

UNIVERSITETET
I OSLO

Hunerne

Primærkildeproblematikk og tolkningstrøbbel

Sindre Worren

Masteroppgave i historie

Universitetet i Oslo

Institutt for arkeologi, konservering og historie

Høst 2022

“The seed and origin of all the ruin and various disasters that the wrath of Mars aroused, putting in turmoil all places with unwonted fires, we have found to be this. The people of the Huns, but little known from ancient records, dwelling beyond the Maeotic Sea near the ice-bound ocean, exceed every degree of savagery.”

(Ammianus Marcellinus, *Res Gestae*, 31.2.1)

Forord

Aller først, vil jeg takke veilederen min, Knut Ødegård, som fra januar til november 2022 har bidratt med konstruktive tilbakemeldinger og historiefaglig innspill. Jeg vil også takke alle venner og bekjente som i tide og utide har måttet tåle tirader fra en hunerbesatt masterstudent om primærkilder, hester, buer og etnisitet. En særlig takk til min kjære mamma som alltid finner evnen til å engasjere seg i hva enn jeg er interessert i, som i timesvis har hørt meg prate om hunere, stilt kritiske spørsmål, og bidratt med gjennomlesing og språkvask.

Tusen takk til Vincent Langaard for illustrasjon av Attila, til Claus, Herman og Karoline for deres uvurderlige vennskap og støtte gjennom hele denne prosessen, og til slutt UiO, HF og IAKH for mitt livs hittil beste og mest lærerike år.

Sammendrag

Denne oppgaven om hunerne viser med en historiografisk gjennomgang hvordan primærkildenes rolle og betydning har gått fra å stå svært sentralt i litteraturen til gradvis å bli plassert i bakgrunnen. Dette til fordel for betraktninger med utgangspunkt i andre disipliner, da særlig antropologi og økologi. Samtidig som at dette har bidratt til en dypere forståelse av hunerne, har det også skapt nye utfordringer for historikere. Videre ser vi at primærkildenes grunnleggende begrensninger fremdeles preger litteraturen. En konsekvens av dette er at noen historikere trekker omfattende konklusjoner basert på et nokså tynt grunnlag. Gjennomgangen viser også hvordan utviklingen i litteraturen kan sees i sammenheng med generelle historiografiske utviklingstrekk og paradigmer. Videre viser den hvordan historikerens bedømmelse av primærkildenes pålitelighet har variert i stor grad. Vi ser eksempler på alt fra historikere som videreformidler det som står i primærkildene nærmest ordrett, til historikere som forkaster store deler av enkelte antikkforfatteres beretninger fullstendig. I nyere tid har det blitt mindre fokus på hva som er korrekt og usann informasjon, og et større fokus på ulike måter å forstå og tolke primærkildene i lys av ideer og kunnskap fra andre disipliner. I tillegg viser denne gjennomgangen hvordan enkelte historikere ikke alltid har vært like oppriktige om hva primærkildene forteller. Parafrauseringer skreddersydd til spesifikke poenger gjør det vanskelig for leseren å selv bedømme om primærkildene faktisk støtter historikerens forestillinger. Dette illustrerer godt hvorfor kildekritikk generelt, også i antikkhistorie, er viktig.

Innhold

Introduksjon:	1
Kapittel 1: Primærkildene; Ammianus Marcellinus og Priskos	4
Ammianus' <i>Res Gestae</i>	4
Utseende, bekledning og fysikk	5
Levemåte og karaktertrekk	6
Organisering, lederskap og allianser	8
Krigerstil	8
Betydning for omverdenen	9
Priskos' fragmenterte historier	10
Utseende, fysiske karakteristikk og språk	12
Kosthold og bruk av ild	14
Bosetting og bebyggelse	15
Hester	16
Sedvaner og skikker	17
Plyndring, krig og gull	18
Organisering og styreform	21
Kapittel 2: Et overblikk: Hvordan har historikere brukt og vurdert primærkildene?	24
Edward Gibbon (1776-1789)	24
Edward Arthur Thompson (1948)	26
Otto J. Maenchen-Helfen (1973)	29
Rudi Paul Lindner (1981)	32
Peter Heather (2007)	36
Guy Halsall (2007)	38
Cameron Barnes (2015)	40
Hyun Jin Kim (2016)	41
Kapittel 3: Nomadisme	43
Gibbon, Thompson og Maenchen-Helfen	43
Rudi Paul Lindner (1981)	44
Lindners litterære argumenter	46
Stillheten om hester	47
Lindners tolkning av Priskos	50
Økologiske og geografiske argumenter	51
Ungarns økologiske begrensninger	53
Semi-nomadisme	54
Lindner oppsummert	55

Peter Heather (2007)	56
Den gyldne buen	56
Økonomisk og politisk transformasjon	59
Heather oppsummert	62
Cameron Barnes (2015)	62
Antall hester og det økologiske motargumentet	63
Avarerne og magyarene	67
380-tallet som et vendepunkt	67
De litterære motargumentene	68
Skjoldet	70
Beleiringen av Asemus	71
Barnes om Priskos og Lindners tolkninger	72
Barnes oppsummert	73
Kapittel 4: Opphav og etnisitet	74
Spørsmålets spekulative natur og romernes egne teorier	74
Hva er etnisitet?	76
Edward Arthur Thompson (1948)	81
Otto J. Maenchen-Helfen (1973)	82
Peter Heather (2007)	89
Hyun Jin Kim (2016)	90
En instrumentalistisk vri på opphavsspørsmålet	91
Hunerne fra Indre Asia	92
Navn, språk og kobbergryter	93
To hundre år med tapt historie	96
<i>Logades</i> : Attilas utpekte menn	97
Hyun Jin Kim oppsummert	99
Den genetiske forbindelsen	100
Konklusjoner:	102
Litteratur	105
Primærkilder	106

Introduksjon:

I siste kvartal av 300-tallet, tilsynelatende fra intet, dukker det plutselig opp en ny og ukjent nomadisk folkegruppe i ytterkanten av Europas grenser. Denne gruppen, kjent som hunerne, blir etter kort tid en svært viktig og sentral aktør i de hendelsene som utspiller seg i det romerske riket mot slutten av 300-tallet, og frem til midten av 400-tallet. Da hunerne først dukket opp, ble de beskrevet som fryktinngytende og krigslystne villmenn, som erobret og ødela alt på sin vei.¹ På 440-tallet, med den beryktede hunerkongen Attila i spissen, ble Europa utsatt for militære felttog på et nivå uten sidestykke. Attila, omtalt av kristne krønikere som “Guds svøpe”(scourge of God), herjet og raserte Europa helt fra Konstantinopel i øst, til Paris i vest. Ifølge en beskrivelse fra samtiden jevnet Attila nesten hele Europa med jorda.² Etter Attilas død, forsvinner hunerne nesten like brått som de dukket opp, og historikere har sittet igjen med mange ubesvarte spørsmål om denne mystiske folkegruppen.

Historien om hunerne, hvem de egentlig var og hvor de kom fra har vært gjenstand for en tilsynelatende evigvarende debatt. På grunn av begrenset arkeologisk materiale, hviler majoriteten av vår kunnskap på litterære kilder. Noe av det som gjør studiet av hunerne spesielt, og ikke minst sårbart for unøyaktigheter og spekulasjon, er at det ikke finnes en eneste litterær kilde fra hunerne selv. I tillegg er de kildene som eksisterer dessverre få, fragmenterte og stort sett skrevet av romere, som ikke akkurat hadde et vennskapelig forhold til dem. Det er god grunn til å tro at en betydelig del av den informasjonen som formidles av romere om hunerne er preget av både hat og avsky for en fremmed kultur, og et elitistisk romersk selvbilde. Utfordringen i møtet med primærkildene blir dermed å skille klinten fra hveten, men det har vært uenigheter i forskningsmiljøet om hva som er klint og hva som er hvete i denne analogien. Noe som også kompliserer hunernes historie er at den i stor grad har blitt skrevet om i forlengelsen av, eller komplimenterende til historien om Romerrikets nedgang og fall. Dette gjelder både gammel og ny litteratur, og siden nyere litteratur ofte bygger på den eldre, er det ikke spesielt overraskende at hunernes historie fortsatt i dag er uløselig knyttet til den romerske.

¹ Ammianus Marcellinus, *Res Gestae*, 31.2.11-12; Ammianus, 31.3.8.

² Peter J. Heather, *The Fall of the Roman Empire: A New History of Rome and the Barbarians*, First issued as an Oxford University Press paperback (Oxford: Oxford University Press, 2007), 300.

På tross av disse grunnleggende problemstillingene, er primærkildene på samme tid uvurderlige kilder til vår kunnskap om hunerne, og har fungert som grunnpilarer for all videre historieskriving. Utviklingen i hvordan historikere har brukt primærkildene til å fortelle historien om hunerne og besvare grunnleggende spørsmål om deres liv og identitet er en historie i seg selv, en historie denne oppgaven søker å kaste lys på. På grunn av mengden og mangfoldet av litteratur som eksisterer, må vi begrense oss til kun et utvalg av forfattere og temaer. Denne oppgaven vil derfor dessverre ikke være i stand til å gi et fullstendig bilde av utviklingen, men forhåpentligvis et nokså representativt utsnitt.

Representert med én utgivelse hver, er utvalget av forfattere som følger:

Edward Gibbon, *History of the Decline and Fall of the Roman Empire* (1776-1789)

Edward Arthur Thompson, *A History of Attila and the Huns* (1948)

Otto J. Maenchen-Helfen, *The World of the Huns: Studies in Their History and Culture* (1973)

Rudi Paul Lindner, "Nomadism, Horses and Huns" (1981)

Peter Heather, *The Fall of the Roman Empire: A New History of Rome and the Barbarians* (2007)

Guy Halsall, *Barbarian Migrations and the Roman West, 376 - 568* (2007)

Cameron Barnes, "Rehorsing the Huns" (2015)

Hyun Jin Kim, *The Huns* (2016)

Utvalget er gjort på bakgrunn av forfatterens innflytelse i forskningsmiljøet, perioden de skrev i og i hvilken grad de kan sies å ha kommet med noe nytt. Dette for å gi et best mulig inntrykk av utviklingen i litteraturen. Årsaken til at vi starter i tidlig moderne tid med Edward Gibbon, før vi gjør et hopp frem til 1900-tallet, er på grunn av Gibbons langvarige innflytelse og autoritet på feltet. På mange måter kan man si at Gibbon definerte de sentrale problemstillingene rundt Romerrikets bortgang. Selve nedgang og fall-diskursen stammer fra Gibbon, og siden hunernes historie er tett knyttet til den romerske, er Gibbons verk et nyttig utgangspunkt å se utviklingen opp mot.

Siden primærkildene danner utgangspunktet for nesten all senere historieskrivning, er det derfor naturlig å begynne med en gjennomgang av hva primærkildene formidler av opplysninger om

hunerne. I tillegg til at kjennskap til disse tekstene er essensielt for å diskutere og forstå den øvrige litteraturen som bygger på dem, er det få verk som faktisk går systematisk gjennom hva kildene konkret forteller oss om hunerne. Kapittel 1 er derfor forbeholdt en gjennomgang av hva to sentrale historieverk fra senantikken formidler om hunerne. *Res Gestae* av Ammianus Marcellinus, og de fragmenterte historiene til Priskos kan med rette anses som de viktigste primærkildene til vår kunnskap om hunerne, og det er altså disse som vil bli gjennomgått. I kapittel 2 vil vi se nærmere på hva vårt utvalg av historikere konkret har sagt om primærkildenes kildeverdi og gi et inntrykk av hvordan informasjonen formidlet av Ammianus og Priskos har blitt vurdert, brukt og tolket. Etter denne overordnede gjennomgangen, vil vi i kapittel 3 og 4 rette blikket mot et utvalg av temaer og gå i dybden på hva forfattere i utvalget har skrevet om dette. Temaene vi skal ta for oss er nomadisme og opphav & etnisitet. Dette er temaer som er svært sentrale i litteraturen og kan sies å ligge nær kjernen av hunernes identitet. Videre gir disse temaene et godt innblikk i både bredden, utviklingen og kompleksiteten i forskningen, og er med på å illustrere både spesifikke og generelle utviklingstrekk i litteraturen. I tillegg til å peke på utviklingen i bruken og vurderingen av primærkildene innenfor disse temaene, vil temakapitlene også ha som formål å drøfte historikers argumenter knyttet til de aktuelle problemstillingene.

Å studere hunernes historie på denne måten er nyttig av flere grunner. Ved å undersøke den historiografiske utviklingen får man et større innblikk i mangfoldet av tilnærminger til temaet og grunnlaget for historikers påstander. Dette vil gjøre det mulig å se utviklingen i sammenheng med generelle historiografiske utviklingstrekk. Videre vil det bidra til å problematisere og illustrere primærkildenes rolle og betydning i historieskrivningen om hunerne. Dette vil for øvrig bidra til en generell bevisstgjøring rundt utfordringer som kan oppstå i historiske studier der litterære kilder står sentralt og illustrere hvilke begrensninger slike utfordringer kan medføre. Alt dette vil til sammen forhåpentligvis gi en mer fullstendig forståelse av hunerne, og gjøre leseren i bedre stand til å danne et selvstendig bilde på hvem de var og deres kjennetegn.

Kapittel 1:

Primærkildene; Ammianus Marcellinus og Priskos

Ammianus' Res Gestae

Den tidligste teksten som omtaler hunerne i en betydelig grad er av den romerske soldaten og historikeren Ammianus Marcellinus (ca. 330-400 evt.). Ammianus Marcellinus skrev sine historier fra rundt år 380, og skal ha dekket Romas historie fra tiltredelsen av keiser Nerva i år 96 frem til Valens død ved slaget ved Adrianopel i 378. I utgangspunktet var verket trolig ment som en fortsettelse av Tacitus' historier som ender der Ammianus starter, men de første 13 av Ammianus' bøker som dekket over 250 år har gått tapt. De gjenværende 18 bøkene (14-31) dekker kun 25 år: Fra år 353 til slaget ved Adrianopel i 378.³ Før vi går løs på hva teksten faktisk sier om hunerne, er det hensiktsmessig å redegjøre kort for hvorfor hunerne er relevant for Ammianus' historieskrivning. Hunerne spiller nemlig en viktig rolle i Ammianus' narrativ som ender i keiser Valens død. På flukt fra hunernes ekspansjon, søker et stort antall gotere tilflukt sør for nedre del av Donau, på innsiden av Romerrikets grenser. Dette leder etterhvert til en væpnet konflikt mellom gotere og romere, som på et senere tidspunkt resulterer i et slag like utenfor Adrianopel i år 378, der keiser Valen mister livet. I tillegg er det viktig å vite at Ammianus som forfatter sies å ha vært tungt påvirket av tidligere historikere. Dette gjør blant annet at hans beretninger om hunere er sterkt preget av klassiske etnografiske stereotyper. Mye av det Ammianus formidler bør derfor forstås innenfor rammene av den antikke tradisjonen for etnografi.⁴ Videre er det viktig å vite at han tar i bruk en del litterære virkemidler. Dette gjør at det ikke bestandig er helt tydelig om han snakker metaforisk, bokstavelig eller om han henspiller på andre tekster. Gavin Kelly har skrevet en hel bok om akkurat dette, og hevder blant annet at Ammianus ofte bruker fysiske representasjoner for å beskrive karaktertrekk.⁵ Dermed kan man gjøre lurt i å ta visse aspekter ved det Ammianus forteller om hunerne med en klype salt.

³ Gavin Kelly, *Ammianus Marcellinus: the allusive historian*, Cambridge classical studies (Cambridge, UK ; New York: Cambridge University Press, 2008), 1.

⁴ Guy Halsall, *Barbarian Migrations and the Roman West, 376-568*, Cambridge Medieval Textbooks (Cambridge: University Press, 2007), 171–72.

⁵ Kelly, *Ammianus Marcellinus*, 205–6.

I volum 3, bok 31 finner vi kapittel 2 med overskriften: “Of the homes and customs of the Huns, the Halani, and other nations of Asiatic Scythia.”, og det er her vi for første gang får en grundig innføring i hunernes liv og virke. Hunernes sentrale rolle i Ammianus’ narrativ avsløres allerede i første avsnitt. Her omtaler han det huniske folket som selve spiren og opphavet til alle de kommende ødeleggelsene og katastrofene som krigsguden Mars fremkalte.⁶ Kapittel 2 av Ammianus fremstår som en slags digresjon fra hans hovednarrativ, der han nærmest forsøker å katalogføre alle relevante karakteristikk ved hunerne. Dette gjør han med en åpenbar avsky for folket som er tydelig både fra språkbruken, og gjennom verdivurderingene han hyppig kobler til sine levende og fargerike beskrivelser. Ved siden av å være årsaken bak all dramatikken som utspilte seg i andre halvdel av 300-tallet, introduseres hunerne med at de holder til forbi Azovhavet, forbigår enhver grad av villskap og at de ikke er kjent fra tidligere historiske nedtegnelser.⁷

Utseende, bekledning og fysikk

Angående hunernes utseende og fysiske karakteristikk, er budskapet til Ammianus klart og tydelig: De var heslig stygge. Han beskriver at de fra fødsel av blir skåret i ansiktet som etterlater seg dype arr som forhindrer hårvekst senere i livet. De blir gamle uten skjegg og uten skjønnhet, slik som kastrerte menn. De har kompakte og sterke lem med tykke nakker, og er så stygge og deformerte at de like gjerne kan betraktes som tobente beist. For å understreke den kraftige fysikken til hunerne, legger Ammianus til at bena deres er til forveksling lik påler man bruker på sidene av broer.⁸ De kler seg stort sett i linstoff, eller i sammensydd skinn av skogsmus, og bruker like klær både utendørs og inne. De bruker de samme klærne helt til de er så slitt i stykker at de faller av kroppene deres. På hodet bruker de runde hatter og på bena geiteskinn for å beskytte sine hårete legger. Skoene legger de ikke mye arbeid i, og dette er fordi hunere ifølge Ammianus så å si er limt fast til hesteryggen,⁹ hvilket bringer oss til Ammianus’ beskrivelse av deres nomadiske livsstil.

⁶ Ammianus, *Res Gestae*, 31.2.1.

⁷ Ammianus, 31.2.1.

⁸ Ammianus, 31.2.2.

⁹ Ammianus, 31.2.5-6.

Levemåte og karaktertrekk

Ammianus har mye å si om hunernes livsstil og tilbyr leseren en god del detaljer, samt forklaringer på hvorfor de lever slik de gjør. Hovedbudskapet er dog kort og tydelig: De er primitive, uten fast bosetting og livnærer seg på å plyndre andres eiendom. Som en introduksjon til hunernes livsstil forteller Ammianus at de både spiser, drikker, driver varehandel og til og med sover på hesteryggen. De føler seg utrygge under tak, og beveger seg derfor helst ikke inn i bygninger med mindre de absolutt må. Oppdratt til å holde ut både kulde, tørst og sult, streifer de i stedet omkring blant fjell og skoger. De er så hardføre i sin livsstil at de hverken har bruk for ild eller smakfull mat. De spiser røtter og halvraut kjøtt fra all slags dyr som de kun varmer litt mellom bena og hesteryggen.¹⁰ Etter denne introduksjonen er det et lite opphold før Ammianus returnerer til tematikken senere i sin tekst for å utdype. Her er det verdt å sitere Ammianus direkte, ikke bare for å viderefremme informasjonen Ammianus legger frem, men også for å illustrere hans moraliserende, fiendtlige og generaliserende undertone, selv når språkbruken er relativt mild:

“No one in their country ever plows a field or touches a plow-handle. They are all without fixed abode, without hearth, or law, or settled mode of life and keep roaming from place to place, like fugitives, accompanied by the wagons in which they live; in wagons their wives weave for them their hideous garments, in wagons they cohabit with their husbands, bear children and rear them to the age of puberty. None of their offspring, when asked, can tell you where he comes from, since he was conceived in one place, born far from there, and brought up still farther away.”¹¹

Ifølge Ammianus driver altså hunerne ingen form for jordbruk, og man kan begynne å lure på hvordan hunerne livnærte seg utover en diett bestående av rått kjøtt og røtter. Som et nomadisk folk, levde de antagelig primært av pastoralisme, altså husdyrhold basert på gjeting. Dette er dog noe Ammianus ikke vektlegger. Han er heller opptatt av å beskrive de krigerske aktivitetene hunerne beskjeftiget seg med. I tillegg til å fortelle om hvilke områder hunerne invaderte og plyndret, samt hvilke konsekvenser dette hadde for den lokale befolkningen, forteller han at

¹⁰ Ammianus, 31.2.3-6.

¹¹ Ammianus, 31.2.10.

hunerne har en umettelig appetitt for gull og et inhumant ønske om å plyndre andres eiendom.¹² Hunernes tendens til å plyndre har altså ifølge Ammianus først og fremst å gjøre med deres iboende grådighet, og ikke av nødvendighet til livets opphold. I tillegg er hunerne ifølge Ammianus impulsive, upålitelige og helt uten moral. Ammianus tilskriver altså hunerne en del iboende karaktertrekk som er i tråd med den ellers primitive beskrivelsen han gir av dem. Igjen er det passende med et direkte sitat fra Ammianus for å understreke dette poenget, og igjen illustrere avskyen og fiendtligheten i Ammianus' beskrivelser:

“In truces they are faithless and unreliable, strongly inclined to sway to the motion of every breeze of new hope that presents itself, and sacrificing every feeling to the mad impulse of the moment. Like unreasoning beasts, they are utterly ignorant of the difference between right and wrong; they are deceitful and ambiguous in speech, never bound by any reverence for religion or for superstition. They burn with an infinite thirst for gold, and they are so fickle and prone to anger, that they often quarrel with their allies without provocation, more than once on the same day, and make friends with them again without a mediator. This race of untamed men, without encumbrances, aflame with an inhuman desire for plundering others' property, made their violent way amid the rapine and slaughter of the neighboring peoples as far as the Halani (...)”¹³

Selv hos Ammianus, som legger frem en særs fiendtlig og negativ beskrivelse av det huniske folket, er det mulig å identifisere noen smuler av ros. Senere i Ammianus' tekst hvor han beskriver hvordan hunerne overtalte alanerne til å slutte seg til dem, påpeker han hunernes kloke og strategiske valg, og beskriver dette som et kjennetegn ved hunere.¹⁴ Et annet sted i teksten gir Ammianus hunerne honnør for sine ferdigheter i å lage pilspisser¹⁵ og omtaler dem som et tappert, men også krigersk folkeslag.¹⁶

¹² Ammianus, 31.2.11-12.

¹³ Ammianus, 31.2.11-12.

¹⁴ Ammianus, 31.3.6.

¹⁵ Ammianus, 31.2.9.

¹⁶ Ammianus, 31.16.3.

Organisering, lederskap og allianser

Vi får lite informasjon av Ammianus angående måten hunerne innretter samfunnet sitt i form av lederskap og organisering. Det eneste han forteller er at når viktige avgjørelser skal tas, konsulteres alle som en enhet. Selv om de har en håndfull “viktige menn” i spissen, er de ikke underlagt noe kongelig, og er komfortable med den uorganiserte måten å styre på.¹⁷ I motsetning til Priskos, som vi skal se på senere, gir Ammianus heller ingen særlig innsikt i hunernes sosiale relasjoner. Han sier dog en del om allianser hunerne inngår med andre barbaregrupper. Dette skjer som regel enten ved at de overlevende etter et hunisk plyndretokt slutter seg til dem,¹⁸ eller ved at hunerne blir betalt av andre for å slåss ved deres side.¹⁹ Et viktig poeng her er at hunerne ikke alltid fremstår som en samlet gruppe. Ved flere anledninger beskriver Ammianus at forskjellige grupperinger med hunere gjør forskjellige ting. Vi kan for eksempel finne formuleringer som: “They gained an alliance with **some of the Huns** and Halani”.²⁰

Krigerstil

Et par avsnitt tilbyr også innblikk i hvordan hunerne kriget. Som nevnt forteller Ammianus at hunerne ikke la mye arbeid ned i fottøyet sitt. På grunn av dårlig fottøy var de heller ikke tilpasset kamp til fots, og holdt seg stort sett på hesteryggen.²¹ I tråd med øvrige beskrivelser av hunerne, beskrives de også i krigssammenheng som villmenn. De var alltid svært lett utstyrt og i stand til å utføre raske og uventede manøvre. I trekantformasjoner nærmer de seg slagmarken med brøl før de plutselig deler seg opp i mindre kaotiske grupperinger og påfører fienden stor skade ved å angripe vilt rundt seg. Ammianus forteller også at de som regel slåss fra avstand med prosjektiler. Uten hensyn til sine egne liv, galopperer de deretter over til fienden for nærkamp med sverd. Mens fienden prøver å forsvare seg mot sverdstikk, kastes det nett over dem slik at de ikke kan flykte, hverken til fots eller på hest.²² Mer generelt beskriver Ammianus hunerne som en fryktinngytende og ustoppelig militærstyrke som erobrer og ødelegger alt på sin vei.²³

¹⁷ Ammianus, 31.2.7.

¹⁸ Ammianus, 31.3.1.

¹⁹ Ammianus, 31.16.

²⁰ Ammianus, 31.8.4.

²¹ Ammianus, 31.2.6.

²² Ammianus, 31.2.8-9.

²³ Ammianus, 31.3.8.

Betydning for omverdenen

Et siste, men svært viktig punkt i denne gjennomgangen av hva Ammianus forteller om hunerne, er hvilken betydning hunernes krigerske aktivitet hadde for omverdenen. Det er på dette punktet at Ammianus kanskje er mest sitert, og muligens også mest pålitelig som kilde. Slik vi var inne på i innledningen spiller hunerne en viktig rolle i det som hittil er omtalt som Ammianus' "hovednarrativ". På flukt fra hunerne forteller Ammianus at goterne endte opp i Trakia av to årsaker: For det første var det mye god dyrkbar jord i Trakia, og for det andre fungerte elven Donau som en skillelinje fra de krigsherjede områdene.²⁴ Mesteparten av goterne, jagd vekk fra sitt hjemland, transporteres til Trakia med samtykke fra keiser Valen på betingelse av at de er lydige og bistår i krig,²⁵ men alt går ikke helt etter planen. Det bryter ut sult og uro blant flyktingene og det oppstår etterhvert opprør som leder til en rekke plyndringer i Trakia.²⁶ Drevet av sult og nød, inngår de til og med en allianse med enkelte hunere og alanere i håp om større krigsbytte.²⁷ Konflikten mellom de østromerske myndighetene og goterne når et slags klimaks i år 378, hvor keiser Valen mister livet i slaget ved Adrianopel.²⁸ Beskrivelsene av disse hendelsene gjør det tydeligere hva Ammianus antagelig hadde i tankene da han beskrev det huniske folket som selve spiren til de kommende tragediene og ødeleggelsene.

For å kort illustrere Ammianus' viktighet som kilde og langvarige innflytelse, oppfører Peter Heather i sin bok fra 2007 med referanse til Ammianus, huniske angrep på alanere og gotere (ca. 350 evt.) som den aller første relevante hendelsen i sin tidslinje med hendelser som brakte frem Romerrikets fall.²⁹ Heather hevder på lik linje med Ammianus at det var hunisk aktivitet som destabiliserte områdene rundt Svartehavet som igjen førte til at store gotiske folkemasser søkte asyl på innsiden av Romerrikets grenser.³⁰ Heather er bare én av svært mange historikere som refererer til Ammianus om disse hendelsene. Ward-Perkins, noe mer kortfattet, forteller i sin bok fra 2006: "in 376 a disparate and very large number of Goths were forced by the Huns to seek refuge across the Danube and inside the empire" også med referanse til Ammianus.³¹ For mange

²⁴ Ammianus, 31.3.8.

²⁵ Ammianus, 31.4.

²⁶ Ammianus, 31.5-6.

²⁷ Ammianus, 31.8.4.

²⁸ Ammianus, 31.13.

²⁹ Heather, *The Fall of the Roman Empire*, 482.

³⁰ Heather, 202.

³¹ Bryan Ward-Perkins, *The Fall of Rome: And the End of Civilization* (Oxford New York: Oxford University Press, 2006), 50.

historikere har de hendelsene Ammianus' skriver om, markert starten på slutten av Romerriket og er en av grunnene til at hunernes historie er uløselig knyttet til den romerske.

Priskos' fragmenterte historier

Priskos' historier er dessverre et tapt verk. Det finnes ikke et eneste gjenværende manuskript som inneholder alle, eller noen av verkets 8 bøker. Vi vet at slike manuskripter overlevde til minst det tiende århundret, men er siden gått tapt. Det vi har i stedet er utdrag (nokså store utdrag vel å merke) der vi vet at Priskos siteres direkte, og verk fra andre historikere der Priskos henvises til som kilde.³² Priskos historieverk på 8 bøker finnes med andre ord kun i form av en rekonstruksjon satt sammen som et lappeteppe av fragmenter hentet fra andre historieverk. John Given har i sin bok *The Fragmentary History of Priscus: Attila, the Huns and the Roman Empire, AD 430-476* gjort et eksemplarisk arbeid, ikke bare i å oversette fragmentene til Priskos' historier, men også i å ordne fragmentene og presentere dem i en logisk rekkefølge, samt tilby innsiktsfull kontekst for hver av dem. Siden det er Givens oversettelse som er utgangspunktet for denne gjennomgangen, vil fragmentenes nummerering refereres til på samme måte her som i hans bok, men det finnes altså flere måter å nummerere fragmentene på.³³ Fragmentene er hentet fra 11 andre forfattere som da enten har kopiert utdrag fra Priskos' originalverk direkte, eller oppført Priskos som kilde til sin egen historieskriving. I de fragmentene der Priskos kun er listet som kilde, kan vi selvsagt ikke med sikkerhet si at inneholder Priskos' egne ord. Samtidig var det slettes ikke uvanlig for antikke forfattere å sitere kildene sine nærmest ordrett, så selv i disse tilfellene har vi antagelig noe som er ganske nære. Av de 11 forfatterne som har bevart Priskos' materiale, er ingen av dem fra Priskos' samtid. Dermed belager vi oss på århundrelange litterære tradisjoner for vår relativt snaue kunnskap om denne viktige historikeren.³⁴

Priskos' fragmenterte historier er en veldig annen type kilde enn Ammianus' *Res Gestae*. For det første skriver Priskos i en noe annen sjanger enn Ammianus. Mens Ammianus skriver en bredt anlagt romersk historie som spenner over mange århundrer, er Priskos historie mer lik en biografi som til tider også fungerer som en etnografisk skildring. I motsetning til Ammianus, forsøker

³² John Given, *The fragmentary history of Priscus: Attila, the Huns and the Roman Empire, AD 430-476*, Christian Roman Empire series, vol. 11 (Merchantville, NJ: Evolution Publishing, 2014), xx.

³³ Se John Given (2014) s. xlv for oversikt.

³⁴ Given, *The fragmentary history of Priscus*, xxi.

ikke Priskos å katalogføre hunernes særpreg. I de fragmentene hvor vi finner mest informasjon om hunerne, forteller Priskos først og fremst historien om sitt eget mekleroppdrag, hvor han og et par andre ble sendt av keiseren som ambassadører for å snakke med den daværende huniske lederen Attila. Det er altså gjennomgående i kontekst av et større narrativ at vi får informasjon og detaljer om hunerne.

Avskyen som er så tydelig i Ammianus, er ikke å finne hos Priskos. Priskos' beskrivelser av hunerne er som regel verdinøytrale, noe som kan skyldes den historiografiske tradisjonen som Priskos fulgte. Priskos tilhører nemlig en gruppe sen-antikk-forfattere som ofte refereres til som "klassiserende historikere" (classicizing historians), en historiografisk tradisjon som strekker seg helt tilbake nesten tusen år før Priskos, til Herodot og Thucydides.³⁵ Denne måten å skrive på bærer med seg noen viktige særpreg og det er særlig tre aspekter som kjenner Priskos' klassiserende stil: Sekularisme, språkbruk og hvordan han posisjonerer seg i forhold til den litterære tradisjonen.³⁶ Måten Priskos' sekularisme manifesterer seg på, innebærer først og fremst at han aldri omtaler noe guddommelig som en historisk kraft som bringer frem hendelser. I tillegg innebærer det at kristendommen ikke får en spesiell plass i hans historieskriving. Dette betyr ikke til at Priskos ikke anerkjenner kristendommen som en viktig politisk kraft, men i motsetning til mange kristne krønikere, sidestilles kristendommen med andre politiske krefter.³⁷ Når det gjelder språkbruken unngår Priskos, i tråd med den litterære tradisjonen, "moderne" termer i stor grad. Dermed unngår han de fleste tekniske termene og titlene knyttet til militæret. Eksempelvis bruker han ofte bare det greske ordet for "leder", selv når det er et mer presist begrep tilgjengelig. Han bruker også ordet "Scythian" (skyter) for å sikte til alle som bodde nord for svartehavet – dette inkluderer da både hunere og enkelte gotere, men også andre – mens andre ganger referer han til Attilas folk som kun "the Huns".³⁸ Dette kan til tider skape unødig forvirring, og har vært gjenstand for diskusjon hos mange historikere. Klassiserende historikere måtte også demonstrere sin kunnskap om den historiografiske tradisjonen i seg selv, noe som har ført til at noen av fortellingene til Priskos nesten virker plagiert. Dette har ledet til at enkelte

³⁵ Given, xvii.

³⁶ Given, xvii.

³⁷ Given, xviii.

³⁸ Given, xix.

historikere, som f.eks Edward Thompson har betvilt kildeverdien til Priskos, som mente at Priskos til tider var mer opptatt av å skrive på korrekt vis, enn å formidle korrekt historie.³⁹

Som sagt, er Priskos' historier og Ammianus' *Res Gestae* veldig ulike kilder. Dette gjelder både med tanke på formål, fremtoning og detaljnivå. Det er allikevel en del overlapp i hvilken type informasjon om hunerne man kan hente ut fra disse kildene. La oss derfor starte med å se på hva Priskos' historier kan fortelle oss om de samme temaene Ammianus trekker frem. Som vi vil se, er det en rekke ting Ammianus påstår som ikke stemmer overens med det Priskos forteller. Her er det verdt å konstatere at det er rundt 70 år som skiller disse forfatterne i tid. Hunerne kan ha utviklet seg betraktelig på flere fronter, og det er mulig at de hunerne Priskos beskriver, rett og slett er et litt annet folk enn de Ammianus beskrev i sin tid. Det kan også være, selvsagt, at en del av det Ammianus påstår er mer et uttrykk for antikke stereotyper, overdrivelser, eller ren fantasi, enn barbariske virkeligheter. Dette vil ikke si at det aldri finnes noe sannhet i stereotyper, men at det kan være fornuftig å gå Ammianus i møte med en viss skepsis. Som vi skal se er det forsåvidt enkelte ting Ammianus påstår som også er gjeldende i Priskos' beskrivelser. Selv om det i denne sammenheng vil være hensiktsmessig å sette forfatterne opp mot hverandre, er det viktig å understreke at dette ikke er et forsøk på å bevise eller motbevise hverken den ene eller den andres påstander.

Utseende, fysiske karakteristikk og språk

Så vidt vi vet, brukte ikke Priskos noe tid på å eksplisitt si noe generelt om hunernes fysiske karakteristikk, men i fragment 8 finner vi et par kommentarer som likevel kan fortelle oss noe om hunernes utseende. På dette tidspunktet i Priskos' historier, befinner han seg i Attilas leir og venter på audiens. For å få tiden til å gå, bestemmer Priskos seg for å gå en tur rundt i leiren der han tilfeldigvis kommer i samtale med en fremmed mann. Denne mannen, til Priskos store overraskelse, hilser på ham på gresk. Dette overrasker Priskos fordi mannen etter alt å dømme var skyter, som svært sjeldent kunne gresk. Priskos forklarer at skytere er en blanding av mange forskjellige folkeslag og at de derfor prøver å lære seg et annet språk i tillegg til sitt eget morsmål, men da gjerne hunisk eller gotisk, og noen ganger latin dersom de har mye å gjøre med

³⁹ Given, xx.

romere.⁴⁰ Det viser seg at denne mannen er greskfødt, men har som følge av en rekke begivenheter bosatt seg blant skyterne, giftet seg med en barbakvinne og fått barn.⁴¹ Grunnen til at Priskos antok at mannen var skyter, forklarer han først og fremst var på grunn av hans tradisjonelle skytiske bekledning. Her går ikke Priskos i detalj på hva en tradisjonell skytisk bekledning innebærer, men han sier: “He looked like a prosperous Schytian, well-dressed, with a circular hairstyle”,⁴² som er et ganske annerledes bilde enn det Ammianus maler av et typisk hunisk utseende. Det som ikke er helt tydelig er om han også så hunisk ut, eller om hunerne var distinkt fra fellesbetegnelsen “skyter” på et eller annet vis. Det dette viser er i hvert fall at skytere, og da muligens også hunere – avhengig av hva slags kategoriske kriterier Priskos hadde for hunere – etterhvert var en blanding av såpass mange forskjellige folkeslag at det ikke var mulig, selv for en samtidsmann, å stadfeste skyternes opprinnelse kun basert på trekk ved utseende. Det holdt for Priskos at mannen gikk kledd som en skyter, for å anta at han var skytisk. Denne skyter-forvirringen skyldes antageligvis den klassiserende stilen Priskos følger. Andre steder i hans tekst når han skriver om “skytere” er det mer åpenbart at hunerne er inkludert, eller at han sikter til hunere spesifikt. Eksempelvis forteller han at Attila hadde mange koner “in accordance to Schytian customs”,⁴³ og et annet sted omtaler han de huniske lederne (Attila og Bleda) som “the royal Scythians”,⁴⁴ som er et uttrykk tatt direkte fra Herodot.⁴⁵ Det som gjør det hele ekstra forvirrende akkurat i denne sammenhengen, er at i Priskos’ forklaring angående hvilket andrespråk skytere typisk lærte, nevner han hunisk og gotisk som de mest nærliggende kandidatene, hvilket da tyder på at han snakker om skytere generelt, og ikke hunere spesifikt.

I John Givens oversettelse og samleverk av Priskos’ fragmenter inkluderes det gjentatte ganger utdrag fra Jordanes’ *Getica*. I *Getica* finnes det en portrettbeskrivelse av Attila som Given av ukjente årsaker ikke inkluderer. Mange historikere har vært ganske sikre i sin sak at dette stammer fra Priskos,⁴⁶ men Given nevner ikke en gang portrettbeskrivelsens eksistens. Siden Given i sin oversettelse av fragment 10 starter med første setning etter Jordanes

⁴⁰ Priskos, fragment 8.93-95.

⁴¹ Priskos, fragment 8.97-99.

⁴² Priskos, fragment 8.95.

⁴³ Priskos, fragment 8.63.

⁴⁴ Priskos, fragment 1.1.2.

⁴⁵ Given, *The fragmentary history of Priscus*, 17, sluttnote 10.

⁴⁶ Se f.eks. Maenchen-Helfen (1973) s. 361

portrettbeskrivelse,⁴⁷ er det åpenbart at det var et bevisst valg å ikke inkludere dette som et priskos-fragment. Given forklarer i sitt introduksjonskapittel at historikere i nyere tid etter hvert har blitt mer selektive i hva de anser som Priskos' ord,⁴⁸ og det ser ut til at Given selv begrenser seg til de utdragene der Jordanes henviser til Priskos direkte. Siden andre historikere både har brukt og samtidig antatt at dette utdraget er fra Priskos, inkluderes det her, men det kan altså ikke sies med sikkerhet å være Priskos' ord. Jordanes beskriver Attila på følgende vis:

“He was short of stature, with a broad chest and a large head; his eyes were small, his beard thin and sprinkled with gray; and he had a flat nose and a swarthy complexion, showing the evidences of his origin.”⁴⁹

Tatt i betraktning at Jordanes beviselig har kopiert mange andre historikere uten å henwise til dem direkte – se f.eks Jordanes' *Getica* 128, som øyeblikkelig gjenkjennes som Ammianus' ord – er det slettes ikke utenkelig at han enkelte ganger gjorde det samme med Priskos. I tillegg møtte Priskos Attila personlig, og en portrettbeskrivelse av ham ville passet Priskos' sjanger utmerket. Priskos tar seg tid til å beskrive nokså detaljert en helt fremmed skytisk mann, så egentlig ville det vært overraskende dersom han ikke ga en fysisk beskrivelse av Attila, ett av narrativets hovedkarakterer. På grunn av dette utdragets siste setning “showing the evidences of his origin”, mener noen historikere at beskrivelsen kan anses å være representativt for hunere generelt.⁵⁰

Kosthold og bruk av ild

Når det kommer til levemåte og livsstil, kanskje med unntak av hunernes nære forhold til sine hester og regelmessige plyndretokt, står informasjonen Priskos legger frem i sterk kontrast til Ammianus' påstander. Dette gjelder særlig kosthold, og bruk av ild og bebyggelse. I fragment 8, beskriver Priskos et middagsselskap som Attila arrangerer, der han selv var gjest. Her ble det altså ikke servert retter og rått kjøtt som var varmet mellom lår. Priskos beskriver fulle sølvfat med kjøtt, brød og luksuriøse tilberedte retter. I beskrivelsen av dette middagsselskapet bemerker

⁴⁷ Given, *The fragmentary history of Priscus*, 70.

⁴⁸ Given, xxvii.

⁴⁹ Jordanes, *Getica*, 182.

⁵⁰ J. Otto Maenchen-Helfen, *The World of the Huns: Studies in Their History and Culture* (Berkeley, Calif: University of California Press, 1973), 361.

også Priskos Attilas nøysomhet. I motsetning til sine gjester, tok Attila til takke med bare kjøtt. Attilas matfat og kopper var i stedet for gull og sølv, laget av treverk. Klærne han hadde på var også beskjedne, og bortsett fra at de var rene, uttrykte de på ingen måte noen form for kvalitet. I motsetning til de andre skyterne, var heller ikke sverdet, skoene eller hestebisselet hans utsmykket med gull, juveler eller andre ting som symboliserte ære.⁵¹

Angående bruk av ild, er det kanskje åpenbart at dette ikke var fremmed for et folk som serverte brød i et middagsselskap, men for å spare leseren for all mulig tvil, forteller Priskos andre steder helt eksplisitt at hunerne brukte ild. Et eksempel er når de ankommer en landsby som var styrt av en av Bledas (Attilas avdøde bror) tidligere koner hvor han forteller: “They made some light by kindling the reeds they use for fire (...)”.⁵²

Bosetting og bebyggelse

Når det gjelder bosetning og bebyggelse var Ammianus ganske tydelig på at hunerne ikke brukte hus i det hele tatt. Av Priskos derimot, blir vi servert beskrivelser av store huniske landsbyer med hus, hytter og innhegninger. Når Priskos og hans følgesvenner omsider ankommer landsbyen der Attila holder til, beskrives til og med et steinbad bygd med importert stein fra Paionia i romersk arkitektonisk stil.⁵³ Ifølge Priskos, ble dette badet konstruert av en romersk arkitekt som var fraktet fra Sirmium (en by i den romerske provinsen Pannonia) som krigsfange. Som betaling for sitt arbeid, forventet denne arkitekten å bli satt fri, men i stedet ble han satt til å være vert og tjene brukerne av badet.⁵⁴ Måten Priskos forteller om dette gir inntrykk av at et slikt bad var et ekstraordinært skue i en hunisk landsby. Med andre ord kan man argumentere for at steinbadet først og fremst var et slags symbol på hunisk dominans og status, og ikke nødvendigvis et uttrykk for hunisk levemåte som sådan. Likevel, som vi skal se senere, har dette utdraget blitt tolket på forskjellig måter. Enkelte historikere har til og med argumentert for at steinbadet indikerer at hunerne ikke lenger var nomadiske.⁵⁵

⁵¹ Priskos, fragment 8.162-63.

⁵² Priskos, fragment 8.70.

⁵³ Priskos, fragment 8.84.

⁵⁴ Priskos, fragment 8.86.

⁵⁵ Rudi Paul Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», *Past & Present* 92, nr. 1 (1981): 16, <https://doi.org/10.1093/past/92.1.3>.

For øvrig beskrives Attilas' innhegning av Priskos som ekstra iøynefallende med tømmerstokker og finpolerte planker. Rundt innhegningen var det en tremur, ikke av sikkerhetsårsaker, men for å vise storslåtthet.⁵⁶ Priskos forteller også om et palass som var høyere enn de andre bygningene og plassert på en forhøyning i terrenget.⁵⁷ Av den gotiske historikeren Jordanes, får vi litt tilleggsinformasjon om denne landsbyen som Given har valgt å inkludere i fragment 9. Etter det lille avsnittet der han vidererapporterer det Priskos forteller, legger Jordanes til at Attila foretrakk dette bostedet fremfor de byene han erobret. Han forteller også om store spisesaler med vakre utsmykninger og at selv om landsbyen omtales som en landsby, minnet det egentlig mer om en folkerik by.⁵⁸

Hester

Utifra det Ammianus forteller om hunernes bruk av hester, er det egentlig overraskende at vi ikke finner mer snakk om hester hos Priskos. Priskos nevner hester her og der, men det er påfallende sjeldent. Når det er sagt, virker de få gangene Priskos nevner hester bekreftende på at hunerne hadde et nært forhold til dem. Eksempelvis skal huniske kavalerister til ære for Attila ha marsjert i sirkel rundt liket hans i begravelsen.⁵⁹ Hestebisselet til Attila var som allerede nevnt, i motsetning til andre høytstående skyterne, ikke gjenstand for utsmykninger. Hvorvidt faktumet at høytstående skytere pleide å utsmykke hestebisselet sitt indikerer at kulturen deres var sentrert rundt hesten kan diskuteres, men legg merke til at det er kun tre spesifikke gjenstander Priskos kommenterer: sverdet, "his barbarian shoes" og hestebisselet. Det virker som at han med vilje eksemplifiserer fraværet av utsmykning på gjenstander som i hans øyne var sentrale og typiske for hunere. I fragment 1.1 fremgår det et kjent avsnitt av Priskos der han forteller at Attila og Bleda forble på hesteryggen under forhandlinger med romerne. For å ivareta sin egen verdighet, bestemte romerne seg for å gjøre det samme.⁶⁰ Det er også ett par andre steder der Priskos nevner hester som er verdt å ta opp. I fragment 8 forteller Priskos at Attila beordret sine tjenestemenn til å gi Maximinos (en av Priskos' følgesvenner) gaver. Hver av dem hadde sendt en hest hver.⁶¹ I

⁵⁶ Priskos, fragment 8.83.

⁵⁷ Priskos, fragment 9.

⁵⁸ Priskos, fragment 9.

⁵⁹ Priskos, fragment 23.

⁶⁰ Priskos, fragment 1.1.2.

⁶¹ Priskos, fragment 8.192.

fragment 14 forteller Priskos at Attila ga bort hester og dyreskinn til romerske ambassadører “with which the royal Scythians adorned themselves”.⁶²

Å konkludere på bakgrunn av disse eksemplene med at hesten var i sentrum av hunernes kultur kan for noen virke søkt, i hvert fall hvis man ser på de hver for seg. Uten en lesning av Ammianus først, er det trolig få som i det hele tatt ville blitt slått av tanken. Selv om det virker usannsynlig at bildet av hunerne som limt fast på hesteryggen stemmer for Attilas hunere, kan det fortsatt være tilfelle at de hadde et nært forhold til hestene sine sammenlignet med andre. Hvor sentral hesten egentlig var for hunerne utover 400-tallet er omdiskutert og har ikke nådd akademisk konsensus. Mange forfattere og historikere, både antikke og moderne, understreker hvor viktig hesten var for hunisk krigføring, men det finnes også de som mener at innen Attilas tid hadde hunerne i aller høyeste grad beveget seg ned fra hesteryggen, også på slagmarken. Dette er en problemstilling som vil bli tatt opp i kapittel 3: “Nomadisme”, hvor argumenter knyttet til dette vil bli kartlagt og drøftet.

Sedvaner og skikker

Av Ammianus får vi kun generelle beskrivelser og verdivurderinger av hunernes sedvaner. Priskos derimot, beskriver en rekke ritualer tilhørende skytisk og hunisk kultur. Slik som i eksempelet med Attilas flerkoneri, legger Priskos med jevne mellomrom til etter en beskrivelse eller påstand, at dette var i henhold til skytisk eller lokal skikk. Et av de tidligste eksemplene på dette, er når Priskos er i samtale med den greskfødte skytiske mannen som vi var inne på tidligere. Mens mannen forteller Priskos hvordan han endte opp boende i en skytisk landsby, får vi vite at han først ble tatt som krigsfange. Etter å ha slåss for hunerne og utmerket seg på slagmarken, kjøpte han sin frihet ved å gi fra seg krigsbyttet han hadde opparbeidet seg. Dette var altså ifølge Priskos i tråd med skytiske sedvaner.⁶³

Under middagsselskapet, som vi også var inne på tidligere, forteller Priskos at det ble delt ut drikke av koppbærere, slik at de kunne be og ta en slurk før de satt seg.⁶⁴ Det blir ikke spesifisert til hvilke eller hva slags høyere makter det ble bedt til, men Ammianus' påstand om at hunerne

⁶² Priskos, fragment 14.4.

⁶³ Priskos, fragment 8.99.

⁶⁴ Priskos, fragment 8.153.

aldri var bundet av religiøs ærbødighet, ser ikke ut til å være tilfelle her. Apropos ærbødighet, nevner også Ammianus at hunerne var uten lov, men under det første møte med Attila, forteller Priskos at Attila brølte til Bigilas (også en av Priskos følgesvenner) at han ville hatt ham korsfestet dersom det ikke hadde vært for “sacred diplomatic law”.⁶⁵ Siste gang vi hører noe eksplisitt om huniske sedvaner i Priskos’ fragmenter er i fragment 23, hvor begravelsen til Attila beskrives. Her fortelles det at de kuttet av seg håret og skar dype sår i ansiktet slik at “den utmerkede krigeren” (altså Attila), kunne bli sørget med mandig blod, fremfor feminine tårer.⁶⁶ Dette med å skjære seg i ansiktet var også noe Ammianus omtalte, vel å merke i en litt annen sammenheng. Enkelte historikere har påpekt at Ammianus misforsto skikken, og at det slettes ikke var for å hindre hårvekst.⁶⁷ Dersom det er snakk om samme skikk, ser det ut til at dette var noe hunerne hadde drevet med i lang tid. Priskos beskriver også andre måter Attila ble hyllet under begravelsen. Som sagt, marsjerte kavalerister i sirkel rundt Attilas lik. De sang også sanger om hans mange dyder, deriblant byene han erobret fra romerne.⁶⁸

Plyndring, krig og gull

Kort etter beskrivelsen av Attilas begravelse, dukker det opp et moment som har en klar parallell til det Ammianus skrev om hunernes krigerstil: At hunerne som regel slåss på avstand med prosjektiler. Keiser Marcian skal ha drømt i forbindelse med Attilas dødsfall, at Attilas bue knakk “as if because the Huns relied so much upon that weapon”.⁶⁹ Dette er en klar indikasjon på at hunernes bue vedvarende ble ansett som et sentralt våpen i deres arsenal. Utover dette kan også annen krigersk atferd beskrevet av Priskos minne om noe av det Ammianus beskrev. Ved nokså mange tilfeller formidles det gjennom Priskos’ fragmenter at Attila var svært insisterende på tributt-betaling i form av gull fra romerne. Første gang vi får vite om dette er når Priskos forteller om forhandlingene der Attila og Bleda forble på hesteryggen. Her fremforhandles en fredsavtale med svært gode betingelser for hunerne. Ikke bare går romerne med på å øke tributbetalingen fra 115 til 230 kilo⁷⁰ gull årlig, men også å gi hunerne fri tilgang til markeds plasser der de kan bytte varer trygt. I tillegg lover romerne å ikke inngå allianser med

⁶⁵ Priskos, fragment 8.44.

⁶⁶ Priskos, fragment 23.

⁶⁷ Maenchen-Helfen, *The World of the Huns*, 361.

⁶⁸ Priskos, fragment 23.

⁶⁹ Priskos, fragment 23.

⁷⁰ Dette er i primærkilden oppgitt som romerske pund (*libra*), som tilsvarer rundt 328 gram.

nasjoner som er i konflikt med hunerne.⁷¹ På et senere tidspunkt styrker keiser Theodosius II den romerske posisjonen langs Donau og føler seg trygg nok til å bryte avtalen og stopper betalingene til Attila og Bleda. Samtidig utvikler det seg interne problemer blant hunerne og Bleda blir myrdet av Attila i år 444/445.⁷² John Given påpeker i sin bok at hunernes stillhet ovenfor romerne de par neste årene indikerer at Attila trengte tid til å konsolidere sin makt i kjølvanet av dette. Innen år 447 har Attila etablert seg som den mektigste huneren og forsøker i den kommende tiden å gjenopprette den gamle avtalen med romerne, samtidig som han truer balkanområdet og Trakia.⁷³ I fragment 3 forteller Priskos at Attila sendte et brev til Theodosius der han krever umiddelbar betaling av all tribut som ikke har blitt sendt. Han krever også at det blir sendt ambassadører for å forhandle om fremtidige tributbetalinger og sier at dersom det blir forsinkelser, eller hvis romerne skulle gå til krig, ville ikke en gang han være i stand til å holde tilbake skyterne.⁷⁴ Attilas trussel gir inntrykk av at det er flere huniske grupperinger som selv Attila ikke har fullstendig kontroll over. Antagelig, slik Given kommenterer, og som også andre historikere har hentydet til,⁷⁵ var Attila såpass insisterende på tributbetalinger fordi han trengte rikdommen til å konsolidere sin kontroll over rivaliserende grupperinger.⁷⁶ I fragment 3 får vi også vite at Theodosius ikke aktet å innfri kravene til Attila. Da Attila fikk høre om romernes beslutning, ble han sint og svarte med å plyndre romersk territorium.⁷⁷

Med økt militært press får Attila det etterhvert som han vil. Etter slaget ved Chersonesus i 447 mellom hunerne og romerne, ble det inngått en ny avtale om en betaling på nesten 700 kilo gull årlig og nesten to tonn for å tilfredsstille manglende betaling på tidligere avtaler. Det fremstilles som at Attila og hunerne i praksis sitter med alle kortene. Romerne var så desperate for fred, at de ikke hadde noe annet valg enn å godta hunernes krav på tross av at den imperiale statskassa var oppbrukt.⁷⁸ For å sette verdien av dette gullet i perspektiv, tilsvarer én kilo rent gull ca 220 solidi (standardisert romersk 24 karat gullmynt på 4,5 gram).⁷⁹ Ifølge Jones (1964) kostet de

⁷¹ Priskos, fragment 1.1.3-6.

⁷² Given, *The fragmentary history of Priscus*, 35.

⁷³ Given, 35.

⁷⁴ Priskos, fragment 3.1.

⁷⁵ Maenchen-Helfen, *The World of the Huns*, 118–19.

⁷⁶ Given, *The fragmentary history of Priscus*, 36.

⁷⁷ Priskos, fragment 3.3.

⁷⁸ Priskos, fragment 5.1-4.

⁷⁹ Peter Spufford, *Money and Its Use in Medieval Europe*, 1. utg. (Cambridge University Press, 1988), 398, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511583544>.

årlige rasjonene til en gjennomsnittlig romersk soldat på midten av 400-tallet 4 solidi.⁸⁰ Dermed kan vi regne ut at 700 kilo gull var nok til å brødfø ca 38.500 soldater i et helt år.⁸¹

Det er fortsatt gjenværende beskrivelser i Priskos' fragmenter om hunisk plyndring, beleiringer og angrep som ikke er blitt tatt opp her, men som foreløpig er lite hensiktsmessig å gå nærmere inn på. Det viktigste å vite er at bildet av hunerne som krigerske opportuniste som i stor grad livnærer seg på å plyndre andres eiendom, styrkes gjennom Priskos' beretninger. Selv om forhandlingene og avtalene mellom hunerne og romerne går en del frem og tilbake, virker det som at Attila hadde et relativt fast grep om romerne. Hovedmønsteret ser ut til å være at Attila truer med krig og plyndring, og at romerne svarer med å sende ambassadører for å mekle som ofte ender i hunernes favør. Her er det verdt å påpeke at hunerne ikke var romernes eneste problem på denne tiden. Romerrikets grenser var på dette tidspunktet svært langstrakt og utsatt for angrep med en tynt spredt romersk hær. Priskos ramser i fragment 6 opp de andre truslene, i tillegg til den huniske, romerne måtte ha i mente:

“The Romans (...) feared the Parthians who were in a state of preparation, the Vandals who were drawing up in formation by the sea, the Isaurians who were again practicing banditry, the Saracens who were overrunning the eastern end of their dominion, and the Ethiopian races who were unifying. Humbled, therefore, the Romans were blandishing Attila while gathering their forces and appointing generals to try to marshal their troops against the rest of the nations.”⁸²

Selv om vi får inntrykk av at hunerne utgjorde en stor trussel, noe de definitivt gjorde, er det lite trolig at romerne hadde godtatt så mange av Attilas krav dersom det ikke hadde vært for de mange andre problemene de måtte håndtere samtidig. Siden krig med hunerne var høyst uønsket, ser det ut til at den romerske strategien var å blidgjøre Attila etter beste evne mens de tok hånd om andre ting. For å enklest mulig bli kvitt hunernes brydsomme krav, ble det planlagt et attentat på Attila ved å bestikke en av de som sto ham nær. Attentatforsøket feiler, og Attila dør senere av

⁸⁰ Given, *The fragmentary history of Priscus*, 17.

⁸¹ I denne utregningen er eventuelle kostnader som medfølger en omgjøring av rent gull til solidi ikke tatt i betraktning.

⁸² Priskos, fragment 6.4-5.

helt andre årsaker. Attentatforsøket var forsåvidt det virkelige formålet med meklingsoppdraget som Priskos ble sendt på av Theodosius II, og noe Priskos selv ikke visste om før i etterkant.⁸³

Rundt år 450 marsjerer Attila vestover og gjorde ifølge Priskos “Italia til slave”. Etter en stund, reiser Attila tilbake til sine egne områder og erklærer krig mot de østromerske lederne på grunn av manglende tributbetalinger.⁸⁴ Den nye keiseren Marcian, som tiltrådte i 450, betalte nemlig aldri tribut etter den gamle avtalen mellom Theodosius og Attila. Hadde det ikke vært for at Attila plutselig og uforventet dør i 453, ville han antagelig ha forsøkt å invadere Østromerriket i sitt neste felttog.⁸⁵

Organisering og styreform

Når det kommer til organisering og styreform blant hunerne, får vi av Priskos litt mer informasjon å jobbe med enn hos Ammianus. Innen Attilas tid, blir det gjennom lesing av Priskos helt åpenbart at det ikke lenger er slik Ammianus fortalte, nemlig at hunerne ikke var underlagt noe kongelig. I stedet for at alle hunere konsulteres som en enhet når beslutninger skal tas, er det i Priskos’ beskrivelser en klar hierarkisk struktur med Attila i spissen. Dette illustreres godt gjennom måten Attila tas imot når han ankommer landsbyer og under meklingsmøtene hvor Attila dikterer dynamikken og premissene for samtalene. Under middagsselskapet beskrevet tidligere får vi også innblikk i noen av de sosiale relasjonene og hva slags status og rang de ulike aktørene har i forhold til Attila. Dette kan for eksempel tolkes ut fra beskrivelser av hvor folk sitter i rommet, og hvilken rekkefølge de drikker og mottar hilsen fra Attila.⁸⁶

Vi får også vite gjennom Priskos at ikke alle hunere er samlet under Attila. Det er fullt mulig at måten de mindre huniske/skytiske grupperingene som Attila trengte gull for å holde i sjakk, organiserte seg nærmere slik Ammianus beskrev. Av Priskos får vi aldri høre om huniske ledere utenfor Attilas sirkel, og siden Attilas hunere utgjør den største trusselen, er det nærliggende å tenke at deres politiske struktur var den mest sofistikerte og rigide blant hunerne på denne tiden. Vi får dessverre lite innblikk i hvordan “resten” av hunerne var i forhold til Attilas, men det er

⁸³ Given, *The fragmentary history of Priscus*, iii.

⁸⁴ Priskos, fragment 19.

⁸⁵ Given, *The fragmentary history of Priscus*, 111.

⁸⁶ Priskos, fragment 8.154-161.

verdt å understreke at hunerne ikke på noe tidspunkt var en fullstendig samlet gruppe, noe Ammianus også hintet til.⁸⁷

John Given bemerker i sin introduksjon til det første fragmentet et par ting om hunernes organisering som er verdt å videreformidle. Han observerer at et dominerende mønster i kildene fra det 4. århundret, er at hunerne slåss både mot og for mange forskjellige grupper. Hunerne ble til og med enkelte ganger leid inn av romere som leiesoldater. Dette er et mønster som ifølge Given også gjelder etter at huniske konger dukker opp i de historiske kildene. Fremtredelsen av konger tyder på en mye mer ordnet politisk struktur, hvor da kongen antagelig regjerte over tidligere uorganiserte grupper, men selv med en konge, forble den huniske taktikken lik. Den første huniske kongen som vi vet om var Uldin, og han skal ha alliert seg med den romerske generalen Stilicho og hjalp til å forsvare Italia mot goterne i 406.⁸⁸ Han skal også i samme tidsrom ha plyndret Trakia og krevd tributtbetalinger, slik de senere kongene, og da særlig Attila gjorde en vane ut av. I tillegg ser det ut til å være et langvarig mønster blant de huniske lederne å streve etter å opprettholde et slags monopol på kontakt med romerne. Under den huniske kongen Roua (Attilas onkel), skulle alle hunere som forsøkte å flykte til romerne, eller etablere kontakt med de utenfor kongens eget nettverk, bli hentet tilbake og straffet.⁸⁹ I tillegg til sine krav om tributtbetalinger, var også Attila svært insisterende på at huniske rømlinger skulle bli returnert til ham. Hvor viktig det var for Attila at huniske rømlinger ble returnert blir tydelig illustrert i fragment 8. Her forteller Priskos at Attila får sekretæren sin til å lese opp en liste med navn og krever at samtlige blir returnert før han er villig til å høre på hva de romerske ambassadørene har å si.⁹⁰

De resterende fragmentene som hittil ikke er omtalt, handler stort sett om tiden etter Attilas bortgang og konflikten mellom hans arvtagere. Ifølge Given er det trolig lite av dette materialet som faktisk stammer fra Priskos.⁹¹ Det vi får vite, er at hunerne fortsatt er tilstede, men at de ikke lenger utgjør i nærheten av en like stor trussel. Det huniske riket er på vei til å gå i oppløsning og Attilas sønner gjør et desperat forsøk på å inngå en freds- og handelsavtale med romerne. De blir

⁸⁷ Ammianus, 31.8.4.

⁸⁸ Given, *The fragmentary history of Priscus*, 6.

⁸⁹ Given, 7.

⁹⁰ Priskos, fragment 8.42-45.

⁹¹ Given, *The fragmentary history of Priscus*, 114.

avvist.⁹² I år 469 motstår den østromerske hæren et siste hunisk angrep og den eneste gjenværende arvtageren til Attila dør.⁹³ Uten Attila, og uten reelle etterfølgere, kan det huniske riket sies å ha kommet til veis ende, og nesten all snakk om hunere opphører.

Slik vi har sett, er det svært mye informasjon om hunerne som formidles av Ammianus' og Priskos' historier. Mye av det uttrykkes eksplisitt, men en god del krever også at man leser litt mellom linjene. På grunn av de grunnleggende problemstillingene skissert tidligere og stor usikkerhet rundt påstanders pålitelighet, har svært mye av den informasjonen som formidles i primærkildene vært gjenstand for diskusjon. Et resultat av dette er at det i dag finnes en stor mengde litteratur om hunerne hvor selv de mest grunnleggende spørsmål ikke har entydige svar, og har heller ikke nådd akademisk konsensus. De som er nysgjerrig på hunerne vil fort oppdage at litteraturen byr på like mange spørsmål som svar.

⁹² Priskos, fragment 36.1-2.

⁹³ Given, *The fragmentary history of Priscus*, 162.

Kapittel 2:

Et overblikk: Hvordan har historikere brukt og vurdert primærkildene?

Med en gjennomgang av Ammianus' og Priskos' tekster har vi nå etablert en god del informasjon om hunerne. Men hvordan har denne informasjonen blitt tolket, vurdert og videreformidlet av senere historikere? Dette har variert i stor grad og utviklet seg på flere måter. I dette kapittelet vil vi se nærmere på hva vårt utvalg av historikere konkret har sagt om primærkildenes kildeverdi og gi et inntrykk av hvordan informasjonen formidlet av Ammianus og Priskos har blitt brukt og tolket for å fortelle hunernes historie. For å gi et best mulig inntrykk av utviklingen vil det være mest hensiktsmessig å gå kronologisk til verks. Vi starter i tidlig moderne tid med Edward Gibbon, før vi gjør et hopp til litteratur fra de siste 70 årene.

Edward Gibbon, *History of the Decline and Fall of the Roman Empire* (1776-1789)

Edward Gibbon, med sitt massive verk *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire* på hele 6 bind og nesten 4000 sider, utgitt mot slutten av 1700-tallet, har stått i flere århundrer som det mest innflytelsesrike historieverket på Romerrikets historie. Av Gibbons 71 kapitler handler til sammen 11 av dem om hunerne og Attila. Måten Gibbon tar i bruk Ammianus og Priskos i disse kapitlene virker ved første øyekast nokså hult, og stort sett formidler Gibbon hverken mer eller mindre enn primærkilden selv. Riktignok klargjør Gibbon enkelte detaljer ved å støtte seg på andre kilder der han bedømmer Priskos eller Ammianus til å være unøyaktig eller tvetydig. Når det gjelder selve informasjonen om hunerne, Attila, deres levemåte, forflytning, militære evner osv., ser det ut til at Gibbon behandler kildene som svært pålitelige og sjeldent feilbarlige. Sagt på en litt annen måte, er det altså svært sjeldent man kan se Gibbon uttrykke motforestillinger til det som formidles.

Av og til påstår Gibbon i sine fotnoter enkelte ting som er vanskelig å forstå hvor han egentlig har fra. I kapittel XXXIV: Attila.---Part II skriver han om samtalen Priskos har med den

greskfødte skyteren i Attilas leir, hvor Gibbon kommer med en litt snodig kommentar i fotnote 29. Han skriver følgende: “Priscus, p. 59. It should seem that the Huns preferred the Gothic and Latin languages to their own; which was probably a harsh and barren idiom”.⁹⁴ Gibbon refererer altså til Priskos’ kommentar på at skytere ofte prøvde å lære seg et språk i tillegg til sitt eget morsmål, men Priskos sier ingenting om hvilket språk hunere foretrakk. Det han sier er at skytere, fordi de er en blanding av mange forskjellige folkeslag, ofte lærte seg hunisk eller gotisk, og av og til latin.⁹⁵ Peter Heather er i sin bok fra 2007 også innom dette punktet med samme referanse til Priskos som Gibbon, men Heather poengterer kun at gotisk var èt av de mest talte språkene i det huniske riket.⁹⁶ Det kan være at tidligere oversettelser av Priskos’ fragmenter gir rom for en annen tolkning, men uten tilgang på Gibbons oversettelse, er det umulig å si.

Gibbon uttrykker også enkelte ganger eksplisitt hva han mener om sine kilders kildeverdi. Eksempelvis omtaler han Ammianus som “an accurate and faithful guide, who composed the history of his own times without indulging the prejudices and passions which usually affect the mind of a contemporary.”⁹⁷ Selv om Gibbon erklærer Ammianus som en pålitelig kilde var han også bevisst på, og lot seg frustrere av Ammianus’ litterære virkemidler som til tider kan forvirre. I kapittel “XXVI: Progress of The Huns.—Part I.” skriver Gibbon i sin første fotnote at “Such is the bad taste of Ammianus, (xxvi. 10,) that it is not easy to distinguish his facts from his metaphors.”⁹⁸

Om Priskos er han ikke like eksplisitt, men ved å lese noen av Gibbons fotnoter kan man likevel få et inntrykk av hvordan han brukte og vurderte Priskos som kilde. I kapittel XXXIV: Attila.—Part II, fotnote 38, gir Gibbon Montesquieu ros for å ha lest fragmentene til Priskos, som Gibbon mener ellers har blitt oversatt i altfor stor grad.⁹⁹ Utenom dette tar Gibbon sjeldent til orde for å si noe om Priskos som kilde, med mindre det er for å rette opp i, eller kommentere unøyaktigheter. Eksempelvis skriver han i kapittel XXXIV: Attila.—Part II, fotnote 35: “The

⁹⁴ Edward Gibbon, «The Project Gutenberg eBook of History Of The Decline And Fall Of The Roman Empire, by Edward Gibbon», kap. XXXIV: Attila.—Part II, fotnote 29, åpnet 19. september 2022, <https://www.gutenberg.org/files/25717/25717-h/25717-h.htm>.

⁹⁵ Priskos fragment 8.94.

⁹⁶ Heather, *The Fall of the Roman Empire*, 329.

⁹⁷ Gibbon, «Decline and Fall of the Roman Empire», kap. XXVI: Progress of The Huns.—Part V.

⁹⁸ Gibbon, kap. XXVI: Progress of The Huns.—Part I, fotnote 1.

⁹⁹ Gibbon, kap. XXXIV: Attila.—Part II, fotnote 38.

articles of the treaty, expressed without much order or precision, may be found in Priscus, (p. 34, 35, 36, 37, 53, &c.)¹⁰⁰

Det ser ut til at Gibbon anså Priskos' fragmenter til å være en undervurdert og god kilde, men med enkelte unøyaktigheter. Grunnen til at Gibbon ikke snakker like varmt om Priskos som Ammianus kan ha å gjøre med sjangeren til Gibbons eget verk, som i mye større grad ligner på Ammianus'. De skriver begge en lang og bred historie som strekker seg over flere århundrer, mens store deler av Priskos' tekst minner mer om en etnografisk skildring. Gibbon tar også i bruk Ammianus som kilde mye oftere enn Priskos. Ammianus, inkludert fotnoter, nevnes nærmere 260 ganger, mens Priskos bare i overkant av 60. Dette har selvsagt mest å gjøre med at Ammianus' historieverk er kilde til en mye større del av det Gibbon skriver om generelt, men er likevel interessant.

Edward Arthur Thompson, *A History of Attila and the Huns* (1948)

Edward Arthur Thompson med sin bok *A History of Attila and the Huns*, originalt utgitt i 1948 og publisert på nytt i 1996 med tittelen *The Huns*, går sammenlignet med Gibbon mye nøyere til verks i drøftingen av kildematerialet. Thompson bruker hele sitt første kapittel til å diskutere og problematisere de tilgjengelige kildene. Her forteller han at hunerne var analfabeter helt fra de først dukket opp, til de plutselig forsvant i kaoset på fire- og femhundretallet. Ifølge Thompson ser det også ut til at hunerne ikke var klar over sin egen tidlige historie og kunne dermed ikke videreformidle dette til romerske reisende.¹⁰¹ Vanligvis kan selv de mest primitive folk, slik Thompson omtaler dem, etterlate seg andre spor enn dikt og litterære verk, men på grunn av hunernes nomadiske samfunnsstruktur, minimal bearbeiding av metaller og konstante forflytninger, kan vi ifølge Thompson aldri forvente å oppdage spor av dem i arkeologiske utgravninger. Riktignok var det allerede i Thompsons tid oppdaget flere gjenstander som arkeologer med stor grad av sikkerhet knyttet til nomadiske folkeslag. Likevel, slik Thompson kommenterer, ville det vært en umulighet å stadfeste om disse gjenstandene var importert til steppene, eller om de i det hele tatt tilhørte hunerne spesifikt.¹⁰² Poenget til Thompson er altså at

¹⁰⁰ Gibbon, kap. XXXIV: Attila.—Part II, fotnote 35.

¹⁰¹ E. A. Thompson, *The Huns (Rev. Ed. of: A History of Attila and the Huns, 1948)*, The Peoples of Europe (Oxford: Blackwell, 1996), 6.

¹⁰² Thompson, 7.

hunerne historie utelukkende hviler på hva vi blir fortalt av greske og romerske forfattere.¹⁰³ Thompson er tydelig bevisst på problematikken rundt dette faktum og skisserer en rekke svakheter ved å bruke Ammianus som kilde til hunerne. Han nevner blant annet at Ammianus selv trolig aldri så en huner med egne øyne, og at informasjonen Ammianus formidler antagelig er andrehåndsberetninger fra militære offiserer, sivile og andre som var i kontakt med dem.¹⁰⁴ Thompson påpeker videre at Ammianus' egne kilder på ingen måte var ufeilbarlige, og følgelig begår Ammianus selv en del feil. Her trekker Thompson frem et notorisk eksempel, nemlig dette med at hunerne angivelig skal ha spist rått kjøtt som de varmet mellom beina og hesteryggen mens de red. Dette kaller Thompson "an honest mistake" og forklarer at Ammianus' informanter kun misforstod formålet med en vanlig skikk blant steppennomader, som kun er blitt forstått i nyere tid.¹⁰⁵ Av en eller annen grunn, tar ikke Thompson seg tid til å forklare hva formålet med denne sedvanen egentlig var, og referer kun til en tysk kilde fra 1900.¹⁰⁶ Denne kilden har vist seg å være vanskelig å få tak i. Heldigvis for den nysgjerrige leseren er også Maenchen-Helfen (1973) innom dette poenget i sin bok. Maenchen-Helfen forklarer at det virkelige formålet var å skåne hesten for gnagsår fra friksjonen som oppstår mellom salen og hesteryggen.¹⁰⁷ Trolig har en romersk informant sett dette i aksjon og samtidig observert at en litt fysen huner på et tidspunkt dra ut et stykke kjøtt etter en lang ridetur og spist det rått. Videre understreker Thompson at Ammianus unektelig tilskriver hunerne egenskaper som er lånt fra andre historikere om andre barbaregrupper, men forsvarer dette ved å si at mange nomadiske stammer delte både skikker og kjennetegn.¹⁰⁸ Han kaller Ammianus en oppriktig forfatter, og poengterer at der Ammianus' kilder ikke strakk til, som for eksempel i spørsmålet om hunernes opphav, er ikke Ammianus redd for å innrømme dette. Thompson understreker også at Ammianus ellers i sitt historieverk er svært grundig og opptatt av å formidle så nøyaktig informasjon som mulig, og at det er ingen grunn til å tro at han ikke gjorde sitt ytterste for å opprettholde den høye standarden i seksjonen om hunerne. Thompson avslutter sin drøfting av Ammianus med å erklære at i sin bok, vil Ammianus' påstander bli akseptert som gyldige, bortsett fra i enkelttilfeller der de kan motbevise direkte – som f.eks. dette med rått kjøtt.¹⁰⁹

¹⁰³ Thompson, 9.

¹⁰⁴ Thompson, 10.

¹⁰⁵ Thompson, 10.

¹⁰⁶ Thompson, 10.

¹⁰⁷ Maenchen-Helfen, *The World of the Huns*, 14.

¹⁰⁸ Thompson, *The Huns*, 10.

¹⁰⁹ Thompson, 11.

Om Priskos har Thompson også en del tanker. Han innleder med å si at Priskos uten tvil er den viktigste kilden i studiet av Attila, men for å forstå Priskos' verk må man være klar over at han følger en konvensjonell stil, ment for å appellere til et lite utvalg av en lærd elite.¹¹⁰ Dette går på de sjangertrekkene typisk for den "klassiserende stilen" som ble redegjort for i forrige kapittel (se side 11). Thompson mener det er uheldig at Priskos insisterte på å følge denne stilen, og at dette injiserer et element av vaghet i hans verk der man egentlig skulle ønske at han var mer spesifikk. Priskos' største svakhet ligger ifølge Thompson i beskrivelser av militære operasjoner og forflytninger av stammer, hvor han mener Priskos har en tendens til å låne setninger og fraser fra andre historikere "for å berge seg over vanskeligheter".¹¹¹ Her trekker han frem den huniske beleiringen av Naissos som et eksempel. Thompsons misnøye med Priskos og preferanse for Ammianus kommer tydelig frem når han sammenligner Priskos' forfatteri med Ammianus'. Han skriver følgende:

*"A flosculus in Ammianus' writings is merely an indication of his stylistic ambitions: he knew what he wanted to say, but he did not know how to express it and went to Livy or Tacitus for help. Priscus, on the other hand, quoted Herodotus or Thucydides when in fact he had nothing to say at all"*¹¹²

Slik vi var inne på i forrige kapittel har Priskos' klassiserende stil gjort at enkelte historikere har betvilt Priskos kildeverdi på visse områder, noe vi ser Thompson er et klart eksempel på her. Senere historikere har påstått at Thompson var i overkant skeptisk til Priskos. For å føre samme eksempel videre, forkaster Thompson Priskos' beskrivelse av den huniske beleiringen av Naissos som falsk fordi han mener det var usannsynlig at hunerne besatt beleiringsteknologi. Thompsons skepsis til Priskos er forståelig. Fra hans perspektiv ser det ut til at Priskos kun bytter ut byen "Plataea" med "Naisoss" fra Thucydides' beretning og plagierer resten. Ifølge John Given blir slik tankegang stort sett avvist i dag fordi historikere har fått en større forståelse av den klassiserende stilen. Given forklarer at Priskos bruker Thucydides språk "for å validere sin egen bedømmelse av viktigheten til den huniske beleiringen av Naisoss" og argumenterer for at dette

¹¹⁰ Thompson, 12–13.

¹¹¹ Thompson, 13.

¹¹² Thompson, 13.

er mer verdifullt enn en liste med fakta.¹¹³ Videre påpeker Given at det generelt er anerkjent at Thompson undervurderte hunernes beleiringsevner. Han sier det ikke er noe tvil om at hunerne faktisk tok byen Naisoss og at det er vanskelig å se for seg at de erobret denne sterkt befestede byen på noen annen måte enn ved beleiring.¹¹⁴ Thompson var forøvrigt slettet ikke alene i sin forståelse av den historiografiske tradisjonen som preget Priskos. Given understreker i en sluttnote at selv om det er få historikere i dag som vil argumentere for tradisjonens svakheter på samme vis, finnes det enkelte unntak, og henviser til Cataudella (2003) som et eksempel.¹¹⁵

Thompson bruker også litt tid på å diskutere forvirringen rundt skyter-begrepet til Priskos, samt spekulere i hvor Priskos innhentet informasjon om hendelser han selv ikke var øyenvitne til.¹¹⁶ Thompson, i et slags konkluderende avsnitt, ramser opp Priskos' svakheter og trekker blant annet frem hans "inadequate geographical data" og igjen "incompetence as a military historian". På tross av Priskos utilstrekkeligheter, hyller Thompson Priskos for kvaliteten på "the vast mass of reliable facts" og kaller ham "a master of narrative". Han erkjenner at uten Priskos' fragmenter ville historien om Øst-Europas 400-tall vært forlapt og påpeker at alle senere historikere som skriver om hunerne stort sett har hentet sin kunnskap fra Priskos.¹¹⁷

Otto J. Maenchen-Helfen, *The World of the Huns: Studies in Their History and Culture* (1973)

Otto J. Maenchen-Helfen er omtalt som en unik historiker og ekspert på hunerne med kompetanse innenfor filologi, arkeologi og kunsthistorie.¹¹⁸ I 1969 overleverte han et manuskript til University of California Press som så ut til å representere sluttresultatet av hans livsverk. Bare noen dager senere døde Maenchen-Helfen, og det viste seg at han kun hadde overlevert ett av to samlinger med manuskripter. Det andre partiet med manuskripter bestod av ufullstendige utkast på det tidspunktet Maenchen-Helfen døde.¹¹⁹ Boken basert på disse manuskriptene, utgitt i 1973,

¹¹³ Given, *The fragmentary history of Priscus*, xx.

¹¹⁴ Given, xx.

¹¹⁵ Given, xli, sluttnote 8.

¹¹⁶ Thompson, *The Huns*, 15.

¹¹⁷ Thompson, 16.

¹¹⁸ Maenchen-Helfen, *The World of the Huns*, xv.

¹¹⁹ Maenchen-Helfen, xix.

har derfor en del mangler. Dette har dog ikke stått i veien for at den har blitt anerkjent som et av de mest omfattende og gjennomførte studiene av hunerne.

Maenchen-Helfen bedømmelse av primærkildene ligner Thompsons på noen områder. De begge er opptatt av forvirringen rundt skyter-begrepet hos Priskos og hyller Ammianus' verk. Begge forfattere gjør seg også bevisst på grunner til å ta deler av det Ammianus forteller om hunerne med en klype salt, men Maenchen-Helfen vektlegger dette i større grad og mener Ammianus hadde noen naive forestillinger som Thompson feilaktig tok for god fisk. I motsetning til Thompson erklærer ikke Maenchen-Helfen at det Ammianus forteller vil bli antatt å være korrekt dersom det ikke kan motbevise, og gjør sin diskusjonen av Ammianus til et svar på Thompsons bedømmelse. Han skriver: "Thompson, who believes almost every word of it, accordingly places the Huns of the later half of the fourth century in the "lower stages of pastoralism"". ¹²⁰ Denne fremstillingen ønsker ikke Maenchen-Helfen å stille seg bak, og påpeker at selv sovjetiske akademikere som hatet hunerne avviser forestillingen om at hunernes samfunn var "primitiv". ¹²¹ Her kommer det tydelig frem hvordan Thompson og Maenchen-Helfen er ulike i sin tilnærming til Ammianus. Thompson på sin side, tolker det Ammianus sier om hunernes levemåte nærmest bokstavelig og konkluderer med at hunerne var en gjeng røvere med en primitiv samfunnsstruktur hvor de ikke en gang var i stand til å produsere egne enkle artikler som bord og stoler. ¹²² Alt av det materielle hunerne besatt utover det mest primitive var enten stjålet eller byttet i handel. Maenchen-Helfen, på den andre siden, mener at hvis hunerne ikke var i stand til å smi egne sverd slik Thompson påstår, ville de aldri ha kunnet krysset Don. ¹²³ Videre beskriver Maenchen-Helfen ideen om at hunerne kjempet seg frem til Konstantinopel med stjålne sverd som absurd. ¹²⁴ Noe annet Maenchen-Helfen bemerker om Ammianus, som Thompson ikke legger noe særlig vekt på, er at Ammianus hatet alle barbarere. Maenchen-Helfen mener Ammianus' og hans informanters frykt og hat for hunerne har forvrengt deres beskrivelser av dem. ¹²⁵ Begge forfatterne skriver om problematikken rundt det å låne materiale fra tidligere historikere, men der Thompson vektlegger dette som et problem hos Priskos, gjør

¹²⁰ Maenchen-Helfen, 11.

¹²¹ Maenchen-Helfen, 12.

¹²² Thompson, *The Huns*, 47–49.

¹²³ Maenchen-Helfen, *The World of the Huns*, 12.

¹²⁴ Maenchen-Helfen, 12.

¹²⁵ Maenchen-Helfen, 11.

Maenchen-Helfen det samme hos Ammianus.¹²⁶ Dette er en iøynefallende forskjell som skiller disse forfatterne. De bruker altså de samme argumentene for å uttrykke en skepsis til hver sin kilde. Maenchen-Helfen tilbyr en rekke eksempler på utdrag der Ammianus har kopiert tidligere forfattere nesten ord for ord. I noen tilfeller mener Maenchen-Helfen, slik som Thompson, at dette er helt greit siden steppenomader med opphav i Eurasia hadde mange likhetstrekk, men andre ganger resulterer det i at Ammianus formidler informasjon som beviselig er feil. Maenchen-Helfen trekker her frem et eksempel vi kjenner igjen, nemlig Ammianus' påstand om at hunerne ikke kokte maten sin i det hele tatt. Dette kan enkelt avvises ved å vise til de mange kobbergrytene som hunisk sivilisasjon etterlot seg.¹²⁷ Her kan det være verdt å merke seg at de tiårene som skiller Maenchen-Helfen og Thompson i tid, brakte med seg enkelte arkeologiske funn som Thompson ikke hadde privilegiet av å støtte seg på.

På samme måte som Thompson etter sin kritikk av Priskos erkjenner at det fortsatt er en uvurderlig god kilde, gjør Maenchen-Helfen det samme med Ammianus. Han påpeker til slutt at hans mange eksempler ikke er ment for å portrettere Ammianus som en upålitelig kilde. Det er fortsatt rikelig med materiale der som gjentatte ganger er blitt bekreftet både av andre litterære beretninger og av arkeologiske utgravninger. Av Ammianus lærer vi hvordan hunerne så ut og hvordan de kledde seg. Han beskriver deres hester, våpen, taktikk og vogner like godt som en hvilken som helst annen forfatter.¹²⁸

Når det kommer til Priskos, diskuterer ikke Maenchen-Helfen ham like inngående som Ammianus, men som mange før han, sier han noen ord om forvirringen rundt skyter-begrepet. Maenchen-Helfen forklarer at Priskos og andre greske historikere satt likhetstegn mellom hunere, kimmeriere, skytere og andre folk, ikke bare for å vise frem sin historiografiske kunnskap, men også fordi de faktisk ikke trodde det fantes folkeslag de eldre historikerne ikke visste om. I tillegg mener han at det var en slags forsvarsmekanisme. Ved å omtale hunerne som et folkeslag de allerede kjente til, ble frykten for det ukjente dempet.¹²⁹

¹²⁶ Maenchen-Helfen, 12.

¹²⁷ Maenchen-Helfen, 15; Maenchen-Helfen, 308–9.

¹²⁸ Maenchen-Helfen, *The World of the Huns*, 15.

¹²⁹ Maenchen-Helfen, 7.

Utover dette, diskuterer ikke Maenchen-Helfen Priskos' kildeverdi direkte. Han dedikerer heller ikke en egen underoverskrift til Priskos, slik han gjør for både Ammianus, og Cassiodorus & Jordanes. Dette er noe overraskende med tanke på hvor inngående han diskuterer de andre kildene. Han nevner forsåvidt at man er nødt til å stole på Cassiodorus når han siterer Priskos, selv om man ikke kan være sikker på at sitatene er eksakte,¹³⁰ men som sagt, døde dessverre Maenchen-Helfen før han fikk fullført sitt verk. Det kan tenkes at han egentlig planla å inkludere mer om Priskos, eller andre forfattere der Priskos' ord er bevart.

Maenchen-Helfens verk kan for øvrig se ut til å ha vært noe påvirket av tidlig tankegods fra den innflytelsesrike annales-skolen. Skolens grunnleggere, med inspirasjon fra Durkheim, ønsket å skifte fokuset i historien vekk fra politiske traktater, slag, og regimeendringer, mot samfunn, sosiale grupper og mentalitet.¹³¹ Bare i innholdsfortegnelsen til Maenchen-Helfens bok kan vi se en nokså signifikant forskjell fra Thompsons kapitler. Thompson har kapitteloverskrifter som "The Victories of Attila", "Peace on the Danube Frontier", "The Defeats of Attila" og "Roman Foreign Policy and the Huns", mens Maenchen-Helfens kapitler handler i større grad om hunernes egenhet. Hos ham finner vi kapitteloverskrifter som "Society", "Economy", "Religion", "Art" og "Language". Dette vil ikke si at Maenchen-Helfen ikke var opptatt av traktater, slag og regimeendringer, eller at Thompson ikke var interessert i samfunnsspørsmål – begge skriver om de andre aspektene også. Likevel er det interessant å legge merke til forskjellene i hvordan de går frem når de skal formidle hunernes historie.

Rudi Paul Lindner, "Nomadism, horses and huns" (1981)

Artikkelen til Rudi Paul Lindner, "Nomadism, horses and huns", publisert i 1981, har i ettertid vært svært innflytelsesrik og blitt hyllet som "stimulating", "challenging", "profoundly important" og for "exciting use of non-traditional evidence".¹³² Lindner har en litt annen tilnærming i sin vurdering av primærkildene og lar helt andre betraktninger lede sitt narrativ. Med økologiske og antropologiske betraktninger som bakgrunn, er det av Lindners oppfatning at hunerne forlot nomadismen kort tid etter å ha slått seg ned i Pannonia, og han bruker de litterære

¹³⁰ Maenchen-Helfen, 17.

¹³¹ Lynn Hunt, *Writing History in the Global Era*, 1. publ. as a Norton paperback (New York: Norton & Company, 2015), 16.

¹³² Cameron Barnes, «Rehorsing the Huns», *War & Society* 34, nr. 1 (februar 2015): 2, <https://doi.org/10.1179/0729247314Z.00000000044>.

primærkildene til å underbygge disse forestillingene. Lindners forestilling er at etter hunerne krysset Karpatene (ca. 380 evt.), forlot de samtidig store områder med beitemark. Uten lenger å ha tilgang på de store beiteområdene øst for Karpatene, befant de seg plutselig i en situasjon der det ikke lenger var nok beite til å opprettholde en selvforsynt pastoralorientert økonomi, eller et stort nok antall hester til å beholde en nomadisk krigerstil.¹³³ Et skifte vekk fra nomadismen, både militært og økonomisk, ble dermed uungårlig. Videre mener Lindner at man kan finne “hint” til at en slik transformasjon fant sted i de litterære kildene. Ifølge han indikerer primærkildene at hunerne på 400-tallet bar preg av, og tok avgjørelser som er i strid med moderne antropologisk kunnskap om nomader.¹³⁴

Riktignok har samtlige historikere i møte med de aktuelle primærkildene satt spørsmålstegn ved og diskutert enkelte påstanders pålitlighet, men sjeldent har noe så grunnleggende som hunernes nomadiske trekk blitt betvilt. Siden primærkildene i utgangspunktet er ganske tydelig på at hunerne var nomader, krever en slik påstand en litt alternativ tilnærming til primærkildene. I Lindners tilnærming, er det to ting som er verdt å bemerke som skiller ham fra de andre historikerne som hittil er omtalt. Det ene er at Lindners litterære hovedargument går ut på at kildene som beskriver hunisk aktivitet vest for Karpatene ikke vektlegger de samme attributtene som tillegges hunerne i øst, og at grunnen til dette er de geografiske tilpasningene det huniske militæret foretok. Ifølge Lindner er beskrivelser av det huniske kavaleriets hastighet og bevegelse som overrasket Ammianus og Jerome i stor grad fraværende i “vestlig kilder” (f.eks. Jordanes og Priskos).¹³⁵ Lindner mener kildematerialet rett og slett ikke erkjenner hunernes nomadiske trekk til den grad man skulle forvente, slik de f.eks. gjør om mongolene.¹³⁶ I denne forstand, er Lindner mer opptatt av hva primærkildene ikke forteller. Fraværet av beskrivelser av huniske hester, deres antall og viktighet på slagmarken indikerer for Lindner at hesten ikke lenger var bærebjelken i hunernes militære makt og han bruker flere eksempler for å underbygge dette argumentet.¹³⁷ Det andre er at Lindner tar i bruk et økologisk og antropologisk rammeverk for å forstå primærkildene, mens hans forgjengere var mer opptatt av primærkildene i seg selv og deres tilhørende litterære tradisjon. For Lindner har primærkildene en litt annen

¹³³ Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», 14; Lindner, 16.

¹³⁴ Lindner, 10.

¹³⁵ Lindner, 8–9.

¹³⁶ Lindner, 5.

¹³⁷ Lindner, 8–11.

funksjon enn de hadde hos Gibbon, Thompson og Maenchen-Helfen. Mens de hovedsakelig lot primærkildene lede narrativet, starter Lindner i en annen ende. Hos Lindner er det antropologiske og økologiske som leder narrativet, mens primærkildene tas kun i betraktning for å støtte og bekrefte hans overordnede forestilling.

Et godt eksempel på måten Lindner tolker primærkildene innenfor et antropologisk rammeverk, er hans tolkning av Priskos' beskrivelse av landsbyen der Attila holdt til. Slik vi var inne på i kapittel 1, blir et steinbad beskrevet, bygd med importert stein fra Paionia i romersk arkitektonisk stil.¹³⁸ Lindner er slettes ikke uenig i at badehuset fungerte som et statussymbol, men han poengterer at status og prestisje nå ble definert av fastboende uttrykk, og ikke pastorale.¹³⁹ Tankegangen her er altså at det hunerne anså som symbol på prestisje og status avslører hva de anså som verdifullt. Dersom hunerne hadde vært nomadiske i ordets strenge forstand, ville en leders prakt vært definert ut ifra hans evne til å forsørge og beskytte beiteområder for sin stamme, ikke materielle goder egnet for et fastboende folk. Det at steinbadet var et statussymbol, er for Lindner i seg selv en indikasjon på at hunerne bevegde seg vekk fra den nomadiske livsstilen og adopterte en fastboende ideologi.¹⁴⁰ Lindner legger mye mening bak Priskos' ord, og dette er bare ett av flere eksempler der Lindner tar tak i detaljer fra primærkildene og bruker det for å "bekrefte" en bredere hypotese. Dette forteller oss indirekte at han i utgangspunktet anser primærkildene til å være kilder av høy kildeverdi. Hvis ikke slike detaljer var til å stole på, ville det heller ikke vært mulig å bruke og tolke disse detaljene som indikasjoner på at en transformasjon på samfunnsnivå fant sted. Lindner behandler dog ikke alle primærkilder på denne måten. Lindner er nemlig svært selektiv i hvilke kilder han anser som pålitelig. Forfattere som f.eks Claudian og Sidonius, som begge omtaler hunernes hester på 400-tallet, velger han å se fullstendig bort ifra som kilder til deres levemåte. Lindners avvisning av Claudian begrunner han først og fremst med at Claudian var tungt påvirket av Ammianus. Siden Claudian ikke gjør hunernes hurtighet til en del av sitt narrativ, synes Lindner det blir vanskelig å anse Claudians beretning som noe annet enn "et sammendrag av Ammianus' beskrivelse".¹⁴¹ Dette betyr ikke at Lindner anser Ammianus som en dårlig kilde som sådan, men Lindners fokus er på hunerne i

¹³⁸ Priskos, fragment 8.84-86.

¹³⁹ Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», 10.

¹⁴⁰ Lindner, 10.

¹⁴¹ Lindner, 7.

Attilas tid, så for Lindners formål er Ammianus, og dermed også Claudian, utdatert. Hva det angår Sidonius får vi kun en enkel avfeiging i en av hans fotnoter hvor han skriver at siden Sidonius i sin tur bygget på Claudian, gjelder hans kommentarer om Claudian også ham.¹⁴² Lindner foretar seg her en slags helgardering mot primærkildene. På denne måten får Lindner plukke eksempler som passer hans narrativ, og ganske enkelt avfeie alt annet som upålitelig. Dette ligner på noen måter Thompsons tilnærming til Priskos. I et forsøk på å overbevise om at hunerne ikke besatt noe kildene i utgangspunktet indikerer at de gjorde, forkastet han også beretninger med spor av tidligere historikers språk som upålitlige. I Thompsons tilfelle handlet det om evnen til å beleire befestede byer, hos Lindner, et tilstrekkelig antall hester for å kunne drive nomadisk krigføring. Dette illustrerer noe av primærkildeproblematikken veldig godt. På grunn av all usikkerheten tilknyttet de, og fordi det omtrent ikke finnes en eneste forfatter fra antikken som ikke lot seg inspirere av tidligere verk, har dette tillatt historikere å velge og vrake i hva de anser som pålitelig og ikke. Dersom spor av tidligere forfatters språk er et tegn på upålitelighet, kan man argumentere for at man i verste fall blir nødt til å forkaste alle slike beretninger, og i beste fall, havne i en situasjon der det er helt vilkårlig hvilke beretninger som anses som pålitelig.

Det kan også være verdt å nevne at Lindners forsøk på å forene kunnskap på tvers av disipliner, da særlig antropologi og økologi, ikke er særegent for historieskriving om hunere eller antikkhistorie for øvrig. Det er fullt mulig å forstå denne utviklingen i sammenheng av generelle historiografiske trender og paradigmer, hvor annales-skolen nok en gang er relevant. Ifølge Lynn Hunt (2015) var det av annales-skole-historikers oppfatning at miljø, klima og demografi formet menneskelig aktivitet på grunnleggende måter,¹⁴³ en forestilling Lindner utvilsomt delte da han skrev "Nomadism, horses and huns". Febvre og Bloch, ofte omtalt som annales-skolens grunnleggere, foreslo på slutten av 1920-tallet blant annet at historieskriving burde ha en uttalt vitenskapelig ambisjon, være tverrfaglig og mer problem- enn fortellingsorientert.¹⁴⁴ Alt dette ser vi tegn til i historieskrivingen om hunerne helt fra Maenchen-Helfen, men det er særlig hos Lindner og i litteraturen videre at dette blir virkelig synlig.

¹⁴² Lindner, 7, fotnote 15.

¹⁴³ Hunt, *Writing History in the Global Era*, 17.

¹⁴⁴ Astri Andresen mfl., *Å gripe fortida: Innføring i historisk forståing og metode*, 2. utg (Oslo: Samlaget, 2015), 189.

Peter Heather, *The Fall of the Roman Empire: A New History of Rome and the Barbarians* (2007)

Peter Heather, med sin bok *The Fall of the Roman Empire: A New History of Rome and the Barbarians*, første gang utgitt i 2005, tar opp flere problemstillinger tilknyttet hunerne. Grunnen til at Heather som forfatter tas opp i dette kapittelet er todelt. For det første er han aktuell for problemstillingene som vil bli gjennomgått og diskutert i de neste kapitlene. For det andre er han et utmerket eksempel på hvordan antropologiske og økologiske betraktninger blir en slags ny standard for den videre historieskrivingen om hunerne etter Lindner. Lindners artikkel fra 1981 har vært så innflytelsesrik at det er vanskelig å finne nyere litteratur som ikke tar stilling til det økologiske og antropologiske aspektet. Heathers bok kan dermed sies å illustrere hvordan Lindners ideer og betraktninger får fofeste i litteraturen. I forhold til Lindner, som kun publiserte artikler om hunerne, finner Heather i sin bok mer rom til å drøfte primærkildene direkte og posisjonere seg i forhold til tidligere historikere. Eksempelvis siterer Heather Priskos' beskrivelse av da hunerne beleiret Naisoss i 442 i sin helhet. Heather, uten å nevne spesifikke navn, forteller at mange historikere har vært skeptisk til dette utdraget på grunn av dens likhet til Thucydides beretning om beleiringen av Platea. Heather forteller videre at tradisjonelt, har slike paralleller blitt ansett som et tegn på at fortellingen var fabrikkert, men at det er ingen grunn til å avfeie hele beleiringen som fantasi, bare fordi Priskos låner noen fraser fra en tidligere kjent historiker. Heather påpeker, på lik linje med f.eks John Given, at det var forventet av antikke historikere å vise frem sin historiografiske kunnskap på denne måten, og at vi vet med sikkerhet at Naisoss faktisk ble tatt av hunerne i 442.¹⁴⁵ Heather tar også opp forvirringen rundt skyter-begrepet, men stiller seg litt undrende til hvorfor dette har skapt så mye diskusjon. Heather mener i motsetning til mange andre at Priskos er "perfectly comprehensible" i sin bruk av skyter-begrepet.¹⁴⁶

Når det kommer til Ammianus, er det ingen tvil om at Heather er en stor tilhenger av ham som forfatter. På et tidspunkt, omtaler Heather Ammianus som "our best fourth-century Roman historian",¹⁴⁷ og siterer ofte Ammianus med lengre utdrag for å videreformidle sentrale

¹⁴⁵ Heather, *The Fall of the Roman Empire*, 302; Given, *The fragmentary history of Priscus*, xx.

¹⁴⁶ Heather, *The Fall of the Roman Empire*, 523, sluttnote 44.

¹⁴⁷ Heather, 67.

hendelsesforløp. Når Heather kommer til det punktet i sin historie der hunerne blir aktuelle, introduserer han hunerne med nok et sitat fra Ammianus. Dette sitatet er fra Ammianus' første paragraf om hunerne der han omtaler dem som spiren til det kommende kaoset.¹⁴⁸ Heather betegner goternes ankomst ved Donau som startskuddet for et skifte i maktbalansen i Europa. For å kunne fortelle denne historien, sier Heather at man må begynne på samme sted som Ammianus: Med hunerne.¹⁴⁹ Som nevnt i kapittel 1, hevder Heather, akkurat som Ammianus, at det var hunisk aktivitet som destabiliserte områdene nord og øst for Svartehavet, som igjen førte til at store gotiske folkemasser søkte asyl på innsiden av Romerrikets grenser.¹⁵⁰ For de store og sentrale hendelsene, er det altså tydelig i Heathers bok at det er primærkildene som leder det overordnede narrativet. Dette betyr dog ikke at Heather er fullstendig ukritisk til alt Ammianus formidler. Heather, på lik linje med mange historikere før ham, er bevisst på Ammianus retoriske virkemidler og påpeker ved en rekke tilfeller at det er nødvendig å "se forbi retorikken" for å forstå hva Ammianus faktisk forteller oss.¹⁵¹

Når det kommer til de litt mer spesifikke problemstillingene er det derimot tydelig at antropologiske og økologiske betraktninger har blitt en slags ny standard. Et godt eksempel på dette, finner vi i Heathers redegjørelse for hvordan det huniske samfunnet endret seg i løpet av første halvdel av 400-tallet. Heather forklarer at noe av det vi vet fra moderne antropologi er at maktstrukturer i nomadiske samfunn har en tendens til å desentralisere seg selv. Desentraliseringen forekommer naturlig på grunn av faren for overbeiting som gjør at beitende dyreflokker ikke kan samles i et for stort antall på samme sted. Det oppstår dermed et behov for nomadiske samfunn å spre seg, både rent fysisk og administrativt. Kildene er tydelige på at politisk makt etterhvert sentraliserte seg rundt Attila, og for Heather, blir dette derfor en sterk indikasjon på at hunerne ikke lenger var like økonomisk avhengige av produktene fra flokkene sine.¹⁵² Slik vi ser, befinner primærkildene seg her litt mer i bakgrunnen av argumentasjonen og tolkes i lys av antropologisk kunnskap. Gitt at kunnskap innenfor slike felt har blitt styrket i senere år, og primærkildene forblitt de samme, er det kanskje ikke så rart at vi ser denne utviklingen. Da f.eks Thompson og Gibbon skrev, hadde de færre innfallsvinkler å jobbe med, og

¹⁴⁸ Heather, 146.

¹⁴⁹ Heather, 146.

¹⁵⁰ Heather, 202.

¹⁵¹ Heather, 151.

¹⁵² Heather, 326.

deres konklusjoner og diskusjoner havnet dermed nærmere primærkildene. I dag ser det ut til at betraktninger fra andre disipliner gradvis bakes inn i forståelsen av primærkildene, og enkelte steder til og med har forrang. Måten dette har tatt form vil bli enda tydeligere i neste kapittel hvor argumenter tilknyttet hunernes nomadiske eksistent på 400-tallet vil bli gjennomgått og diskutert.

Guy Halsall, *Barbarian Migrations and the Roman West, 376 - 568* (2007)

Guy Halsall er i sin bok, *Barbarian Migrations and the Roman West, 376 - 568*, egentlig ikke særlig opptatt av hunernes historie. Han skriver rett ut: “The history of the Huns does not directly concern this volume (...) good accounts can be found elsewhere” hvor han henviser til blant andre Heather, Maenchen-Helfen og Thompson.¹⁵³ Å inkludere Halsall i utvalget av historikere i denne oppgaven kan dermed ved første øyekast virke noe rart. Årsaken til at han likevel er med, er at den etnisitetsforståelsen som Halsall legger til grunn for å skrive om barbaregrupper illustrerer enda en måte moderne antropologi har påvirket hvordan historikere har vurdert primærkildene. Videre er mange av de ideene om etnisitet som Halsall fremlegger på vegne av sosialantropologien relevant for denne oppgavens kapittel 4: Opphav og etnisitet.

Selv om Halsall overlater historien om hunerne til andre, deler han likevel noen tanker om Ammianus som kilde til barbaregrupper. Angående Ammianus’ beskrivelse av hunere spesifikt, mener Halsall at deler virker plausibelt, særlig hvis det sammenlignes med andre historiske steppennomader.¹⁵⁴ Halsall mener imidlertid at det er blitt viet for mye oppmerksomhet til å forsøke å stadfeste hvorvidt ulike elementer av Ammianus’ utsagn er “sant” eller ikke. Her henviser han til Maenchen-Helfen og Thompson som eksempler i en fotnote.¹⁵⁵ Videre skriver Halsall: “Ammianus’ account is heavily infused with classical ethnographic stereotypes”.¹⁵⁶ Det Halsall sikter til her, er den store overlappen mellom romerske beskrivelser av hunere og andre barbaregrupper “from the ends of the earth”. Halsall viser med en rekke eksempler hvordan folk i romerske etnografiske beskrivelser blir mer ekstreme jo lengre unna de befinner seg Romerrikets grenser. Helt i ytterkantene av regionen der de villeste barbarene holdt til, var opphavsstedet til

¹⁵³ Halsall, *Barbarian Migrations and the Roman West, 376-568*, 250.

¹⁵⁴ Halsall, 171.

¹⁵⁵ Halsall, 171, fotnote 17.

¹⁵⁶ Halsall, 171.

de mest inhumane og forferdelige av alle barbarer: Hunerne.¹⁵⁷ Akkurat som for eksempel Tacitus' beskrivelse av "the Fenni", overgår hunerne den normale graden av villskap. Slik som andre ekstreme barbarer, mangler de grunnleggende kunnskap om arkitektur og ild, kler seg svært primitivt og er uten religion, lover og moral.¹⁵⁸ Hovedbudskapet til Halsall er altså at visse aspekter ved Ammianus' beskrivelse av barbarene må forstås i sammenheng med de romerske tradisjonene for etnografi.¹⁵⁹ Det er tydelig at Halsall betrakter de romerske beretningene om barbarer like mye som kilder til romersk mentalitet og verdenssyn, som kilder til selve barbarene.

Videre er det av Halsalls oppfatning at det å anvende et moderne syn på etnisk identitet som noe flytende, dynamisk og flerdimensjonalt vil gi en bredere forståelse av antikkens etniske grupper (mer om dette på side 76-81).¹⁶⁰ Halsalls engasjement og opptatthet av sosial identitet gjennom hele sin bok, og den utviklingen dette representerer i litteraturen, kan igjen kobles til generelle historiografiske utviklingstrekk. Måten Halsall går primærkildene i møte kan sies å reflektere ideer og elementer fra identitetspolitikk, beskrevet av Lynn Hunt (2015) som det fjerde historiske paradigmeskifte.¹⁶¹ Til forskjell fra andre paradigmer, kan ikke paradigmets prinsipper spores til spesifikke individer. Det oppsto som en respons til sosiale bevegelser i USA på 60- og 70-tallet og kjennetegnes blant annet av et større fokus på sosiale identiteter, som kjønn og etnisitet.¹⁶² Hos Halsall lar det seg også gjenkjenne enkelte elementer som er typiske for en annen retning innen historiefaget, ofte kalt "den språklige vendingen". Dette handler i stor grad om at historiske narrativ er konstruert gjennom språk, og at det i prinsippet er umulig å skille form og innhold fra hverandre i en tekst.¹⁶³ Dette er tydelig både i måten Halsall argumenterer for at det er viet for mye oppmerksomhet rundt sannhetsgraden til Ammianus' utsagn, og at man burde prøve å forstå Ammianus' beretninger i kontekst av romerske litterære tradisjoner (som f.eks. tradisjonen for etnografiske beskrivelser).

¹⁵⁷ Halsall, 50–51.

¹⁵⁸ Halsall, 172.

¹⁵⁹ Halsall, 172.

¹⁶⁰ Halsall, 39.

¹⁶¹ Hunt, *Writing History in the Global Era*, 17.

¹⁶² Hunt, 17–18.

¹⁶³ Georg G. Iggers, *Historiography in the Twentieth Century: From Scientific Objectivity to the Postmodern Challenge* (Hanover, NH: Wesleyan University Press, published by University Press of New England, 1997), 119; Iggers, 132.

Cameron Barnes, “Rehorsing the Huns” (2015)

Etter den korte gjennomgangen av Lindner og Heather, kan det hittil virke som at antropologiske og økologiske betraktninger tvinger oss til å revurdere hvordan det huniske samfunnet så ut på 400-tallet. I 2015 publiserer Cameron Barnes en artikkel som blåser nytt liv i en mer tradisjonell fremstilling av 400-tallets hunere. I sin artikkel går Barnes til forsvar av en rekke primærkilders kildeverdi og kritiserer Lindners kildebruk og argumenter. Barnes beskrivelse av hunernes levemåte er veldig nærliggende det bildet som males av våre antikke forfattere. Barnes viser med denne artikkelen at en tradisjonell fremstilling av hunerne som et nomadisk folk, ikke nødvendigvis er i strid med antropologisk kunnskap om nomader, og heller ikke med økologiske realiteter, slik Lindner hevdet.

Barnes mener at Lindners tolkning av Priskos er ren spekulasjon og illustrerer hvordan Lindner håndplukker eksempler som passer hans narrativ. Dette gjør han ved å vise til utdrag fra Priskos som Lindner unnlater å ta opp, der en anvendelse av de samme antropologiske betraktningene ville ledet til helt andre konklusjoner (mer om dette på side 72).¹⁶⁴ Videre går Barnes til forsvar av de kildene som inneholder spor av Ammianus' språk, som Lindner valgte å se bort ifra.¹⁶⁵ I tillegg er Barnes svært skeptisk til Lindners valg om å bruke fraværet av beskrivelser av huniske hester som en indikasjon på at de ikke lenger var nomadiske. For det første mener Barnes at referanser til huniske hester på 400-tallet slettes ikke vanskelig å finne. For det andre kan årsaken til at enkelte forfattere ikke eksplisitt omtalte hunerne som kavaleri være fordi dette var allment kjent og ansett som en unødvendig presisering.¹⁶⁶ Som vi allerede har vært inne på, poengterer John Given at historikere i dag har en mye bedre forståelsen av den klassiserende stilen, og antikke litterære tradisjoner generelt. Det ser ut til at en bredere forståelse av de gamle tekstene har ført til at den måten Thompson og Lindner forkastet kilder på som upålitelige, har gått av moten.

Siden Barnes artikkel i utgangspunktet er et direkte svar på Lindners artikkel fra 1981, er det ikke særlig overraskende at antropologiske og økologiske argumenter står i sentrum. Det som er interessant, er at Barnes får en tradisjonell fremstilling av hunernes levemåte på 400-tallet til å

¹⁶⁴ Barnes, «Rehorsing the Huns», 20.

¹⁶⁵ Barnes, 14–15.

¹⁶⁶ Barnes, 13.

passer et antropologisk og økologisk rammeverk, og viser med dette at det går an å konkludere vidt forskjellig, selv med samme innfallsvinkel. Nøyaktig måten Barnes gjør dette på, og hvordan han selv bruker og vurderer primærkildene forstås best i kontekst av neste kapittel, hvor både hans, Lindners og Heathers argumenter og fremgangsmåte vil gjennomgå grundigere.

Hyun Jin Kim, *The Huns* (2016)

Vårt utvalgs siste forfatter, Hyun Jin Kim, deler flere likhetstrekk med Guy Halsall. De begge er opptatt av etnisitetsbegrepets betydning, og hva det ville si å tilhøre en etnisk gruppe i antikken. I hans bok *The Huns* fra 2016, er et av hovedargumentene at det fantes sterke kulturelle og politiske forbindelser mellom Europas hunere og Indre Mongolias xiongnu, kjent fra kinesiske kilder (mer om xiongnu på side 75). Måten Kim tar i bruk de romerske primærkildene i denne boken, illustrerer hvordan de fortsetter å bli plassert i bakgrunnen av argumentasjonen. De romerske primærkildene tas som oftest kun i betraktning dersom de er i stand til å bekrefte eller styrke overordnede forestillinger med utgangspunkt i annet kildemateriale. Eksempelvis henviser Kim til Priskos der han forteller om skyteres flerspråklighet for å sannsynliggjøre en kulturell forbindelse til Indre Asia og xiongnu.¹⁶⁷ Et annet sted, tolker Kim hva bordplasseringen som Priskos beskriver under middagsselskapet sier om hunisk politisk kultur, og trekker paralleller til xiongnu og andre steppesamfunn fra Indre Asia.¹⁶⁸ Kim benytter muligheten i denne sammenheng til å gi Priskos ros for legge merke til detaljer rundt hunernes innviklede politiske organisering. Utover dette bruker han Priskos som kilde med jevne mellomrom gjennom hele boken, og henviser til ham direkte i teksten og i sluttnoter til sammen 36 ganger. Til sammenligning har Kim bare 6 henvisninger til Ammianus, og som regel brukes dette kun som kilde til historiske begivenheter og ikke til informasjon om hunerne som folk eller samfunn. Selv til begivenheter virker ikke Kim særlig begeistret for Ammianus som kilde. I et forsøk på å rekonstruere hendelsesforløpet som fant sted da hunerne begynte å etablere seg i Europa skriver Kim følgende:

¹⁶⁷ Hyun Jin Kim, *The Huns*, Peoples of the Ancient World (London: Routledge/Taylor & Francis Group, 2016), 8.

¹⁶⁸ Kim, 83.

“The account given by our principal source for this early phase of Hunnic expansion in Europe, Ammianus Marcellinus, is so hopelessly confused and distorted that the exact sequence of events that followed the Hunnic conquest of the Alans is difficult to reconstruct”¹⁶⁹

Hvor hunerne kom fra, og hvilke historiske grupper de bør identifiseres med er spørsmål som har vært diskutert i lang tid og står sentralt i Kims bok. Kim har i forhold til mange historikere før ham en litt annen måte å diskutere disse spørsmålene. Hans tilnærming illustrerer godt hvordan det er mulig å bruke primærkildene på svært ulike måter for å diskutere hunernes opphav. Der historikere før Kim har brukt primærkildene som kilde til hunernes utseende og fysiske karakteristikk for å diskutere deres genetiske opphav, bruker Kim primærkildene som kilde til hunernes politiske og kulturelle karakteristikk. Dette for å diskutere hunernes politiske og kulturelle opphav, som Kim mener er mye mer relevant enn genetiske forbindelser.¹⁷⁰ Selve innholdet i argumentasjonen og rasjonale bak de ulike tilnærmingene vil gjennomgå grundigere i kapittel 4: Opphav og etnisitet.

¹⁶⁹ Kim, 74.

¹⁷⁰ Kim, 7.

Kapittel 3:

Nomadisme

Det første temaet som vi skal se nærmere på ligger tett opptil kjernen av hunernes påståtte kultur og levemåte, nemlig nomadisme. Blant historikere har det vært bred enighet om hunernes nomadiske opphav, men i hvor stor grad den nomadiske levemåten vedvarte utover 400-tallet har vært gjenstand for debatt. De siste tiårene er det flere historikere som har sådd tvil om hunerne faktisk beholdt sin nomadiske karakter gjennom 400-tallet. Problemstillingen ble først tatt opp av Denis Sinor i 1972. Han foreslo at hunerne bevegde seg vekk fra nomadismen etter å ha slått seg ned i Pannonia.¹⁷¹ Noen år senere bygger Rudi Paul Lindner videre på denne ideen, og forsøker med sin artikkel fra 1981, "Nomadism, horses and huns", å fjerne mesteparten av 400-tallets hunere fra hesteryggen fullstendig.¹⁷² Dette er en sentral problemstilling som har gjennomgått en bemerkelsesverdig utvikling og som er illustrativ for utviklingen i hvordan historikere har brukt og vurdert primærkildene. Vi starter med en rask gjennomgang av hvordan Gibbon, Thompson og Maenchen-Helfen portretterer hunerne i Attilas tid, før vi beveger oss til nyere litteratur der problemstillingen ikke er like rett frem.

Gibbon, Thompson og Maenchen-Helfen

Hos Gibbon og Thompson ligger beskrivelsen av hunernes levemåte veldig nært opp til det bildet som males av våre antikke forfattere i primærkildene. Dette gjelder også til en viss grad Maenchen-Helfen, men han skiller seg fra de to andre på enkelte områder. Eksempelvis spekulerer han i muligheten for at hunerne også drev jordbruk ved siden av sine pastorale aktiviteter.¹⁷³ Rommet der diskusjonen om hunernes nomadiske livsstil har oppstått i, er i overgangen fra hunerne beskrevet av Ammianus, til hunerne beskrevet av Priskos rundt 70 år senere. Det er egentlig ganske få momenter i Priskos som henter til en nomadiske måte å leve på blant hunerne, og her har historikere gjort en del antagelser. Det er tydelig at Gibbon, Thompson og Maenchen-Helfen antar at mye av det Ammianus fortalte fortsatt gjelder på 400-tallet. De

¹⁷¹ Denis Sinor, «Horse and pasture in Inner Asian history», *Oriens Extremus* 19, nr. 1/2 (1972): 182–83.

¹⁷² Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», 1.

¹⁷³ Maenchen-Helfen, *The World of the Huns*, 174–78.

faste bosetningene hunerne inntok blir særlig av Gibbon og Thompson antatt å fungere mest som et symbol på hunernes militære prakt fremfor et uttrykk for deres nåværende levemåte. Selv om de flyttet inn i erobrede landsbyer, var de fortsatt nomadiske. Denne forestillingen er ekstra tydelig hos Gibbon. Eksempelvis tydeliggjør han i sine fotnoter at selv om hunerne serverte Priskos og hans følgesvenner en alkoholholdig drikk destillert fra hvete, betydde ikke dette at de nå drev med jordbruk: “The Huns themselves still continued to despise the labors of agriculture: they abused the privilege of a victorious nation”.¹⁷⁴ Han skriver også “The Huns were ambitious of displaying those riches which were the fruit and evidence of their victories”.¹⁷⁵ I Gibbons øyne var 400-tallets hunere fortsatt et nomadisk krigersamfunn slik Ammianus beskrev dem. Den eneste forskjellen var i hovedsak at de nå hadde ervervet seg ekstra privilegier som seierherrer i krig. Thompson legger seg i stor grad på samme linje som Gibbon, og selv om Maenchen-Helfen omtaler hunerne som langt mer sofistikerte enn sine forgjengere, er også han tydelig på at hunernes nomadiske krigerstil forble statisk, karakterisert av hesteridende bueskyttere.¹⁷⁶

Rudi Paul Lindner, “Nomadism, horses and huns” (1981)

Rudi Paul Lindner er ikke enig i denne tankegangen og publiserer i 1981 en artikkelen med tittelen “Nomadism, horses and huns” hvor han eksplisitt stiller seg kritisk til Thompson og Maenchen-Helfens evaluering. Lindners uttalte formål med sin artikkel er å fjerne mesteparten av 400-tallets hunere fra hesteryggen, tilby et nytt perspektiv på hva primærkildene forteller om hunerne og hva antropologien forteller oss om nomader.¹⁷⁷ Artikkelen til Lindner har i ettertid vært svært innflytelsesrik og blitt hyllet som “stimulating”, “challenging”, “profoundly important” og for “exciting use of non-traditional evidence”.¹⁷⁸

Lindner forteller at grunnen til at han er kritisk til Thompson og Maenchen-Helfens arbeid, er fordi Thompson skrev før “flommen av etnografisk litteratur på nomadiske samfunn”, og at Maenchen-Helfen ikke levde lenge nok til å fullføre arbeidet sitt.¹⁷⁹ Lindner er en av de første som forsøker å tolke primærkildene i lys av den nyankomne etnografiske litteraturen på

¹⁷⁴ Gibbon, «Decline and Fall of the Roman Empire», kap. XXXIV: Attila.—Part II, fotnote 42.

¹⁷⁵ Gibbon, kap. XXXIV: Attila.—Part II.

¹⁷⁶ Maenchen-Helfen, *The World of the Huns*, 201.

¹⁷⁷ Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», 3.

¹⁷⁸ Barnes, «Rehorsing the Huns», 2.

¹⁷⁹ Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», 5, fotnote 6.

nomadiske samfunn. Her omtaler han Fredrik Barths “Nomads of South Persia” (Oslo, 1961) som det mest innflytelsesrike moderne studiet av en nomadisk stamme. Det Lindner er interessert i å gjøre, er altså å bruke antropologisk kunnskap om nomadiske samfunn til å tolke primærkildene i et nytt lys.

Før vi går løs på argumentene presentert i Lindners artikkel, som i stor grad er knyttet til bruk av store hesteflokker – noe han mener er helt essensielt for å kunne kalle hunerne nomadiske – er det nødvendig med et par ord om hestens viktighet for nomadisk suksess. Til forskjell fra moderne pastoralister, hadde de antikke nomadene en militær og politisk fordel. I tillegg til å livnære seg på flokkene sine, kunne de plyndre sine bosatte naboer. Det militære potensialet til nomader var langt overlegen bønder og landsbyboeres, og de hadde dermed muligheten til bruke utpressing og vold til å supplementere, eller til og med erstatte ressurser fra pastoralisme og handel. Muligheten å plyndre måtte selvsagt alltid veies opp mot den potensielle kostnaden, som tap av liv og dårlig velvilje, men det var et maktmiddel som kunne bli tatt i bruk av nomadene dersom handelsvarer ble for dyre, eller som en respons på at en styresmakt forsøkte å påtvinge dem sin myndighet. Ifølge Lindner er det dette som skiller en vanlig gjeter fra en nomade, nemlig den militære muligheten til utpressing og plyndring.¹⁸⁰ For å kunne ha dette militære pressmiddelet, var hesten alfa og omega. Hesten ga hurtighet, rekkevidde og mobilitet som tillot nomaden å velge tid og sted for kamp, unngå kostbare og ugunstige kamper, og overfalle byttet sitt og flykte tilbake til steppene på kort tid. Her er det altså ikke snakk om bare én hest per mann, men flere, slik at det alltid fantes en uthvilt innbytter-hest tilgjengelig. Å ha flere hester tilgjengelig kostet ikke nomaden noe særlig ekstra, da disse kunne beite fritt på de åpne slettene. På denne måten, så lenge det var nok hester og tilstrekkelig med beitemark, kunne det nomadiske livet føre til stor rikdom og herredømme over fastboende.¹⁸¹ På grunn av hunernes vedvarende suksess og at deres militære slagkraft i utgangspunktet var tett knyttet til bruk av hest, har mange historikere antatt at hunerne alltid hadde tilgang på nok hester uansett hvor de befant seg. Det er denne antagelsen Lindner ønsker å sette på prøve.¹⁸² Hans påstand er at innen Attilas tid, hadde hunerne i stor grad beveget seg ned fra hesteryggen, adoptert en mer fastboende livsstil, og i større grad begynt å belaget seg på fotsoldater. Dette mener han var en respons på det nye

¹⁸⁰ Lindner, 4.

¹⁸¹ Lindner, 5.

¹⁸² Lindner, 5.

klimatet hunerne møtte i det de krysset Karpatene, som byr på langt færre og mindre sletter egnet for nomadisk aktivitet.¹⁸³ Dette er et grunnleggende premiss for de aller fleste av Lindners argumenter. Tanken er rett og slett at det ikke fantes tilstrekkelig med beite vest for Karpatene til å støtte en overflod av hester, som igjen var helt nødvendig for nomadisk suksess. Dermed kan ikke hunerne vest for Karpatene beholde en nomadisk livs- og krigerstil. De måtte tilpasse seg. Lindner mener det er mange ting som indikerer at en slik tilpasning fant sted og for å underbygge sin påstand presenterer Lindner et bredt spekter av både økologiske, geografiske, og litterære argumenter.

Lindners litterære argumenter

Vi har allerede vært innom noen av Lindners litterære argumenter i forrige kapittel, men noen sentrale poeng er verdt å gjenta. Lindners litterære argumenter kan hovedsakelig deles inn i to kategorier. Den ene er de argumentene som går på at kildene som beskriver hunisk aktivitet vest for Karpatene ikke erkjenner hunernes nomadiske trekk til den grad man skulle forvente. Lindner poengterer at beskrivelser av det huniske kavaleriets hastighet og bevegelighet som overrasket Ammianus og Jerome i stor grad er fraværende blant “vestlige forfattere” (f.eks. Jordanes og Priskos).¹⁸⁴ I denne forstand, er Lindner mer opptatt av hva primærkildene ikke forteller. Fraværet av beskrivelser av huniske hester, deres antall og viktighet på slagmarken indikerer for Lindner at hesten ikke lenger var bærebjelken i hunernes militære makt og han bruker mange eksempler for å underbygge dette argumentet, som vi snart kommer tilbake til.

Den andre kategorien er argumenter som forsøker å så tvil om påliteligheten til beretninger som faktisk omtaler hunernes hester på 400-tallet, på bakgrunn av at de ligner for mye på Ammianus' språk. Lindners argument om at de antikke forfatterne maler et annerledes bilde av hunerne etter deres ankomst i Pannonia, fungerer kun dersom man ser bort ifra forfattere som Claudian og Sidonius, hvilket er nøyaktig det Lindner gjør. Lindners avvisning av Claudian begrunner han først og fremst med at Claudian var tungt påvirket av Ammianus. Siden Claudian ikke gjør hunernes hurtighet til en del av sitt narrativ, synes Lindner at det blir vanskelig å anse Claudians beretning som noe annet enn “et sammendrag av Ammianus' beskrivelse”.¹⁸⁵ Hva Sidonius

¹⁸³ Lindner, 1; Lindner, 6.

¹⁸⁴ Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», 8–9.

¹⁸⁵ Lindner, 7.

angår, får vi kun en enkel avfeing i en av Lindners fotnoter. Der skriver han at hans kommentarer om Claudian også gjelder Sidonius, fordi han i sin tur bygget på Claudian.¹⁸⁶ Lindner foretar seg her en slags helgardering. På denne måten får han plukke eksempler som passer hans narrativ, og ganske enkelt avfeie alt annet som upålitelig. En mulig tredje kategori vil være de argumentene som hviler på detaljer i primærkildene, som ifølge Lindner kan tolkes som indikasjoner på at hunerne ikke lenger var nomadiske.

Stillheten om hester

Et eksempel Lindner trekker frem der han mener hunernes hester ikke omtales til den grad man skulle forvente, er hunernes mislykkede forsøk på å beleire Asemus (ca år 443), beskrevet av Priskos i fragment 5. Lindner forteller at etter beleiringen feilet, var fortets menn i stand til å utføre et bakholdsangrep på hunerne og jage dem vekk. Ikke bare sies det ingenting om huniske hester i Priskos' beretning, men Lindner argumenterer for at det er vanskelig å forklare hvordan de "stillesittende" festningsvaktene av Asemus kunne overraske en gruppe med hesteridende nomader. Lindner stiller seg også undrende til hvordan nomader, uten tilstrekkelig beite for hestene sine, kunne være i stand til å beleire en festning i utgangspunktet. Hunerne kunne selvsagt bygge beleiringsmaskiner eller få andre til å konstruere de for dem, men det å fø et stort antall hester over en lengre tidsperiode på samme sted ville vært nærmest umulig. Lindner konkluderer derfor med at historien om beleiringen av Asemus indikerer at den huniske hæren ikke lenger bestod primært av hesteridende styrker.¹⁸⁷ Det Lindner lar være å fortelle i sammenheng med dette eksemplet er at ifølge Priskos' beretning, var hunerne allerede på flukt med romersk bytte da bakholdsangrepet fant sted.¹⁸⁸ En ting er å jakte ned en bande nomadiske hesteryttere, en annen er å jakte ned nomader med plyndrebytte på slep, slitne og trøtte etter en feilet beleiring. Med tanke på hvor nøye Lindner er med eksemplene sine ellers, er det vanskelig å se for seg at Lindner overså dette ved et uhell. Det virker som at den eneste logiske forklaringen på hvorfor denne detaljen uteble i hans argumentasjon er fordi det forklarer nettopp det Lindner påstår er "vanskelig å forklare". Når det er sagt, er det sannsynligvis slik Lindner sier, at dette ikke var et tokt preget av den klassiske nomadiske krigerstilen. Men hvorfor skulle det? Hva slags nytte ville det hatt at hver mann hadde "en rekke hester" fremfor et begrenset

¹⁸⁶ Lindner, 7, fotnote 15.

¹⁸⁷ Lindner, 10.

¹⁸⁸ Priskos, fragment 5.10.

antall i denne sammenheng? Det er uklart på hvilken måte Lindner forventer at hunernes kavaleri skal bakes inn i dette narrative og det ser ut til at han argumenterer mot en stråmann. Det er ingen som påstår at hunerne var avhengig av “a string of horses” for å utføre en beleiring. Man kan begynne å lure på om Lindner ville nektet for at bønder tilhørte et bondesamfunn, dersom de i et forsøk på å beleire en festning ikke pløyde og sådde en åker rett utenfor festningens murer. Lindner har likevel et poeng, og det er at den huniske hæren ikke bare kan ha vært et eneste stort kavaleri; den må ha bestått av noe mer. Litt senere i sin tekst, tar Lindner opp beleiringen av Milano. Her antyder kildene at noen milanere var i stand til å flykte fra byen fordi hunernes hester bar på tungt plyndregods som sakk dem,¹⁸⁹ men denne gangen lar ikke Lindner denne detaljen utebli. I stedet bruker han det for å styrke sitt argument. Han skriver:

“(...) it is a comment on the sedentarization of Hun strategy and taste in plunder, the lack of horses in sufficient numbers to preserve the nomads' mobile advantage, and in fact the transformation of their army into an infantry force aided by a lesser cavalry wing and transport corps.”¹⁹⁰

Hos Ammianus kan man finne en nokså lik hendelse, som Lindner ikke tar opp. Her angriper hunerne den gotiske kongen Athanaricus og driver ham på flukt. Ammianus forteller: “the Huns swiftly fell upon him, and would have crushed him at once on their arrival had they not been so loaded down with booty that they gave up the attempt”¹⁹¹ Hvem vet, kanskje dette er et eksempel på at Ammianus sper på med tilleggsinformasjon for å male hunerne som grådige, men Ammianus, en erfaren militær-mann, så ingenting i veien for at en rask og mobil horde av hesteryttere ble sakk ned av å slepe med seg krigsbytte. Man kan derfor spørre seg: Sikter egentlig disse to eksemplene – altså beleiringen av Milano og Asemus – til en mangel på mobile hestestyrker, når Ammianus 70 år tidligere beskriver nesten et helt likt forløp? Det er ingen tvil om at Lindner var godt kjent med Ammianus, så igjen fremstår det litt merkelig at denne hendelsen, som er så lik de eksemplene han henter fra sine “vestlige kilder”, ikke blir omtalt.

¹⁸⁹ Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», 12; Maenchen-Helfen, *The World of the Huns*, 139.

¹⁹⁰ Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», 12.

¹⁹¹ Ammianus, 31.3.8.

Det er ikke bare fravær av nomadiske beskrivninger Lindner er opptatt av i primærkildene. Eksempelvis trekker han også frem et utdrag fra Sozomen som han mener er et direkte hint om hunernes militære tilpasninger til den europeiske geografien på slutten av 300-tallet. Sozomen forteller om en huner som lente seg på skjoldet sitt mens han forhandlet med biskopen av Tomis. Maenchen-helfen forsøkte i sin bok å estimere størrelsen på dette skjoldet, og konkluderte med at skjoldet var for stort til å egne seg for bruk på hesteryggen.¹⁹² Lindner konkluderer videre med at det derimot ville egne seg ypperlig for en infanteri-mann.¹⁹³ Dette er i utgangspunktet en interessant observasjon, men dersom man slår opp Tomis' beliggenhet, som ikke kan ha vært langt fra der forhandlingen fant sted, gjør et viktig spørsmål seg gjeldende. Tomis ligger langs østkysten i dagens Romania, altså øst for Karpatene. Lindners argument er at de militære tilpasningene som fant sted – altså at hunerne byttet ut kavaleri med fotsoldater – skjedde i møte med klimaet vest for Karpatene. Dermed oppstår det et spørsmål Lindner ikke tar stilling til: Hvorfor skulle vi se spor av militære tilpasninger til Vest-Europas geografi også i øst? Dette spørsmålet gjør seg særlig gjeldende når Lindner mot slutten av sin artikkel understreker at den militære tilpasningen ikke var et hunisk valg, men at de ble tvunget til det av økologiske forhold. I tillegg påstår han at det var dette som undergravde deres militære makt og til slutt førte til hunernes undergang.¹⁹⁴ Et annet argument Lindner er ivrig på å formidle er at vi burde forvente at hunerne var mer suksessrike i sin militære karriere enn det de var, dersom deres hær fortsatte å bestå av hesteridende bueskyttere.¹⁹⁵ Hvis Lindner har rett i sin evaluering, hvorfor skulle hunere i øst, som ikke opplevde noen form for økologisk tvang, allikevel gå over til en infanteri-basert militærstruktur, når dette åpenbart ville svekket dem militært? Det er altså ikke av Lindners oppfatning at disse militære tilpasningene også fant sted i øst, men argumentet hans om skjoldet kommer til skade for å implisere det. På den annen side kan det tenkes at Lindner så for seg at den skjold-lenende huneren kom reisende fra vest for Karpatene da han møtte på biskopen av Tomis. Siden Lindner ikke går noe dypere inn i argumentasjonen enn å bare trekke Sozomens utdrag frem som et "hint", blir hans tanker om møtets omstendigheter vanskelig å si noe om.

¹⁹² Maenchen-Helfen, *The World of the Huns*, 254.

¹⁹³ Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», 8.

¹⁹⁴ Lindner, 19.

¹⁹⁵ Lindner, 9.

Lindners tolkning av Priskos

I år 449, da Priskos og hans følgesvenner besøkte Attila, poengterer Lindner at Priskos' kommentarer indikerer at hunernes selvbilde ikke lenger ble definert ut ifra nomadiske trekk. Her bruker Lindner eksempelet med steinbadet som vi var inne på i forrige kapittel, hvor måten han tolker Priskos i lys av antropologisk kunnskap kommer tydelig frem (se side 34). Videre poengterer han at av det som gjenstår av Priskos' beretninger, nevnes det ikke en eneste gang det som skiller nomadiske hærer fra deres fastboende motpart, nemlig en overflod av hester.¹⁹⁶

Lindner trekker også frem det kjente avsnittet i Priskos der Attila og Bleda forhandler med romerne mens de sitter på hesteryggen. For Lindner ser det ut til at denne beretningen har blitt ansett av historikere som en bekreftelse på at det huniske samfunnet forble nomadisk. Siden Ammianus beskrev hunerne som fastlimt på hesteryggen, og siden både Attila og Bleda insisterte på å bli værende på hesteryggen, har forestillingen om at hunerne også gjorde alt annet på hesteryggen vedvart. Å konkludere på denne måten mener Lindner er uberettiget. I hans øyne var Atilla og Bledas valg om å forbli på hesteryggen under forhandlingene kun et forsøk på å ydmyke romerne.¹⁹⁷

En annen detalj Lindner bemerker i Priskos, er at i bytte mot de gavene romerne tok med til Attila, ga han dem hester. På et senere tidspunkt forlanger en av Attilas menn gaven tilbake, og Priskos stiller seg undrende til hvorfor.¹⁹⁸ Her stiller Lindner seg spørsmålet: Kanskje gaven var for verdifull? Kanskje han rett og slett ikke hadde nok hester til å kunne avse noen få?¹⁹⁹ Måten Lindner formulerer dette argumentet, kan skape noe forvirring rundt hva utdraget fra Priskos faktisk forteller. Det var ikke Attila som ga dem hester. Ifølge Priskos hadde Attila beordret sine tjenestemenn til å gi Maximinos (en av Priskos' følgesvenner) gaver. Hver av dem hadde sendt en hest hver, inkludert Berichos, som var han som krevde spesifikt sin hest tilbake på et senere tidspunkt.²⁰⁰ Det var altså kun en hest som ble krevd tilbake av ett enkelt individ. Priskos forklarer at Berichos hadde vært en stille og vennlig følgesvenn helt til de krysset Istros. Da

¹⁹⁶ Lindner, 10.

¹⁹⁷ Lindner, 9.

¹⁹⁸ Priskos, fragment 8.14.

¹⁹⁹ Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», 10.

²⁰⁰ Priskos, fragment 8.191-194.

hadde han plutselig blitt fiendtlig og anklagende på grunn av noe tjenere hadde fortalt ham.²⁰¹ Lindners forsøk på å tolke dette som en indikasjon på at hunere generelt hadde færre hester enn før, virker noe søkt. Argumentet kan også like gjerne snus på hodet: Kanskje Berichos, som en bevisst nomade, forstod alt for godt hvor verdifulle hester var, og mente at Maximinos ikke var verdig hans hest.

Økologiske og geografiske argumenter

På dette tidspunkt vil det være naturlig å bevege seg over til Linders kanskje mest overbevisende og innflytelsesrike argumenter, nemlig de økologiske. På dette punktet balanserer Lindner økologiske og antropologiske betraktninger opp mot primærkildene for å konstruere velformulerte og gjennomtenkte argumenter. Igjen er formålet å sette antagelsen om at det huniske militære fortsatte å belage seg på en overflod av hester i det 5. århundret på prøve.

Slik det ble skissert tidligere, vil en nomadisk horde av hesteryttere være helt avhengig av tilstrekkelig mengde beite. Å dra på et nomadisk felttog uten beite til hestene, ville vært som at en moderne panserbataljon ble sendt ut i felten uten oljeforsyninger. Dette er ifølge Lindner noe både Attilas felttog i Gallia i 451 og i Italia i 452 ikke kan ha hatt.²⁰² Jordanes har etterlatt en fullstendig beretning om slaget ved *locus Matriacus* da Attila var på felttog i Gallia. Ikke bare bærer Jordanes beretning preg av en infanteri-kamp, men selve slaget fant sted tidlig i julimåned, da det beste beitet allerede hadde gulnet. Attila tapte dette slaget, og Lindner påpeker en rekke taktiske beslutninger Attila ikke tok, men som han både kunne, og sannsynligvis ville ha tatt, dersom han hadde hatt med seg nok hester.²⁰³ For ordens skyld er det verdt å presisere her at Lindners overordnede poeng altså er at Vest-Europas økologiske begrensninger ikke tillot Attila å ta med seg “nok hester”. Nederlag og tapet av menn i 451 sådde tvil om Attilas lederegenskaper, og Attila trengte en seier og dets medfølgende krigsbytte for å sikre sin videre lederposisjon.²⁰⁴ I 452 leder han et felttog inn i Italia, og igjen er det midt på sommeren. Ifølge Lindner var beiteforholdene sannsynligvis enda dårligere der enn det var i det nordlige Gallia året før. At en nomadisk hesterytter begår den samme feilen to år på råd, er for Lindner

²⁰¹ Priskos, fragment 8.191.

²⁰² Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», 10–12.

²⁰³ Lindner, 11.

²⁰⁴ Lindner, 11.

utenkelig. Derimot ville en leder som hadde styrker bestående for det meste av infanteri, ikke brydd seg noe særlig om gressets tilstand.²⁰⁵

Et annet økologisk argument Lindner trekker frem har med hesterase å gjøre. Flavius Vegetius Renuatus forfattet på 400-tallet, i tillegg til den kjente teksten *De re militari* (On roman military matters), *Digesta Artis Mulomedicinae*, som er en slags håndbok for veterinærmedisin. Vegetius påpeker i denne teksten at hunernes hester var avlet for steppene og var av en annen rase enn den romerske stallhesten. Romere som tillot hestene sine å beite fritt året rundt, slik steppehester gjorde, ville oppdage at dette gikk utover hestens gode helse. Poenget til Vegetius er at alle hester er avlet for spesifikke forhold, og har dermed spesifikke behov. Uten at disse behovene blir tilfredsstilt, vil det gå utover hestens helse.²⁰⁶ Ifølge Lindner ville Vegetius antagelig gitt det samme rådet til de hunerne som tok med seg steppehester til Sentral- og Sør-Europa uten å behandle sine hester på samme måte som romerne. Det faktum at hunerne nå okkuperte et område som var såpass annerledes geografisk tvang ifølge Lindner frem et valg: Enten å ha færre hester, eller å organisere og drive store staller hvor de kunne kornfô hestene i stedet. Kildene sier ingenting om sistnevnte, og Lindner konkluderer derfor med at de må ha valgt å ha færre hester.²⁰⁷ Det er et par problemer med dette resonnementet. For det første ville det å behandle medbragte steppehester som en romersk stall-hest vært stikk i strid med det rådet Vegetius gir om å behandle hester ut fra deres fremavlede behov. Det er ikke hvor hesten befinner seg som tilsier hvordan den burde behandles for best mulig helse, det er rasen. Dette kan leses direkte ut fra det Lindner selv videreformidler av Vegetius, så det fremstår som litt merkelig at Lindner velger å bruke dette som et springbrett for sitt eget argument. Det Lindner påstår ville vært det samme som å si at dersom en romer hadde tatt med seg en stall-hest over til steppene, så ville Vegetius plutselig ha gitt det motsatte rådet og sagt at stallhesten burde få beite fritt utendørs året rundt likevel. For det andre er hele poenget med å ha flere hester per nomade, slik Lindner poengterer selv gang på gang, at man har uthvilte innbytter-hester parat. Hvis hunerne skulle organisert staller, ville de likevel ha mistet den angreps-fleksibiliteten Lindner er så opptatt av for nomadisk suksess – med mindre de hadde hatt staller i nærheten av hvert eneste tenkelige angrepsmål over hele Europa. Denne delen av Lindners argument fremstår ikke bare som ulogisk, han legger også

²⁰⁵ Lindner, 12.

²⁰⁶ Lindner, 12.

²⁰⁷ Lindner, 12.

frem et kunstig ultimatum, hvilket er helt nødvendig for å nå den konklusjonen han trekker. Uten at dette gjentas i Lindners artikkel, er det virkelige premisset som ligger til grunn for denne konklusjonen nok en gang at beite-mulighetene vest for Karpatene er dårligere enn i øst. Lindners tanke er altså at det ikke er nok beite til å støtte et stort nok antall hester, som igjen er helt nødvendig for nomadisk suksess.²⁰⁸ I stedet for å gjøre dette tydelig, tar han en omvei via Vegetius for å få det til å se ut som at han har et ekstra argument. I virkeligheten er det det samme argumentet som går igjen i resten av hans artikkel, bare sagt med andre ord.

Ungarns økologiske begrensninger

For å utbrodere og underbygge sitt økologiske argument utfører Lindner det han kaller et “konservativt estimat” på hvor mange hester de ungarske slettene ville vært i stand til støtte, og kommer frem til et tall på ca 150.000. Dette estimatet tar utgangspunkt i to ting: Offisiell ungarsk statistikk som viser at de ungarske slettene har omkring 42.000 kvadratkilometer med beite, og studier som viser at én enkelt hest som lever utelukkende på beite trenger 25 dekar med beitejord per år.²⁰⁹ De ungarske slettene kunne dermed støtte rundt 320.000 hester. Siden all beite ikke kunne forbeholdes hester, da hunerne også ville trengt beite til geiter, kveg, griser osv, og deler av disse områdene var fylt med skoger, lander Lindners endelige estimat på 150.000 hester. Hvis vi antar at én nomadekriger i snitt trengte 10 hester, som Lindner baserer på en beretning fra Marco Polo om nomadekrigere som hadde opptil 18 hester hver, lander vi på 15.000 nomadekrigere.²¹⁰ Dette er ifølge Lindner, som må ha sett for seg at hunernes hær bestod av flere titalls tusen, altfor lite. Dersom man ser på et hvilket som helst kart som viser Europas vegetasjon, vil man oppdage at de ungarske slettene er kontinentets største beitemark. Man vil også oppdage hvor spredt og små beiteområdene i Vest- og Sør-Europa er. Lindner konkluderer dermed med at europeiske nomader kunne spre seg, men ikke samles noe annet sted enn de ungarske slettene.²¹¹ Å forvente at hunere beholdt en gjete-orientert økonomi tilpasset steppelivet da de ankom områdene rundt Donau, er ifølge Lindner å avvise økologiens rolle i historien.²¹² Lindner fremstiller med dette nomadisme blant de europeiske hunerne nærmest som en umulighet. Han påpeker at dette egentlig ikke er så overraskende tatt i betraktning at ingen annen

²⁰⁸ Lindner, 15–16.

²⁰⁹ Lindner, 14.

²¹⁰ Lindner, 15.

²¹¹ Lindner, 16.

²¹² Lindner, 14.

nomadisk gruppe har vært i stand til å beholde den nomadiske livsstilen etter de ankom Sentral-Europa. Gitt deres suksess i å plyndre forsvarsløse landsbyer, så de sannsynligvis ikke lenger behovet for å gjete et stort antall hester.²¹³ Måten hunerne responderte på de nye forholdene vest for Karpatene var at de begynte å etterligne sine naboer. Med færre og mindre beiteområder til sine hester, ble den huniske hæren tvunget til å belage seg mer på infanteri. Utbyttet fra tributtbetalinger og plyndring var mer lukrativt enn fortjenesten av å gjete dyr og hunernes definisjon av “det gode liv” utviklet seg til å ligne mer og mer på den romerske, slik steinbadet indikerer.²¹⁴

Semi-nomadisme

Lindner velger også å ta et oppgjør med begrepet “semi-nomadisme”, som han mener er et villedende begrep. Enkelte har valgt å bruke dette begrepet for å beskrive samfunn der arkeologiske utgravninger indikerer både nomadiske og fastboende aktiviteter. For de som er fristet til å anvende dette begrepet til å beskrive hunernes samfunn vest for Karpatene har Lindner dette å si:

*“The term "seminomad" seems chosen in the hope of preserving the martial vigour of steppe nomadism when combined with agriculture and cattle or pig husbandry. It would be better to accept the archaeological and charter evidence for what it is: an indicator of settlement and adoption of a mixed agriculture defined by intensive cultivation, stock-breeding and occasional pastoralism (...) The concept of "semi-nomadism", far from answering questions, serves merely to mask them. "Seminomadism" is at best a variety of settled life, not of nomadism.”*²¹⁵

I Linders avslutning kan man tydelig se hva han mener om primærkildene som beskriver hunernes nomadiske trekk vest for Karpatene sin kildeverdi. Alt av primærkilder som taler imot Lindners argument, forkaster han på grunn av deres verbale imitasjon av Ammianus. Han sier at disse antikkforfatterne forsøkte å “dekorere” egne beretninger ved å kopiere beskrivelser som tilhørte en annen verden. De overdrev fiendens evner og makt for å tjene sine egne retoriske

²¹³ Lindner, 13.

²¹⁴ Lindner, 16.

²¹⁵ Lindner, 17–18.

ambisjoner, og uheldigvis har dette bedratt moderne lesere.²¹⁶ Med andre ord, er det av Lindners oppfatning at de hunerne Ammianus beskrev, aldri var vest for Karpatene. De antikke historikerne som beskrev hunere vest for Karpatene på lignende vis som Ammianus, er ikke til å stole på. I virkeligheten beskrev de eldre, østlige hunere og puttet dem inn i en vestlig kontekst.

Helt til slutt i sin artikkel svarer Lindner på en ungarsk arkeolog som sier at hunerne ikke kan ha gitt opp den nomadiske samfunnsstrukturen av den enkle grunn at dette ville undergravd deres militære makt. Lindner er helt enig: De valgte ikke å gi opp den nomadiske livsstilen, de ble tvunget til det. Dette svekket hunernes militære styrke som til slutt førte til deres undergang.²¹⁷

Lindner oppsummert

Slik vi har sett, tar Lindner i bruk et bredt spekter av argumenter for å støtte sin påstand. Kanskje den største svakheten til Lindners argumentasjon er at han behandler nomadisme-spørsmålet som en binær problemstilling. Dersom han ikke hadde behandlet dette spørsmålet binært, ville han muligens ikke følt at det var nødvendig å håndplukke eksempler og la viktige detaljer utebli i like stor grad. Kritikken til side, har Lindner flere gode poenger som har etterlatt spor i litteraturen. Ikke bare lar Linders argumenter seg gjenkjenne i nyere litteratur, han ser også ut til å ha inspirert andre til bruk av kunnskap på tvers av disipliner. Dette på en måte som tidligere var et sjeldent syn i litteraturen om hunerne. Med hjelp fra antropologisk kunnskap om moderne nomadesamfunn og økologiens rolle i historien, spør Lindner seg hvordan nomadismen egentlig så ut på 400-tallet og hvorvidt kildemateriale taler for en slik levemåte blant hunere. Sett opp mot sine forgjengere, tar Lindner i bruk et økologisk og antropologisk rammeverk for å forstå primærkildene, mens hans forgjengere var mer opptatt av primærkildene i seg selv.

Lindners berømte artikkel er også viktig på en annen måte, og det er at den kan ses som et uttrykk for en ny interesse for historiske nomadesamfunn som 60-tallets antropologiske studier inspirerte. Med en fullere forståelse av hvordan moderne nomadiske samfunn innretter seg og hva som er viktig for dem, oppstod det et behov for å ta en ny kikk på de historiske samfunnene

²¹⁶ Lindner, 19.

²¹⁷ Lindner, 19.

fra et nytt perspektiv, noe Linders artikkel er et prakt eksempel på. Som vi skal se, blir både økologiske og antropologiske betraktninger en slags standard for den videre litteraturen. La oss nå vende blikket mot forfattere av enda nyere litteratur for å se hvordan de stiller seg til primærkildene, nomadespørsmålet og Lindners ideer.

Peter Heather, *The Fall of the Roman Empire: A New History of Rome and the Barbarians* (2007)

Peter Heather har de siste tiårene skapt seg et navn innen feltet gjennom en rekke tidsskriftspubliseringer og bøker på Romerriket og barbarer. I hans bok *The Fall of the Roman Empire: A New History of Rome and the Barbarians* tar han opp en rekke temaer tilknyttet hunerne, deriblant deres nomadiske livs- og krigerstil. Før vi går løs på hvordan Heather stiller seg til nomadespørsmålet på 400-tallet og Lindners ideer, er det nødvendig å først redegjøre for litt av konteksten til Heathers argumentasjon. Heather er nemlig opptatt av en spesiell detalj rundt uformingen av hunernes komposittbue,²¹⁸ en detalj som gjør denne buen uløselig knyttet til hesteryttere og dermed også nomadespørsmålet. Heather kobler ikke selv hunernes bue direkte til 400-tallets nomadespørsmål, men som vi skal se er koblingen en relevant komponent for denne problemstillingen.

Den gylne buen

Heather mener at nøkkelen til hunernes opprinnelige suksess, altså det som gjorde at de gikk fra å være en ukjent nomadisk stamme til å bli en slags europeisk supermakt, lå i en viktig detalj i utformingen av hunernes bue, og at dette er en detalj som er blitt oversett av mange historikere.²¹⁹ For å bygge opp til viktigheten av hunernes spesielle bue, begynner Heather med å skrive om hunernes tidlige historie i svartehavsområdet. I de sørlige områdene mellom elven Don og Karpatene, langs nordkysten av Svartehavet, byttet nomadisk- og jordbruksorienterte samfunn på å dominere i lang tid. Her var det tørt nok til å skape steppetilstander, men også en del elver, som gjorde at det var rikelig med dyrkbar jord. Sammen med skytiske nomader (ikke hunere), hadde jordbruksorienterte gotere, “bastarnae”, og andre, dominert disse områdene de siste århundrene fvt. Rundt år null, tok de iransktalende nomadene “sarmaterne” over for de

²¹⁸ En komposittbue er en bue der lemmene er laget av flere materialer, satt sammen på en måte som tillater buen å lagre et større energipotensial.

²¹⁹ Heather, *The Fall of the Roman Empire*, 351.

skytiske. 200 år senere ble områdene gjenerobret av gotere og deres domene strakk seg nå helt fra Karpatene til Don. Mot andre halvdel av det tredje århundret skiftet den militære balansen nok en gang i favør av nomader, men denne gangen var det hunerne som etablerte dominans.²²⁰ Heather stiller seg selv spørsmål om hvordan hunerne var i stand til dette. Hva var det med hunere som var så spesielt at de kunne lykkes der andre nomader hadde feilet? En viktig forskjell var at i motsetning til alanere og sarmetere, som spesialiserte seg i tungt kavaleri hvor både hest og rytter bar rustning, med lanse som våpen, var hunerne lett utstyrt for maksimal manøvrerbarhet og buer som sitt hovedvåpen. Men dette var også tilfellet for de skytiske nomadene som tapte mot sarmeternes lanse i år 0.²²¹ Hvorfor seiret den huniske buen plutselig over sarmeternes lanse tre århundrer i ettertid? Heather tilskriver hunernes suksess til konstruksjonen av deres spesielle bue, som skiller seg fra den tradisjonelle skytiske komposittbuen på en viktig måte: Mens den skytiske buen måles til ca 80 cm i lengde, var de huniske buene mye større, mellom 130 og 160 cm. Størrelse genererer kraft, men det er selvsagt begrensninger på hvor stor bue, særlig en rytter, er i stand til å bære. En bue lengre enn 100 cm vil normalt være ugunstig på en hesterygg. For det første vil buen stå i fare for å feste seg i tøylene, og for det andre vil hestens nakke være til hinder for å manøvrere buen fritt. Med en lang bue vil hestens nakke og hode i praksis skape en dødsone rett frem hvor bueskytteren ikke er i stand til løse ut piler. I tillegg vil rytteren være nødt til å tilte buen og løfte den over hestens nakke for å bytte hvilken side han skyter fra. Her kommer det endelige svaret på hva som gjorde hunernes bue så spesiell og overlegen: Den var asymmetrisk, hvor den nedre halvdel var kortere enn den øvre. På denne måten kunne hunerne beholde både kraften til en langbue og manøvrerbarheten til en kortbue slik at den lettere kunne brukes på hesteryggen. Det følger selvsagt et par ulemper med en slik bue. Eksempelvis gjør assymetrien at den blir noe vanskeligere å sikte med, men den ekstra kraften gjorde at hunernes komposittbue, i motsetning til skyternes, kunne penetrere sarmeternes rustning fra en trygg avstand.²²² Heather estimerer at huniske hesteridende bueskyttere antagelig ville vært effektive mot lett rustet fiender fra en avstand på 150 til 200 meter, og 75 til 100 meter mot tyngre rustet fiender. Disse avstandene var

²²⁰ Heather, 154.

²²¹ Heather, 155–56.

²²² Heather, 156.

mer enn nok til å gi hunerne en betydelig taktisk fordel, som de romerske kildene indikerer at de utnyttet til det fulle.²²³

Grunnen til at hunernes bue tas opp i dette kapittelet, er fordi den var laget spesielt for bruk på hesteryggen. Hvis vi husker tilbake til kapittel 1 om primærkildene, finner vi beretninger hos både Ammianus og Priskos om hunernes bruk av buer, som peker mot at buen var et vedvarende viktig våpen i hunernes arsenal.²²⁴ Siden buen var spesialtilpasset til bruk på hesteryggen, er det rimelig å anta at hesteridende bueskyttere også var et vedvarende trekk ved det huniske militæret. Det virker rart dersom hunerne skulle forlate det som i så lang tid ga dem en avgjørende fordel. Det skal sies at Lindner egentlig aldri benekter at kavaleri var en del av det huniske militæret – han mener heller ikke at det var et valg, men en nødvendighet å gå over til infanteri – men han poengterer gang på gang at kildene som beskriver hunisk aktivitet vest for Karpatene ikke innlemmer det i sitt narrativ til den grad man skulle forvente. Lindner nevner dog ikke ordet “bue” en eneste gang i sin artikkel på tross av at dette er noe hans “vestlige forfattere” peker på som et kjennetegn ved hunerne. Olympiodorus forteller at rundt år 410 uttrykte huniske konger stolthet av sine bueskyterferdigheter, og arkeologiske utgravninger bekrefter at den huniske buen ble brukt som et symbol på makt.²²⁵ På fire ulike gravplasser er det funnet gullbelagte huniske buer, trolig tilhørende hunere av høy rang.²²⁶ Funnene av de gullbelagte buene er vel å merke gjort øst for Karpatene, og er dermed i seg selv ikke svekkende for Linders argument. Koblingen mellom hunernes bruk av hester og den spesielle buen er imidlertid en detalj Lindner overser fullstendig. Av Heather får man inntrykk av at det er funnet huniske buer vest for Karpatene også, men ikke gullbelagte.²²⁷ Siden det generelt er få identifiserbare huniske gravplasser fra arkeologiske utgravninger, kan dette være tilfeldig.

Heather kaller buen et potent bilde på kilden til hunernes militære dominans og politiske makt, og konkluderer med at Ammianus hadde rett: Det var hunerne som sto bak den militære

²²³ Heather, 157.

²²⁴ Ammianus, 31.2.9; Priskos, fragment 23.

²²⁵ Heather, *The Fall of the Roman Empire*, 157.

²²⁶ János Harmatta, «The golden bow of the huns», red. GY Moravcsik, *Acta archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 1 (1951): 110.

²²⁷ Heather, *The Fall of the Roman Empire*, 331.

revolusjonen som brakte frem barbar-migrasjonen og gjorde at keiser Valen måtte ta stilling til titusener av gotere som søkte asyl på innsiden av Romerrikets grenser i 376.²²⁸

Årsaken til at den huniske buen har blitt en del av dette kapittelet er som sagt dens nære kobling til hesten, men det er også fordi Lindner i sin diskusjon av hunernes nomadiske trekk er svært opptatt av det krigerske elementet. Det krigerske elementet er igjen tett knyttet til deres økonomiske og politiske struktur. Dette elementet og denne koblingen er også Heather opptatt av, og snakker eksplisitt om utviklingen han mener fant sted innen Attilas tid. Det er særlig i denne sammenheng vi kan finne spor av Lindners innflytelse og en videreutvikling av hans tankegang.

Økonomisk og politisk transformasjon

Heather trekker frem to måter det huniske samfunnet gjennomgikk en transformasjon på. Det første han trekker frem er politisk sentralisering, og han bruker antropologisk kunnskap om nomader for å resonnerer seg frem til hva dette betød for utviklingen av deres økonomiske system. Det vi vet fra antropologisk kunnskap om nomader, er at formålet med et større politisk organ er: (1) Å skape en arena der rettigheter og tilgang til beiteområder kan fremforhandles, og (2) for å kunne samle og koordinere styrker for å forsvare disse rettighetene mot trusler utenfra.²²⁹ Siden beitende dyreflokker ikke kan samles på ett sted i et for stort antall på grunn av faren for overbeiting, forekommer det en naturlig desentralisering av politisk makt i nomadiske samfunn. Derfor mener Heather at den permanente sentraliseringen av politisk makt vi ser blant hunerne utover 400-tallet er en sterk indikasjon på at de ikke lenger var økonomisk avhengig av flokkene sine.²³⁰ Slik Lindner også var inne på i sin artikkel, er kommersiell byttehandel med fastboende alltid noe nomader er avhengig av, og dette var definitivt tilfellet for hunerne og noe som fortsatt fant sted på 440-tallet. Dette så vi et eksempel på i kapittel 1 der hunerne krevde trygg og fri tilgang til markeds plasser. Heather poengterer likevel at den vanligste formen for byttehandel innen Attilas' tid, ikke var korn i bytte mot dyreprodukter, men gull i bytte mot militær bistand, og etterhvert direkte krav om gull med militære trusler. Dette er mer eller mindre det samme argumentet Lindner fremstiller i sin artikkel hvor han poengterer at utbyttet fra

²²⁸ Heather, 158.

²²⁹ Heather, 326.

²³⁰ Heather, 326.

tributtbetalinger og plyndring var mer lukrativt enn fortjenesten av å gjete dyr.²³¹

Tributtbetalingene ble etterhvert så store at det transformerte både det økonomiske og politiske systemet til hunerne.²³² Innen 440-årene hadde militær aggresjon mot det romerske riket blitt hovedkilden til Hunerrikets finansiering. Siden det var Attila som i hovedsak kontrollerte inntektene, kunne han ganske enkelt overby all potensiell konkurranse om politisk oppslutning, og dette sentraliserte makten ytterligere rundt Attila.²³³

Disse endringene kan forstås som et steg vekk fra nomadisme, og hittil ser det ut til at Lindner og Heather deler en del viktige forestillinger. I tillegg er det interessant å se at Heather, på lik linje med Lindner, også bruker antropologiske, økonomiske og økologiske betraktninger i sin argumentasjon. På tross av disse likhetene, er ikke Heather klar for å fjerne hunerne fra hesteryggen – snarere tvert imot, og her dukker det opp en interessant forskjell på Lindners og Heathers argumentasjonsrekke. Mens Lindner bruker økologiske argumenter for å overbevise om at hunerne brukte færre hester vest for Karpatene, bruker Heather økonomiske argumenter for at de antagelig brukte fler. Heather viser til at nomadens hest er forholdsvis dyr i drift og nærmest en luksuriøs eiendel. Sammenlignet med andre beitedyr, er hestens avkastning i form av kjøtt og melk mye dårligere i forhold til hvor mye beite de trenger. Generelt hadde nomader derfor relativt få hester, kun et begrenset antall hovedsakelig forbeholdt plyndring, krig, transport og handel. Dersom det plutselig skulle bli mer attraktivt å drive krigføring, slik det ble for hunerne da de kom innenfor rekkevidde av det økonomisk blomstrende romerske riket, så ville det gitt mening for nomaden å begynne å avle frem flere hester for krig, og i prosessen, utvikle seg til å bli en mer spesifikk type “rovgrisk militær nomadegruppe”.²³⁴ Heather er i og for seg enig omrisset av Lindners økologiske argument om at det trolig ikke var nok beite til å støtte mer enn ca 15.000 nomadekrigere på den ungarske sletten. Heather anser dog ikke dette som et problem. Dette fordi det er av hans oppfatning at det antagelig aldri fantes særlig fler hunere enn dette totalt. Heather konkluderer derfor med: “(...) as late as the reign of Attila, there is in fact no firm indication that the Huns did not retain part of their nomad character”.²³⁵

²³¹ Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», 16.

²³² Heather, *The Fall of the Roman Empire*, 328.

²³³ Heather, 327.

²³⁴ Heather, 328–29.

²³⁵ Heather, 328.

I en av Heathers sluttnoter kan vi finne et direkte svar til Lindner som kan være med på å forklare hvorfor Lindner slet med å finne beretninger som vektla hunernes nomadiske karakter på slagmarken:

“The figures are those of Lindner (1981)²³⁶ who, in a famous article, concluded that, since Hunnic armies in the time of Attila certainly numbered tens of thousands, the Huns could no longer have been nomads, since there wasn't enough space in Hungary for so many horses. He missed the important point that most of the manpower for Attila's armies was provided by his Germanic subjects, not by the Huns themselves, so we don't need to postulate so many horses anyway.”²³⁷

Dette er et nokså fellende motargument til Lindners påstand. Slik vi så i kapittel 1, er det et vedvarende mønster i primærkildene at hunerne ikke slåss alene, og at de de erobret ble underlagt hunisk kommando. Samtidig er det rimelig å anta at når ulike grupperinger med barbarer slåss under Attilas kommando, ble de i sin helhet omtalt som hunere i primærkildene. Heather poengterer ved en senere anledning at det huniske riket var mest opptatt av å inkorporere folk, og ikke territorium. Han peker på at selv om mange krønikere omtaler Attilas militære styrke som “Huns”, er alle kilder som går i detalj (f.eks. Priskos) tydelig på at hans hær besto av både hunere, og kontingenter fra en rekke andre folk.²³⁸ Den delen av det huniske militæret som ikke var hunere, kan ha vært infanteri og samtidig utgjort den største andelen av hunernes totale styrke i visse sammenhenger. Det at en betydelig andel var infanteri, trenger dermed ikke nødvendigvis å indikere noe som helst angående hunerne spesifikt. Den huniske delen av det huniske krigsmaskineriet kan fortsatt primært ha vært kavaleri. Dermed behøves ingen ytterligere forklaring på hvorfor Linders “vestlige forfattere” ikke anerkjente hunernes kavaleri til den grad man skulle forvente. Likevel, som vi snart skal se når vi beveger oss over til Cameron Barnes, er det ikke alle som godtar Lindners litterære argumenters premisser i det hele tatt. Barnes (2015) mener at kildene som beskriver hunisk aktivitet vest for Karpatene er mer enn tydelig nok på

²³⁶ Her sikter Heather altså til Linders estimat på 15.000 nomadekrigere.

²³⁷ Heather, *The Fall of the Roman Empire*, 523, sluttnote 39.

²³⁸ Heather, 330.

hunernes nomadiske karakter, og at Lindner uberettiget har forkastet viktig kilder som upålitelige.²³⁹

Heather oppsummert

For å oppsummere kan vi si at Heather og Lindner er enig i at hunerne bevegde seg vekk fra sin tradisjonelle pastorale økonomi, men de er uenig i krigerspørsmålet. Lindner så tegn til fravær av nomadisme på alle fronter, mens Heather ser bare tegn til dette på den økonomiske og politiske fronten. På den økonomiske fronten er Lindner og Heather altså av samme oppfatning, men i stedet for å si at de ikke lenger var nomadisk, foretrekker Heather å kategorisere dem som en spesiell type “militær rovgrisk nomadisk gruppe”, som hverken endret krigerstil, eller brukte færre hester. En annen nyanseforskjell på Heather og Lindner, er at der Lindner nesten virker naturdeterministisk i sin argumentasjon, fremstår Heather som mer formålsorientert. I stedet for at hunerne ble tvunget av omstendigheter til å bevege seg vekk fra nomadismen, tilsa omstendighetene at det var fordelaktig å endre visse aspekter ved den huniske samfunnsstrukturen.

Det kan også være verdt å understreke at Heather ikke egentlig forsøker å drøfte nomadespørsmålet direkte ved å komme med motsvar til andre historikere. Han legger ganske enkelt frem sitt synspunkt uten at det presenteres i kontrast til andres. Koblingen mellom hunernes bue og hesten er for eksempel noe han ikke eksplisitt bruker som et argument for at de huniske krigerne ble værende på hesteryggen i det 5. århundret. Ved å sjonglere politiske, økonomiske, antropologiske og økologiske betraktninger for å konkludere slik han gjør, fremstår hans argumentasjon som svært grundig, og det er interessant at hans skrivi om hunerne under Attila fungerer som et svar på, men også som en videreutvikling av Lindners argumenter, uten at Heather nevner navnet hans en eneste gang – bortsett fra i en enkelt sluttnote.

Cameron Barnes, “Rehorsing the Huns” (2015)

I 2015 publiseres det en artikkel i tidsskriftet “War & Society”, skrevet av Cameron Barnes med tittelen “Rehorsing the Huns”. Barnes ønsker med denne artikkelen å utfordre en rekke historikere fra de siste tiårene som har satt spørsmålsteget ved hunernes nomadiske eksistens i det

²³⁹ Barnes, «Rehorsing the Huns», 14; Barnes, 22.

5. århundret og gjeninnføre det konvensjonelle bildet av hunere som et nomadisk folk. De historikerne han nevner eksplisitt er Denis Sinor, Rudi Paul Lindner, og Peter Heather.²⁴⁰

Ideen om at det fantes økologiske begrensninger for hunisk nomadisme vest for Karpatene har vært svært innflytelsesrik, og Barnes trekker frem Lindners artikkel som særlig viktig i denne sammenheng. For å illustrere omfanget av Lindners innflytelse ramser han opp åtte ulike historieverk som referer til Lindners økologiske argumenter.²⁴¹ Barnes mener at Lindners artikkel har skapt relativt lite debatt i den akademiske litteraturen på tross av dens innflytelse, og at det er på høy tid at noen foretar seg en grundig akademisk granskning av hans synspunkter.²⁴² Ved å hovedsakelig ta for seg Lindners artikkel, kan man si at Barnes tar tak i problemet ved roten. I motsetning til Heather, fremstår hans skrivi som et direkte svar på Lindners artikkel. Barnes går systematisk gjennom Lindners argumenter i et forsøk på å tilbakevise eller usannsynliggjøre så å si samtlige av hans forestillinger.

Antall hester og det økologiske motargumentet

Barnes første innvending går på Lindners antagelse om at en nomadekriger trengte 9 hester i reserve for å være effektiv. Denne antagelsen har vært gjenstand for kraftige justeringer av flere historikere, selv hos de som ellers er enig i omrisset av Lindners økologiske argument. Denis Sinor for eksempel, som Lindner originalt hentet mye inspirasjon fra for sitt økologiske argument, ønsket i ettertid å nedjustere antall hester som hunere tok med seg på felttog til tre. Ifølge Barnes, er Sinors estimat å foretrekke. Dette fordi det finnes en betydelig mengde bevismateriale som indikerer at steppennomader kunne slåss effektivt med bare to eller tre ridedyr hver. Eksempelvis finnes det et bredt spekter av antikke kilder som indikerer at sarmeterne dro på felttog med to, eller bare en hest i reserve. Mongolene hadde alt fra 1-6 hester i reserve, avhengig av hva hver enkelt kriger hadde råd til. I det 16. århundret brukte de russiske tatarerne to eller tre på plyndretokt og i det 19. århundret brukte turkmenere bare to: en til å vente med forsyninger, og en til å angripe med. Barnes mener at selv et estimat på 5 hester per huner er for høyt. Hvis hunerne faktisk opplevde mangel på beite i det 5. århundret, var det ingenting som

²⁴⁰ Barnes, «Rehorsing the Huns», 1.

²⁴¹ Barnes, 2–3, fotnote 5.

²⁴² Barnes, 2.

hindret krigerne deres i å klare seg med færre hester.²⁴³ Lindners estimat på 15.000 nomadekrigere burde derfor ifølge Barnes anses som et minimum.²⁴⁴

Det er også enkelte historikere som har tatt hestens kjønn i betraktning og argumentert for at det totale antallet med hester som var nødvendig for å støtte en enkelt nomadekriger, var langt mer enn Lindners 10. Charles R. Bowlus for eksempel, argumenterer med at dersom en hunisk bueskytter trengte 10 krigshester, ville det vært nødvendig med beite til så mange som 36 hester totalt.²⁴⁵ Bakgrunnen for dette argumentet er en antagelse om at det kun ble ridd vallaker i krig, altså kastrede hingster. Vallaker er stort sett å foretrekke fordi de er lettere å kontrollere og ri enn de ukastrede og hormonelle hingstene. Fortsatt i dag er det helt vanlig praksis å kastre hingster dersom de ikke skal brukes til oppdrett. For å utstyre en nomadekriger med 10 vallaker, ville man da trenge beite til 36 hester totalt: de 10 vallakene, en ekstra hingst (for oppdrett), 10 hopper og 15 føll (i ulike alder fra 0-4 år).²⁴⁶ Barnes tilbakeviser slike tankespor ved å vise til at det er ingen kilder som indikerer at hunerne bare red vallaker. Han viser også til andre nomader som hyppig brukte hopper i felttog. Selv om det er å foretrekke å ri en vallak, betyr ikke dette at hunere uten en vallak brukte beina i stedet for en hoppe. Dette med vallak var altså i verste fall en preferanse og ikke et militært krav.²⁴⁷ Dersom hunerne hadde vært fornøyd med en hest i reserve hver (uavhengig av kjønn), i stedet for 9, ville Lindners estimat havnet på 75.000 i stedet for 15.000 nomadekrigere. Jo rikere og mektigere en huner var, desto flere hester ville han tatt med seg i krig. Rike hunerne ville også sannsynligvis vært mer tilbøyelig til å hengi seg fristelsen å bare ta med seg vallaker. Dermed antar Barnes at det sanne antallet ligger et sted i mellom disse to ytterpunktene, altså 15-75 tusen nomadekrigere.²⁴⁸

Problemstillingen kompliseres når vi beveger oss til det overordnede økologiske argumentet til Lindner. For det første antar Lindner at halvparten av all tilgjengelig beite ble gitt til hestene, og Barnes diskusjon har hittil fulgt denne antagelsen. Denne 50/50 balansen er ifølge Barnes

²⁴³ Barnes, 5.

²⁴⁴ Barnes, 6.

²⁴⁵ Barnes, 4.

²⁴⁶ Barnes, 4. Barnes summerer disse tallene til 26 i sin artikkel, en åpenbar skrivefeil. Føll dier sin mor i ca 6 måneder og kan dermed ikke forklare hvorfor Barnes har trukket fra 10 beitende hester.

²⁴⁷ Barnes, 5-6.

²⁴⁸ Barnes, 6.

usannsynlig.²⁴⁹ Med en slik balanse ville ikke hunerne ha vært i stand til å opprettholde en selvforsynt pastoralorientert økonomi. Dette er tematikk Heather også berørte med sin skildring av hunernes økonomiske transformasjon, hvor han blant annet påpekte hestens relative dårlige avkastning i tilgjengelige proteiner. Dermed ser det i utgangspunktet ut til at Lindner har et viktig poeng: Hvis hunerne kun hadde tilgang på de naturlige beiteområdene i dagens Ungarn, er det vanskelig å se for seg hvordan de kunne bli en “nomadisk supermakt”. Premisset som ligger til grunn for dette poenget, nemlig at hunerne kun hadde tilgang på de naturlige beiteområdene i dagens Ungarn, er helt avgjørende for Lindners økologiske argument, og her har Barnes også en rekke motforestillinger.

Barnes andre innvending går direkte på Lindners estimat på hvor stort areal med tilgjengelig sammensatt beite hunerne hadde tilgang på. Barnes intervall på 15-75 tusen nomadefolk tar utgangspunkt i at Lindners estimat på 42.000 kvadratkilometer med tilgjengelig beite er korrekt, et estimat de fleste historikere har godtatt siden han referer til offisiell ungarsk statistikk.²⁵⁰ Problemet med dette er at over halvparten av den historiske Alföld (altså den ungarske sletten) ligger utenfor grensene til dagens Ungarn. Sett geografisk, strekker den ungarske sletten seg 100.000 kvadratkilometer inn i Slovakia og Kroatia i øst, nordre Serbia, vestlige Romania og sørvestlige Ukraina. Det totale arealet med tilgjengelig beite var ifølge Barnes dermed nærmere 136.000 kvadratkilometer.²⁵¹ Med et såpass stort areal med beite ville det vært plass til både en mer realistisk balanse mellom hester og andre beitedyr, som ville støttet en selvforsynt pastoralorientert økonomi, og et stort nok antall hester til militære formål.

Ideen om at hunerne i Pannonia ikke hadde tilgang til beiteområdene øst for Karpatene er kritisk for Lindners økologiske argumentet, men Barnes mener at det ikke finnes noen grunn til å anta dette. Karpatene var på ingen måte en ugjennomtrengelig barriere for ryttere. Langs fjellkjeden er det mange lave partier som danner passasjer som er lette å krysse.²⁵² Noe av grunnen til at Lindner begrenser seg til Ungarn er fordi han mener at det kun er relevant å vurdere beiteområder som er sammensatte. Å dele opp og spre hestene mellom små og fjerne beitemarker

²⁴⁹ Barnes, 6.

²⁵⁰ Barnes, 8; Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», 14.

²⁵¹ Barnes, «Rehorsing the Huns», 7.

²⁵² Barnes, 8.

gir kanskje hesten mat, men det undergraver hele formålet med en stor hesteridende styrke. Dette fordi det ville tatt for lang tid å samle hestene til kamp.²⁵³ Barnes mener dette argumentet ikke holder mål. For å unngå overbeiting, lever nomader allerede nødvendigvis spredt. Det er ikke før begynnelsen av felttog-sesongen at bestanddelene til en nomadisk sammenslutning vil samle flokkene sine, noe Barnes poengterer har vært et tydelig trekk ved steppekrigføring opp gjennom historien.²⁵⁴ Dessuten har det vært vanlig praksis for de fleste nomader å flytte på seg sesong for sesong etter hvor det beste beite er å finne. Om sommeren drar gjerne nomaden til høylandet, og om vinteren lavlandet og elvedaler. Akatziroiene, som Jordanes beskriver som en hunisk folk, forflyttet seg hver sesong mellom sommer- og vinterbeite, og det er svært sannsynlig at Attilas hunere gjorde noe lignende. Barnes mener at steppenomaders økologiske tilpasningsevne ofte har blitt undervurdert, og at det ville vært svært overraskende hvis hunerne viste seg å være en av få nomadestammer som manglet evnen å tilpasse seg ulike økosystemer.²⁵⁵ Barnes viser til Priskos som forteller at Attila regjerte så langt som til forbi Dnipro (elv i dagens Ukraina). Attila hersket altså ikke bare over Pannonia, men også beitemarkene som strekker seg hundrevis av kilometer østover fra Karpatene. Ifølge Barnes finnes det hverken økologiske eller kulturelle grunner til at hunerne ikke kunne utnytte de vidstrakte beitemarkene i hele sitt rike.²⁵⁶

Barnes konkluderer sitt økologiske motargument med å stadfeste at Lindners forestilte begrensninger på hunisk nomadisme har lite rot i den økologiske virkeligheten. Han mener faktisk at det er en enkel sak å snu hele hans argument på hodet. Både arkeologiske og litterære kilder peker i retning av at hunernes permanente okkupasjon av Pannonia kan ha skjedd så sent som i år 420, og det er ingenting som tilsier at hunerne flyttet vekk fra andre steder, som f.eks. nedre del av Donau, som et resultat av dette. Pannonia var altså ikke et hunisk tilfluktssted, men et vesentlig tillegg til deres rike. I så måte, er det lett å forstå hvordan hunernes makt ble betydelig større i andre kvartal av det 5. århundret: De ervervet seg store nye beiteområder. Selv hvis Lindners "konservative estimat" stemmer, og at Pannonia ikke bidro til mer enn 15.000 hestekrigere, ville dette fortsatt vært et imponerende antall i samtiden. Ingen romersk general i

²⁵³ Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», 14.

²⁵⁴ Barnes, «Rehorsing the Huns», 8.

²⁵⁵ Barnes, 8–9.

²⁵⁶ Barnes, 7.

århundrene etter slaget ved Adrianopel kommanderte noensinne så mange kavaleri-menn på slagmarken.²⁵⁷

Avarene og magyarene

I en slags digresjon, bruker Barnes litt tid på å snakke om hunernes etterkommere i Pannonia-regionen: Avarene og magyarene. Lindner felte samme dom for disse nomadestammene som hunerne, og postulerer at også disse forlot nomadismen relativt raskt etter å ha etablert seg i Pannonia. Barnes påpeker at Lindner på sett og vis er tvunget av sitt eget argument til å anta dette. Hvis ikke avarene og magyarene var nødt til å forlate nomadisk krigføring, hvorfor var hunerne det? Siden det er hunerne som er fokus for denne oppgaven, skal vi la vær å dykke ned i detaljene rundt dette, men kort fortalt mener Barnes at denne seksjonen er den svakeste delen av Lindners artikkel. Han legger frem overbevisende argumenter og konkret bevismateriale som indikerer at Lindners påstander angående avarene og magyarene rett og slett er feil. Barnes mener at Lindners argumenter mangler hold på samtlige fronter og viser til at eksperter på feltet har avvist Lindners alternative narrativ fullstendig.²⁵⁸ Lindners slutninger angående avarene og magyarene kan sies å illustrere hvor langt han var villig til å strekke seg for å forsvare sitt økologiske argument.

380-tallet som et vendepunkt

Før Barnes går løs på Lindners litterære argumenter, fremlegger han et par problemer med Lindners beskrivelse av 380-tallet som et vendepunkt for hunerne. Ifølge Barnes mener Lindner at hunerne forlot nomadismen “få år” etter at de slo seg ned vest for Karpatene, men de første bevisene for hunisk tilstedeværelse noe sted i det romerske riket dateres til år 377. Det å forvente en total transformasjon av hunisk leve- og krigermåte på så kort tid er for Barnes fullstendig urealistisk.²⁵⁹ Et annet problem med denne forestillingen som Barnes legger frem, er at alle litterære kilder er enig om at det var hunernes hesteridende bueskyttere som gjorde dem formidable. Hvis hunerne begynte å etterligne romernes infanteri “kort tid” etter at de slo seg ned vest for Karpatene, slik Lindner hevder, hvordan skulle de i fremtiden være i stand til å utpresse

²⁵⁷ Barnes, 9.

²⁵⁸ Barnes, 9–12.

²⁵⁹ Barnes, 12.

romerne for gull?²⁶⁰ Barnes utbroderer dette poenget ved å påpeke at hunerne ikke var i en sterk nok posisjon på 380-tallet til å kreve tributt fra romerne. Selv om Barnes ikke eksplisitt spiller videre på denne observasjonen, ligger det implisitt i måten han argumenterer på, at uten tributbetalinger, ville en omveltning av den karakter Lindner beskriver vært enda mindre realistisk. Her virker det som at Barnes tolker Lindner litt i verste mening. For det første ignorerer Barnes inntektene hunerne kunne innhente fra vanlig plyndring, som er én av to inntektskilder Lindner trekker frem. For det andre er Lindners tidslinje veldig vag. Han fester aldri et årstall til når transformasjonen begynte, han sier kun at det skjedde “soon” etter de ankom vest for Karpatene,²⁶¹ ikke innen “få år” slik Barnes hevder.²⁶²

De litterære motargumentene

Lindners litterære argumenter kan som sagt deles inn i to hovedkategorier. Den ene er de argumentene som går på at kildene som beskrev hunisk aktivitet vest for Karpatene ikke erkjenner hunernes nomadiske trekk til den grad man skulle forvente. Den andre kategorien er argumenter som forsøker å så tvil om påliteligheten til beretninger som faktisk erkjenner hunernes nomadiske karakter, på bakgrunn av at de ligner for mye på Ammianus’ språk. Barnes har sterke innvendinger til begge disse formene for argumentasjon. For det første mener Barnes at litterære argumenter som hviler på fraværet av noe i utgangspunktet er tvilsomme. Grunnen til at enkelte av datidens forfattere ikke eksplisitt beskrev hunerne som et kavaleri, kan ha vært av den enkle grunn at dette var allment kjent og ansett som en unødvendig presisering.²⁶³ For det andre er det slettes ikke vanskelig å finne referanser til hunerne og deres ferdigheter på hesteryggen i primærkildene, slik Lindner påstår. Det første eksempelet Barnes trekker frem, er et eksempel Lindner også omtalte: lovtalen Pacatus holdt i Roma for å feire Theodosius’ seier over Magnus Maximus i 388. Lindner hevder at denne lovtalen ganske overraskende ikke sa noen ting om hunernes hester,²⁶⁴ men Barnes viser med et direkte sitat fra Pacatus’ “*Theodos*” at dette rett og slett ikke stemmer. Deler av Pacatus’ lovtale hyller både hunere og andre barbarer i Theodosius’ hær for sine ferdigheter på hesteryggen.²⁶⁵

²⁶⁰ Barnes, 12.

²⁶¹ Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», 19.

²⁶² Barnes, «Rehorsing the Huns», 12.

²⁶³ Barnes, 13.

²⁶⁴ Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», 6.

²⁶⁵ Barnes, «Rehorsing the Huns», 13. For eksakt sitat, se Barnes (2015) s. 13, eller Pacatus, *Pan. Theodos*. 32.4–33.5 og 34.1–34.2.

Barnes går også til forsvar av Claudian og Sidonius som kilde til 400-tallets hunere. Claudian og Sidonius er begge forfattere som erkjenner hunernes hester i betydelig grad i sin beskrivelse av hunisk aktivitet vest for Karpatene, men Lindner valgte å se bort ifra disse. Slik vi var inne på i forrige kapittel, minner dette en del om Thompsons holdning til Priskos. Da Thompson forkastet Priskos beretning om beleiringen av Naisoss fordi den lignet på Thucydides, møtte han svært mye motstand i ettertid. Flere eksperter på den klassiserende stilen har vært sterkt imot å portrettere kilder som imiterer tidligere verk som upålitelige. Som R. C. Blockley poengterer i sin artikkel fra 1972, hvor han forsvarer Priskos' kildeverdi, og som Barnes også siterer i sin artikkel: "verbal imitation by itself is no proof of historical unreliability"²⁶⁶ Barnes er av den oppfatning at Lindner forkaster to viktige kilder uten berettiget grunn, og går til forsvar av deres kildeverdi. Lindners avgjørelse om å forkaste enhver kilde som viser innflytelse fra Ammianus omtaler Barnes som "highly questionable".²⁶⁷ Dersom man ikke avviser Sidonius' beretninger, slik Lindner gjør, blir det ifølge Barnes umulig å påstå at kildene maler et annet bilde av hunerne etter 380-tallet. For å kunne avvise Sidonius i forlengelse av en avvisning av Claudian, krever dette en antagelse om at Sidonius ikke visste noe mer om hunerne enn det han kunne hente fra Claudian, noe flere historikere har demonstrert at slettes ikke var tilfellet. Dersom man leser Sidonius nøye, vil man oppdage at Sidonius hadde langt bedre kunnskap om hunerne enn både Claudian og Ammianus. Selv om Sidonius henspiller på Claudians språk, så retter han opp i sin forgjengers feil og kommer med tilleggsinformasjon. Der Claudian, slik som Ammianus, beskriver hunerne som deformerte beist, korrigerer Sidonius dette i stillhet og stadfester at de hadde vanlig kropper. Sidonius beskriver også i detalj hvordan enkelte hunere formet sine barns hodeskaller avlange. Dette er noe som er bekreftet av arkeologiske utgravinger,²⁶⁸ og noe han ikke kan ha lært fra hverken Claudian eller Ammianus.²⁶⁹ Claudian poengterer hunernes krigerferdigheter, men sier ingenting om deres evne til å lage våpen. Sidonius derimot snakker eksplisitt om utformingen av hunernes buer og gjør observasjoner som er bekreftet av moderne rekonstruksjoner.²⁷⁰ Det er flere slike eksempler som viser at Sidonius var en selvstendig og

²⁶⁶ R. C. Blockley, «Dexippus and Priscus and the Thucydidean Account of the Siege of Plataea», *Phoenix* 26, nr. 1 (1972): 26, <https://doi.org/10.2307/1087206>; Barnes, «Rehorsing the Huns», 14.

²⁶⁷ Barnes, «Rehorsing the Huns», 14.

²⁶⁸ Thompson, *The Huns*, 58; Maenchen-Helfen, *The World of the Huns*, 178.

²⁶⁹ Barnes, «Rehorsing the Huns», 15.

²⁷⁰ Barnes, 15.

pålitelig historiker, og det er ifølge Barnes ingen grunn til å tvile på ham.²⁷¹ Som en avslutning på sitt forsvar av Sidonius, tar Barnes opp et eksempel fra Sidonius der han imøtekommer Lindners eget kriterium om at hestene må være innlemmet i narrativet for at det skal være troverdig. Når Sidonius beskriver Attilas' invasjon av Gallia i 451 forteller han at hunerne spredte frykt over slettene i nordlige Gallia med sine "hesteridende skvadroner".²⁷² Etter Barnes forsvar av Sidonius, ramser han opp flere mindre kilder som også referer til hunernes hester og konkluderer på følgende vis: "The claim that mention of the Huns and their horsemanship are missing from our sources after the 380s simply does not sustain close examination."²⁷³

Resten av Barnes' artikkel går med til å kommentere de litt mer konkrete eksemplene Lindner legger frem. Problemet med denne seksjonen av Barnes artikkel, er at de konkrete eksemplene til Lindner bygger på det økologiske argumentet, og gir ikke særlig mening dersom man ikke godtar det som et premiss. Dermed er denne seksjonen på sett og vis overflødig, fordi det eneste Barnes demonstrerer er hvordan Lindners eksempler og tolkninger av primærkildene ikke gir mening uten støtten fra det økologiske argumentet. Barnes behandler dog disse eksemplene isolert fra det økologiske argumentet, som fort blir en en litt uoppriktig måte å lese Lindner på. Det fremstår som unødvendig å demontere øvrige strukturer i Lindners argumentasjon når bærebjelkene allerede er slått ut. To av de konkrete eksemplene Barnes trekker frem, er eksempler med tilhørende argumentasjon som allerede er blitt kritisert tidligere i dette kapitlet (se side 47-49). For å utfylle diskusjonen av disse, og for ytterligere å illustrere noen av svakhetene til både Barnes og Lindners artikkel, er det verdt å ta en kikk på de en gang til.

Skjoldet

Det første eksempelet er dette skjoldet beskrevet av Sozomen som visstnok var alt for stort til å bæres på en hesterygg. Her er Barnes motargument greit nok. Barnes mener dette er et prakt eksempel på hvordan Lindner stadig forsøker å vise med "fantasifull lesing" at en tidligere oversett detalj i de antikke kildene "avslører" det huniske militærets tilpasning til Europas geografiske forhold. Tidligere i dette kapitlet ble det poengtert at den aktuelle huneren befant seg øst for Karpatene. Barnes påpeker ganske enkelt at i det 13. århundret, bar mongolene store

²⁷¹ Barnes, 16.

²⁷² Barnes, 16.

²⁷³ Barnes, 16.

skinnskjold mens de var på vaktpost og nede fra hesteryggen. I tillegg poengterer Barnes at èn enkelt huners atferd forteller oss lite om hunisk krigføring.²⁷⁴

Beleiringen av Asemus

Det andre eksempelet er hunernes mislykkede forsøk på å beleire Asemus. Lindner argumenterte for at denne beleiringen indikerer at den huniske hæren ikke lenger kan ha vært en hesteridende horde fordi det er vanskelig å forklare hvordan forsvarerne av Asemus var i stand til å jakte ned og overraske hesteridende hunere.²⁷⁵ Tidligere i dette kapittelet ble det poengtert at dette ganske enkelt kan forklares med at hunerne var sattet ned av plyndregods. Barnes poengterer det samme, men underbygger det med et annet eksempel. Barnes peker på et lignende hunisk nederlag mot perserne i 395, hvor hunerne også ble sattet av plyndregods. Lindner erkjenner nemlig at de invaderende hunerne i 395 var hesteridende nomader,²⁷⁶ og Barnes stiller seg dermed undrende til hvorfor akkurat det huniske nederlaget ved Asemus skal være så signifikant. I tillegg understreker Barnes at evnen til å beleire og nomadisme ikke på noen måte er gjensidig utelukkende. Nok en gang viser Barnes til 1400-tallets mongoler som var eksperter på beleiringskrig, og påstår at dersom man skulle godtatt Lindners argument, måtte man ha skrevet om hele historien til det mongolske riket.²⁷⁷ Her faller Barnes for fristelsen til å lese Lindner i verste mening. Lindner påstår aldri at nomader ikke var i stand til å beleire, bare at beleiring generelt er en tidkrevende prosess og at det ville vært vanskelig for hunerne å fø et stort nok antall hester over en lengre tidsperiode uten adekvat beite. Lindner skriver til og med rett ut: “The nomads could build siege engines, or conscript men to construct them, without much difficulty.”²⁷⁸ Hvor Barnes tar det fra at Lindners argument fordrer at mongolene enten ikke var i stand til å beleire, eller at de ikke var nomader, er vanskelig å forstå. For det første påstår Lindner aldri at mongolene ikke hadde nok beite. Det virker som at Barnes i et øyeblikk glemmer at hele poenget til Lindner er at hunerne ikke lenger var nomadiske. For det andre påstår Lindner heller aldri at nomader ikke er i stand til å beleire, bare at hunerne beleiret uten hester – fordi de ikke lenger var nomadiske – fordi det ikke fantes nok beite. Tidligere i denne oppgaven ble Lindners argument om beleiringen av Asemus omtalt som et stråmannsargument,

²⁷⁴ Barnes, 17.

²⁷⁵ Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», 9.

²⁷⁶ Lindner, 8.

²⁷⁷ Barnes, «Rehorsing the Huns», 18.

²⁷⁸ Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», 10.

og det samme kan sies om Barnes motargument. Grunnen til at de begge havner i denne fella, ser ut til å være fordi Lindner har en forestilling om at nomader utelukkende beleiret på en spesifikk nomadisk måte – som krevde et stort antall hester – og at Barnes i sin motargumentasjon implisitt godtar dette premisset. Ingen av dem gir en begrunnelse til hvorfor et stort antall hester, eller typisk nomadisk krigføring for øvrig, er nødvendig eller relevant i en beleiringssammenheng. Er det virkelig slik at hvis man skal kunne omtale et folk som nomader, så må enhver aktivitet de beskjeftiger seg med bære preg av nomadisme? Dette er fallgruven ved å behandle slike spørsmål som binære problemstillinger. Det er ingenting i veien for at et nomadisk folk skal kunne ha utført beleiringer uten en overflod av hester tilstede, eller at kavaleri spilte en avgjørende rolle.

Barnes om Priskos og Lindners tolkninger

Barnes tar også tak i Lindners tolkning av Priskos' kjente beretning om bosituasjonen til Attila hvor blant annet dette steinbadet blir beskrevet. Lindner tolket beretningen dithen at hunerne nå hadde adoptert en fastboende ideologi. Barnes mener her at Lindners påstander er ren spekulasjon. I sin påstand om at Attila ikke lenger brydde seg om å sikre rikelig med beiteområder for sitt stammefolk, ignorerer Lindner fullstendig Attilas krav (også formidlet av Priskos) om at romerne skulle trekke seg ut av områdene fra sørlige del av Donaus elvebredde i Pannonia, og helt til Novac i Trakia.²⁷⁹ Barnes peker også på andre utdrag fra Priskos som han mener viser hvor langt unna hunerne var fra å adoptere en "fastboende ideologi". Eksempelvis er Priskos tydelig på at når Attila tok romerske byer på Balkan, overtok han ikke styringen av disse byene, eller gjorde dem til garnisoner, stort sett ødela han dem fullstendig.²⁸⁰ Barnes poengterer også at Priskos gjør det klart at Attila hadde flere bosteder og palasser som i tråd med steppetradisjonen tillot han å opprettholde en "mobil eksistens". Dessuten er det i dag få historikere som anser faste bosetninger og nomadisme som gjensidig utelukkende. Både permanente hovedstader og høyt utviklet urbanisme er påvist blant mange stepperiker, og selv de mest urbaniserte stepperikene, som f.eks. uighurene i Mongolia på 700-tallet, fortsatte å bruke hesteridende krigere.²⁸¹

²⁷⁹ Barnes, «Rehorsing the Huns», 20.

²⁸⁰ Barnes, 21.

²⁸¹ Barnes, 21.

Barnes oppsummert

Barnes konkluderer sin artikkel med at 400-tallets hunere forble i hestesalen og at Lindners økologiske argument er uforenelig med både nomadelivets realiteter og omfanget av territorium under hunisk kontroll. Avarene og magyarene fortsatte å slåss som hesteridende bueskyttere lenge etter de slo seg ned i Pannonia, og at det er ingen grunn til å tro at hunerne ikke kunne gjøre det samme. Når det kommer til de antikke kildene, konkluderer Barnes med at de er konsekvente fra Ammianus og fremover, og tydelig erkjennende av hunernes nomadiske karakter. Kort sagt, er det ifølge Barnes ingen grunn til å tvile på at 400-tallets hunere forble et nomadisk folk.²⁸² Barnes vender altså tilbake til en mer tradisjonell fremstilling av hunernes levemåte. Akkurat som Thompson, Gibbon og Maenchen-Helfen, er Barnes beskrivelse av hunernes til syvende og sist ganske nærliggende det bildet som males av våre antikke forfattere i primærkildene. Forskjellen er at Barnes får dette til å passe et antropologisk og økologisk rammeverk, som Lindner mente ikke var mulig. Det som er interessant, er hvordan litteraturens antropologiske og økologiske vendinger, som i første omgang så ut til å ha potensialet til å radikalt endre det moderne synet på 400-tallets hunere, ikke nødvendigvis krever at vi endrer syn i det hele tatt. Når det er sagt, står det fortsatt igjen som et viktig poeng at selv hvis man er enig i Barnes konklusjon, har veien til denne konklusjonen, gjennom de antropologiske og økologiske innfallsvinklene, gitt en fullere forståelse av hunernes nomadisme. Lindner skrev i sin artikkel:

“This essay, frankly, attempts to unhorse most of the Huns, but even if the attempt fails, let it lead to a fresh look at what the sources tell us about the Huns and what anthropology tells us about nomads.”²⁸³

I lys av Barnes innvendinger, og Heathers betraktninger, ser det kanskje ut til at Lindners forsøk har feilet i det lange løp. Lindners artikkel har dog utvilsomt ledet til “a fresh look”, som fortjener honnør. Barnes’ artikkel er relativt ny, og det gjenstår derfor å se om om hans motargumenter vil være like innflytelsesrike i fremtiden som Lindners har vært. Foreløpig er det per dags dato (2022), ingen publiserte artikler i historiske tidsskrifter som henviser til Barnes artikkel fra 2015.

²⁸² Barnes, 21–22.

²⁸³ Lindner, «Nomadism, Horses and Huns», 1.

Kapittel 4:

Opphav og etnisitet

Hvem hunerne var, hvor de kom fra og hvilke historiske grupper de bør identifiseres med, har vært gjenstand for debatt i århundrer. Problemstillinger rundt hunernes opphav og etnisitet er tematikk som fort byr på utfordringer. Ikke bare har hunernes opphav i lang tid vært et mysterium, men selve definisjonen av etnisitet, hva det betyr i dag og hva det betød i antikken, har og er gjenstand for stor meningsforskjell blant både historikere og antropologer.

Grunnen til at opphav og etnisitet er satt sammen til ett tema i dette kapittelet, er fordi måten historikere har forstått etnisitetsbegrepet på har hatt følger for hvordan de omtaler hunere som gruppe, som igjen har hatt følger for hvordan de diskuterer deres opphav. Som vi skal se, har historikere i lang tid nærmest satt et likhetstegn mellom hunernes etnisitet og genetiske opphav – hvor de kom fra, definerte hvem de var. I nyere tid har dog enkelte historikere vært mindre opptatt av deres genetiske opprinnelse og vært mer opptatt av hva det ville si å være huner. Hva slags følger dette har fått for måten de diskuterer og drøfter hunernes opphav kommer vi tilbake til. Først skal vi ta en kikk på noen av romernes egne teorier og historikerens tidlige spekuleringer, for å tydeliggjøre hva denne problemstillingen stort sett har dreid seg om.

Spørsmålets spekulative natur og romernes egne teorier

Hvor hunerne kom fra er et spørsmål og en problemstilling som først og fremst springer ut fra primærkildenes manglende informasjon om dette. Selv om hunernes opphav både var mystisk og uvisst for våre antikke forfattere, hadde noen av dem fortsatt teorier. Hos Ammianus og Priskos finnes det nesten ingen informasjon, annet enn Ammianus' korte beretning om at de kom fra "forbi Azovhavet". For å i det hele tatt finne et forsøk på å forklare hvor hunerne kom fra, og hvorfor de plutselig bestemte seg for å tre inn i Europa, er vi nødt å ta til takke med nærmest mytiske fortellinger som ikke egentlig bringer oss nærmere et tilfredsstillende svar. En slik fortelling kan vi finne i Jordanes' *Getica*. Her forteller Jordanes at ifølge gamle tradisjoner, var hunerne etterkommere av hekser som var blitt utvist av den gotiske kongen Filimir.²⁸⁴ Jordanes

²⁸⁴ Jordanes, *Getica*, 121-2.

forteller videre, med referanse til Priskos, at hunerne etterhvert slo seg ned i nærheten av Azovhavet. En dag da en liten gruppe huniske jegere var ute på jakt, fulgte de en hjort over en myr de tidligere trodde var umulig å krysse. Med hjorten som guide, ble de ledet inn i et nytt og ukjent landskap. Med stor beundring for det nye landskapet, returnerte de til stammen sin, fortalte hva de hadde funnet, og overtalte dem til å følge etter.²⁸⁵ At hunerne i praksis snublet over Europa ved en tilfeldighet, er historien som oftest gjentas i romerske kilder (f.eks Zosimus, iv 20; Sozomen vi. 37; Procopius, BG. viii. 5. 7ff; Agathias, v. 11),²⁸⁶ og var et populært narrativ blant mange historikere i begynnelsen av det 19. århundret.²⁸⁷ De antok at hunerne i århundrer hadde drevet med “nomadiske vandringer”, og plutselig havnet i ytterkantene av Europa.²⁸⁸ I Heathers bok, kan vi se nok et eksempel på hvordan antropologien har påvirket måten historikere går primærkildene i møte. Heather påpeker at dette narrative mistet popularitet etter at antropologer forsto at nomader ikke vandrer rundt tilfeldig, men at de beveger seg syklisk og systematisk mellom ulike beitemarker. Gitt at tilgang på beite var delegert, regulert, kontrollert og helt avgjørende for nomadens livsopphold, kan ikke et skifte fra et beiteområde til et annet vært forårsaket av rene tilfeldigheter.²⁸⁹

Historikere har generelt viet mye mer oppmerksomhet til mer moderne spekulasjoner enn romernes egne teorier. I 1757 la den den franske orientlisten og språkviteren Joseph de Guignes frem en teori om at hunerne var etterkommere av en nomadisk konføderasjon, kjent fra kinesiske kilder som xiongnu. Helt siden Guignes foreslo denne forbindelsen har så og si alle historikere som beskjeftiger seg med spørsmålet om hunernes opphav diskutert dette. I århundrene før og etter vår tidsregning, med hovedområde i dagens Indre Mongolia, skal xiongnu ha plyndret og trakassert de nordvestlige områdene langs Han-Kinas grenser.²⁹⁰ I år 93, betalte kinesiske myndigheter en annen nomadisk gruppe, xianbei, for å sette i gang et angrep mot xiongnu. Angivelig ble 100-tusener fra xiongnu innlemmet i den seirende xianbei-konføderasjonen, mens andre flyktet vestover. Peter Heather hevder i sin bok at dette er det siste vi hører om (nordlige) xiongnu fra kinesiske kilder.²⁹¹ Tanken er da at den gjenværende bestanddelen av xiongnu som

²⁸⁵ Jordanes, *Getica*, 123-6.

²⁸⁶ Thompson, *The Huns*, 282.

²⁸⁷ Heather, *The Fall of the Roman Empire*, 149.

²⁸⁸ Heather, 150.

²⁸⁹ Heather, 150.

²⁹⁰ Heather, 148.

²⁹¹ Heather, 149.

flyktet vestover, etterhvert nådde ytterkantene av Europa som hunere. Frem til 1940-tallet, var det få som tvilte på dette narrativet.²⁹² Gibbon for eksempel, som skrev relativt kort tid etter Guignes og før skepsis til teorien slo rot, videreformidler ganske enkelt Guignes teorier som oppleste og vedtatte sannheter i “Chapter XXVI: Progress of The Huns.—Part II.” med referanser til Guignes verk: *Histoire Generale Des Huns(...)*.²⁹³ Hovedproblemet med å identifisere hunerne som etterkommere av xiongnu er at hunere ikke dukker opp i romerske kilder før siste kvartal av 300-tallet. Som Heather påpeker, skaper dette et gap i kildene på nesten 300 år med historie og 3.500 kilometer med forflytning som ikke er gjort rede for.²⁹⁴

Problemstillingen rundt hunernes opphav har altså siden midten av 1700-tallet i stor grad handlet om hvorvidt de kan sies å være etterkommere av xiongnu eller ikke. Senere historikeres tilnærminger til dette spørsmålet, deres etnisitetsforståelse, og hva slags type gruppering hunere var, er så ulikt at det enkelte ganger kan virke som at de prater om helt forskjellige ting. Før vi beveger oss til hvordan de har drøftet og diskutert hunernes opphav og xiongnu-forbindelsen, vil det derfor først være nødvendig med noen avklaringer angående etnisitetsbegrepet. Guy Halsall (2007) skriver ikke om hunernes opphav og etnisitet eksplisitt, men han gir en god innføring i etnisitetsbegrepets historiografi, og hvordan moderne antropologer forstår etnisitet. Dette vil hjelpe oss å kontekstualisere de ulike tilnærmingene til opphavsspørsmålet. I Halsalls øyne, er det essensielt å først etablere hva som gjør “et folk” til “et folk”, før man kan begynne å snakke om de, noe de aktuelle historikerne i denne oppgaven sjeldent gjør. Som vi skal se senere i dette kapitlet, åpner noen av de ideene Halsall presenterer, da særlig ideen om at etnisitet ikke nødvendigvis er noe medfødt, for alternative måter å svare på spørsmålet om hunernes opphav.

Hva er etnisitet?

I et forsøk på definere etnisitet, starter Halsall ganske enkelt med etnisitetsbegrepets etymologi. Ordets røtter stammer fra det greske ordet *ethnos*, som betyr folk. Dette flytter kun problemet et ledd videre, for hva er “et folk”? Halsall forklarer at i det 19. århundret ble “et folk” ansett som noe som var fysisk, moralsk og psykologisk distinkt, og at den biologiske ideen om “rase” ofte

²⁹² Heather, 368.

²⁹³ Gibbon, «Decline and Fall of the Roman Empire», kap. XXVI: Progress of The Huns.—Part II.

²⁹⁴ Heather, *The Fall of the Roman Empire*, 149.

ble forvekslet med det sosiologiske konseptet “etnisitet”.²⁹⁵ Et slikt etnisitetsperspektiv kalles “primordialisme”. Halsall forklarer videre at selv om de som studerte etnisitet etterhvert bevegde seg mot ideen om at etnisitet først og fremst er kulturelt betinget, heller enn biologisk bestemt, vedvarte forestillingen om at etnisitet var noe du var født med blant mange. Halsall trekker frem de grusomme måtene primordialistiske ideer har blitt anvendt opp gjennom historien og mener det er tankevekkende at folkemord måtte til før allmennheten begynte å revurdere de rasistiske konseptene som utgår fra rasekarakteristikker og den paleoantropologiske²⁹⁶ ideen om rase. Selv om disse holdningene i stor grad er forlatt i dag, har elementer av det samme tankegodset fortsatt å overleve, selv i akademiske verk.²⁹⁷

Innen utgangen av 1960-tallet ble etnisitet hovedsakelig ansett som noe som bestemmes ut fra individets egne oppfatninger om hvilken gruppe de tilhører. Halsall trekker frem “Ethnic groups and boundaries”(1969), redigert av Fredrik Barth, som en milepæl i forståelsen av etnisitet.²⁹⁸ Barth observerte under sitt feltarbeid med pasjtunere i Afghanistan og Pakistan at noen pasjtunere “skiftet” identitet dersom de ikke lenger var i stand til å fortsette med aktiviteter som i deres øyne var definerende for den pasjtuniske identiteten. De ble balutsjere eller kohistanier i stedet.²⁹⁹ Tolkningen av etnisitet som noe man kan tilegne eller kaste fra seg i henhold til sosiale situasjoner kalles i sosialantropologien et “instrumentalistisk syn”, som Halsall anser som svært relevant i studiet av barbaregrupper.³⁰⁰

For å illustrere at etnisitet fortsetter å være gjenstand for debatt, henviser Halsall til Peter Heathers innvendinger mot ideen om at etnisk identitet i antikken var noe som kunne forandres ut fra individets intensjoner og omstendigheter. Heather argumenterer ifølge Halsall sterkt for at forsvinningen av etniske grupper i antikken og at de dukker opp igjen, skyldes ufullstendige assimilasjonsprosesser av underordnede grupper og overlappende etniske skillelinjer, ikke at de ganske enkelt bare byttet identitet.³⁰¹ Halsall har her ingen referanse til Heather hvor han faktisk

²⁹⁵ Halsall, *Barbarian Migrations and the Roman West*, 376-568, 35.

²⁹⁶ Paleoantropologi er den grenen av antropologien som studerer fortidsmenneskene på grunnlag av fossile rester.

²⁹⁷ Halsall, *Barbarian Migrations and the Roman West*, 376-568, 36.

²⁹⁸ Halsall, 36.

²⁹⁹ Halsall, 36.

³⁰⁰ Halsall, 36.

³⁰¹ Halsall, 37.

argumenterer på denne måten. Det blir dermed vanskelig å gå god for Halsalls sammendrag av Heathers ståsted. I Heathers bok, *The fall of the Roman Empire*, kan vi imidlertid finne noen formuleringer som kan knyttes til samme tematikk. På et tidspunkt legger Heather frem en mulig forklaring på hvorfor det er så vanskelig å finne “rene huniske graver”. Han sier det rett og slett kan skyldes at hunerne begynte å kle seg som sine germanske undersåtter. Med andre ord blandet den huniske kulturen seg etterhvert med andres til den grad at i de arkeologiske utgravningene, blir umulig å skille de fra hverandre.³⁰² Dermed ser det ut til at Heathers perspektiv på antikkens etniske grupper i utgangspunktet ikke er så rigid som det først kan høres ut som fra Halsalls sammendrag. På den annen side snakker Heather i samme sammenheng om “ekte hunere” hvilende i sine graver “forkledd som gotere”, som kan tyde på at han har en oppfatning om at det fantes noe under overflaten – muligens noe medfødt, iboende eller forutbestemt – som gjorde hunere til hunere. Lignende formuleringer av Heather finner vi også når han snakker om “ekte” xiongnu, hvor han da sikter til den styrende kjernen av konføderasjonen, i motsetning til folkegrupper som kun var en del av den.³⁰³

Halsall ramser opp ulike faktorer som kan være med å definere etnisitet. Lov, religion, språk, skikker, verdier, bosted og opphav er noen eksempler. Halsall påpeker at selv om disse faktorene for noen kan være etnisitetsbestemmende, er det ikke nødvendigvis slik for alle. Det finnes mange eksempler på folk som deler etniske faktorer (som f.eks religion), men som fortsatt er i konflikt med hverandre og anser seg selv som tilhørende forskjellige etniske grupper. Selv en forestilling om felles forfedre trenger ikke alltid være samlende. Et eksempel Halsall trekker frem i denne sammenheng, er at Goterne så for seg et forhistorisk slektskap med hunerne.³⁰⁴ Sammen med dette utsagnet, legger Halsall ved en referanse til myten om at hunerne var etterkommere av utstøtte gotiske hekser, formidlet av Jordanes i *Getica* 121-2. Dette er et litt rart eksempel å bruke. Denne mytens funksjon er åpenbart ikke å peke på det som var felles, men å sette klare skillelinjer mellom goternes og hunernes forfedre. Ifølge myten var altså goterne etterkommere av den legendariske gotiske kongen Filimir og hans folk, mens hunere var etterkommere av “certain witches”, også omtalt som “unclean spirits”, som kong Filimir

³⁰² Heather, *The Fall of the Roman Empire*, 332.

³⁰³ Heather, 149.

³⁰⁴ Halsall, *Barbarian Migrations and the Roman West*, 376-568, 38.

“expelled from the midst of his race”.³⁰⁵ Det at Halsall beskriver dette som et “forhistorisk slektskap”, for så poengtere at folkegrupper kan være i konflikt med hverandre på tross av dette er misvisende. Av og til kan man lure på om historikere faktisk leser det de henviser til.

Hovedpoenget til Halsall er imidlertid at det som utgjør en etnisk gruppe kommer an på gruppen det er snakk om. Halsall mener den eneste fellesnevneren i hva som definerer etnisitet er selve troen på en gruppes eksistens og at den er forskjellig fra andre. Med andre ord er etnisitet en sinnstilstand.³⁰⁶ Det er altså den delte forestillingen blant et folk om at de tilhører en bestemt gruppe eller et folk, som gjør at de tilhører akkurat den gruppen eller folket. Videre er det et sentralt poeng at etnisk identitet har mer enn én dimensjon.³⁰⁷ Eksempelvis kan en moderne mann født, oppvokst og bosatt i Bodø anse seg selv som norsk, nordlending, europeer, skandinaver eller bodøværing. Disse ulike identitetsdimensjonene kan ha ulik relevans i ulike situasjoner. I møte med en kineser vil denne mannens europeiske opprinnelse antagelig være mer relevant enn at han er fra Bodø. På besøk i Oslo for å se fotballkamp mellom Bodø/Glimt og Vålerenga derimot, ville det antagelig vært motsatt. Dersom vedkommende i tillegg hadde hatt oldeforeldre fra for eksempel Afrika, Kina eller India, ville dette utgjort enda en dimensjon til hans identitet. På denne måten kan vi se for oss et slags dynamisk hierarki av identitet som tilpasses den aktuelle situasjonen og Halsall mener man kan tenke på lignende vis om barbarene i senantikken.³⁰⁸ Theodehad for eksempel, som ble konge av goterne i Italia i 534, var goter, men anså seg selv også som tuskaner og som en romersk adelsmann. Som romersk adelsmann tok han del i aktiviteter tilknyttet denne samfunnsklassen.³⁰⁹ Et annet eksempel er en gravstein hvor det står: “I am a Frankish citizen but a Roman soldier in arms”, som tydelig illustrerer at etnisk identitet i antikken hadde flere lag.³¹⁰ Her kan det være verdt å stoppe opp og klargjøre forskjellen på etnisitet og identitet. De er selvsagt tett knyttet sammen, men har noen viktige nyanseforskjeller. Det finnes mange typer sosial identitet – for eksempel religion, klasse, alder eller kjønn – men etnisitet trenger ikke nødvendigvis å ha noe med dette å gjøre. Halsall forklarer at etnisitet “occupies a distinct arc within the spectrum of social identities”.³¹¹ På norsk kan man

³⁰⁵ Jordanes, *Getica*, 121-2.

³⁰⁶ Halsall, *Barbarian Migrations and the Roman West, 376-568*, 38.

³⁰⁷ Halsall, 38.

³⁰⁸ Halsall, 38.

³⁰⁹ Halsall, 39.

³¹⁰ Halsall, 54.

³¹¹ Halsall, 38.

si noe som at etnisitet defineres av et bestemt utvalg av sosiale identiteter som til sammen utgjør en etnisk identitet. Hva dette utvalget består av kommer an på hva det aktuelle folket er enig om er etnisitetsbestemmende. Poenget er da at det er fullt mulig å ha identitetsdimensjoner som ikke har noe med etnisitet å gjøre, men etnisitet vil alltid ha noe å gjøre med identitet. Etnisitet kan dermed forstås som en overordnet dimensjon av identitet i seg selv, en slags meta-identitet.

Et annet viktig poeng Halsall legger frem er at etnisitet ikke er noe iboende i hvert enkelt individ – det må utøves på en eller annen måte. Han skriver:

“Everything that proclaims the membership of an ethnic group, be it clothing, customs or whatever, and whether learnt almost subconsciously in the process of socialization or adopted more deliberately later, must to some extent be performed”³¹²

Videre, utøves etnisitet under bestemte omstendigheter. I eksempelet med bodøværingen, og hans flere lag med identitet, kunne ulike dimensjoner anvendes og utøves i ulike situasjoner, og dette kan gjøres enten for å proklamere likheter med, eller forskjeller fra andre. Etnisitet er dermed også situasjonsbetinget. Det å anse etnisitet som (1) noe kognitivt, (2) flerdimensjonalt, (3) utøvende, (4) situasjonsbetinget, og (5) dynamisk og flytende, bidrar ifølge Halsall til en bedre forståelse av de etniske endringene som fant sted i senantikken. Det siste punktet “dynamisk og flytende” handler altså om mer enn bare at rekkefølgen i hierarkiet av identitetsdimensjoner endrer seg. Det handler også om at etnisk identitet er noe som kan erverves eller kastes fra seg utifra omstendigheter, slik det innledende eksempelet med pasjtunere illustrerer. Men hvordan relateres alt dette til hunere, og ikke minst spørsmålet om deres opphav? Mange av de mulige etnisitetsbestemmende faktorene som Halsall har lagt frem, er trekk ved hunerne vi vet svært lite om, som er noe av det som gjør opphavsspørsmålet så vanskelig. Èn ting vi imidlertid kan være ganske sikre på, er at hunerne så på seg selv som et eget folk. I fragment 39, siterer Priskos “a man of the Hunnic race” ved navn Chelchal som skryter av sitt huniske opphav.³¹³ Det er også

³¹² Halsall, 40.

³¹³ Priskos fragment 39.5.

funnet huniske myntenheter fra 400-tallet, som ifølge Walter Pohl indikerer et sjeldent tilfelle av hunisk selvidentifisering.³¹⁴

Når vi nå omsider er klar for en kronologisk gjennomgang av hvordan historikere har tilnærmet seg opphavsspørsmålet og xiongnu-forbindelsen, er det viktig å ha i bakhodet at de alle har forskjellige oppfatninger av hva etnisitet er – og følgelig, hva en huner var. Det viktigste skille mellom dem, og måten dette påvirker deres fremgangsmåte, er om etnisitet er noe medfødt eller ikke. Vi starter med Edward Thompson (1948), som har en litt passiv tilnærming til det hele, før vi beveger oss til Maenchen-Helfen (1973) som kan sies å representere en primordialistisk tilnærming. Deretter tar vi for oss Peter Heather (2007) som er litt vanskelig å kategorisere, før vi til slutt tar en kikk på Hyun Jin Kim (2016) som illustrerer godt hvordan en instrumentalistisk tilnærming kan se ut.

Edward Arthur Thompson, *A History of Attila and the Huns* (1948)

Måten Edward Thompson tilnærmer seg spørsmålet om hunernes opphav er litt spesiell. Han innleder sin bok med å konstatere at den som ønsker å skrive hunernes historie må starte med å innrømme overfor sine lesere at historien hverken har en start eller en slutt, og at enhver som forsøker å formidle hunernes historie bør starte med å ta fatt i spørsmålet om deres mystiske opphav, og om hunerne bør identifiseres med xiongnu.³¹⁵ Når Thompson utgir sin bok om hunerne i 1948 har Guignes teori hatt god tid til å opparbeide seg både motstandere og tilhengere, og Thompson selv ser ut til å ha et litt ambivalent forhold til det hele. Han forklarer at på grunn av spørsmålets spekulative natur, manglende enighet blant eksperter, og uten kjennskap til det kinesiske språk, fraber han seg å diskutere det. Han forteller at han rett og slett ikke har noe å tilføre debatten og velger i stedet å holde seg til romernes egne teorier rundt opphavet til hunerne.³¹⁶ I denne sammenheng starter Thompson med å sitere Ammianus' som nesten ikke visste noen ting. Deretter fortsetter han med en rask gjennomgang av andre romerske forfatteres teorier, der han blant annet tar opp fortellingen om de huniske jegerne og hjorten.³¹⁷ Her

³¹⁴ Walter Pohl, «Migrations, Ethnic Groups, and State Building», i *The Cambridge Companion to the Age of Attila*, red. Michael Maas, Cambridge Companions to the Ancient World (Cambridge: Cambridge University Press, 2014), 257, <https://doi.org/10.1017/CCO9781139128964.019>.

³¹⁵ Thompson, *The Huns*, 1.

³¹⁶ Thompson, 1; Thompson, 3.

³¹⁷ Thompson, *The Huns*, 20.

kommenterer han samtidig den klassiserende stilen som han mener gjennomsyrrer disse beretningene før han til slutt kaller alt sammen “a wild sea of speculation”.³¹⁸ Deretter gjentar han Ammianus’ kortfattet beretning og hyller ham for hans tilbakeholdenhet. Enkelt sagt, er budskapet til Thompson at romerne ikke ante hva de snakket om, og at Ammianus var en av få som var ærlig om det. For Thompson forblir hunernes opphav et mysterium.

Dette står forsåvidt som et godt eksempel på hvordan Ammianus’ oppriktighet er noe av det som gjør at Thompson har såpass stor tiltro til ham. Thompson stoler på at dersom Ammianus ikke vet noe med sikkerhet, vil han motstå fristelsen av å presentere spekulasjon som fakta. Det er tydelig at Thompson ønsker å følge Ammianus’ eksempel på dette området, og er antagelig noe av årsaken til at han velger å ikke diskutere en mulig xiongnu-forbindelse. I begynnelsen av sin bok, før han i det hele tatt har begynt å skissere romernes egne teorier om hunernes opphav, skriver han følgende:

*“In the present book, then, we must content ourselves, as some of the Romans did, by beginning the history of the Huns not in Mongolia but in the basin of the river Kuban, and by confessing that nothing is known of them for certain until, towards the close of the fourth century ad, they fell upon the Ostrogoths. (...) as of the Hsiung-nu, we shall have nothing to say”*³¹⁹

Otto J. Maenchen-Helfen, *The World of the Huns: Studies in Their History and Culture* (1973)

Maenchen-Helfen er i større grad enn Thompson villig til å diskutere en mulig forbindelse mellom xiongnu og hunerne. Måten Maenchen-Helfen gjør dette på, og begrepsapparatet han tar i bruk, kan virke både fremmed og utdatert for en moderne leser, men representerer et viktig ledd i historiografien. Paleoantropologi (også kjent som biologisk antropologi, eller fysisk antropologi) er en gren innenfor antropologi som studerer fortidsmenneskene på grunnlag av fossile rester, og det er denne disiplinen Maenchen-Helfen lener seg på når han i kapittel 8

³¹⁸ Thompson, 24.

³¹⁹ Thompson, 3.

“Race”, forsøker å si noe om hunernes rase og opphav. I dette kapittelet tar Maenchen-Helfen oss igjennom paleoantropologiens historie og bidrag til studiet av hunerne, og drøfter hvorvidt det er mulig å påvise en kobling mellom hunere og xiongnu gjennom paleoantropologiske tilnærminger. Etnisitet, rase og opphav betraktes i den perioden Maenchen-Helfen representerer som mer eller mindre det samme. Her kan det være verdt å understreke at utgivelsesåret (1973) kan virke villedende for når Maenchen-Helfen faktisk skrev. Som nevnt tidligere døde Maenchen-Helfen før han fikk fullført sitt verk, og utgivelsen av hans bok er basert på ufullstendige manuskripter. Store deler er antagelig skrevet på begynnelsen av 60-tallet, som gjør det noe mindre overraskende at den type tankegods som tidlig paleoantropologi representerer er inkludert i hans bok. På et spekter med et instrumentalistisk syn på etnisitet i den ene enden og primordialisme i den andre, er det ingen tvil om at Maenchen-Helfen lener mot primordialisme. Å stemple Maenchen-Helfen som en primordialist derimot, ville vært en forhastet konklusjon. Selv om han bruker et utdatert begrepsapparat, og til tider ser ut til å forveksle den biologiske ideen om rase med det sosiologiske konseptet etnisitet, skiller han seg fra tradisjonelle primordialister på en viktig måte: Ikke et eneste sted i hans rasekapittel finnes det tegn til at han anså “rase” som bærende av hverken psykologiske eller moralske karakteristikk, kun fysiske. Han var interessert i hva paleoantropologien kunne si – og like viktig, ikke si – om hunernes biologiske opphav. Maenchen-Helfen ser også ut til å være bevisst på at det finnes ulike måter å forstå etnisitet på i hans samtid. Eksempelvis gjenforteller han Procopius’ fire kriterier for hva som utgjør et folk, som han kommenterer neppe ville ha tilfredsstillt en moderne antropologs definisjon. Procopius’ fire kriteriene var: Rase, livsstil, religion og språk.³²⁰

Maenchen-Helfen innleder sitt rase-kapittel med en gjennomgang av paleoantropologiens styrker og begrensninger, samt en forenklet oversikt over de ulike rasekategoriene. Maenchen-Helfen velger å ta i bruk terminologien fra det sovjetiske forskningsmaterialet til Roginskii (1955) og Levin (1962) hvor rasene først deles inn i tre grunnleggende kategorier, “de store rasene”: “Negroid”, “Europoid” og “Mongoloid”. Deretter deles de store rasene inn i underkategorier kalt “rase”. Den mongoloide store rasen, deles for eksempel inn i nord-asiatisk, arktisk og de østlige rasene. Innenfor rase igjen, skilles det mellom “typer”. Eksempelvis finner vi under den

³²⁰ Maenchen-Helfen, *The World of the Huns*, 378.

nord-asiatiske rasen, Baikal- og sentralasiatisk type.³²¹ Tanken bak den paleoantropologiske tilnærmingen til opphavsspørsmålet, er at dersom hunerne faktisk stammet fra xiongnu, vil det være mulig å påvise felles rasekarakteristikker ved å analysere skjelettlevningene deres. Dersom det finnes levninger av lignende rase og type i graver mellom Mongolia og Øst-Europa, vil man da også muligens være i stand til å rekonstruere ruten xiongnu migrerte over til Øst-Europa. Maenchen-Helfen mener imidlertid at paleoantropologisk data er av liten verdi for historiske studier dersom det ikke kan støttes av litterære kilder.³²² Noe av Maenchen-Helfens målsetning med dette kapittelet er derfor å bruke huniske rasekarakteristikker (altså beskrivelser av hunernes utseende) beskrevet i de litterære primærkildene, plassere dem i en passende rasekategori, og sammenligne dette med funn av skjeletter (for det meste hodeskaller) i et forsøk på fastslå om det er snakk om huniske levninger. Dette høres i utgangspunktet ut som en ganske enkel fremgangsmåte, men tilnærmingen byr fort på problemer. For det første var paleoantropologien en relativt ung disiplin i Maenchen-Helfens tid, hvor det ikke en gang var enighet om terminologien.³²³ For det andre er denne grenen kun i stand til å gi en delvis rekonstruksjon av hvordan folk i fortiden så ut. Av åpenbare grunner er ting som hudfarge, øyne, hår, lepper, øyelokk, underhudsfett osv. noe paleoantropologien rett og slett ikke er i stand til å si noe om. Uten informasjon om slike karakteristikker, er det ifølge Helfen for eksempel helt umulig å skille en russer fra Vologda og en fra Madrileño.³²⁴ En annen ting som i uheldig, er at de russiske paleoantropologene, som står bak mesteparten av de relevante funnene, nesten uten unntak, kun var interessert i hodeskaller. Maenchen-Helfen beskriver dette som særlig synd, fordi kroppslengde ofte er viktig for “rasediagnostiseringen”.³²⁵ Her gir Maenchen-Helfen et eksempel som er illustrativt for hvordan han i dette kapittelet setter beskrivelser i primærkildene opp mot paleoantropologiske funn. Han forteller at det ble gjort funn av skjeletter i gravhauger i Shipovo (en landsby i dagens Russland) som ble målt til en lengde på 176, 170 og 185 cm. Dette kan ikke ha vært hunere, sier Maenchen-Helfen, fordi hunere var ifølge Jordanes “*exigui forma, of small stature*”.³²⁶ Her kunne Maenchen-Helfen ha gått litt nøyere til verks. Uten å vite hva slags referanserammer Jordanes arbeidet ut ifra, er det i prinsippet umulig å si om 170 cm er for høyt

³²¹ Maenchen-Helfen, 359.

³²² Maenchen-Helfen, 360.

³²³ Maenchen-Helfen, 358–59.

³²⁴ Maenchen-Helfen, 359.

³²⁵ Maenchen-Helfen, 359.

³²⁶ Maenchen-Helfen, 359.

til å passe hans beskrivelse av hunere. Levninger fra dagens Italia viser at romerske menn før og i Jordanes tid i snitt var ca 165 cm høye.³²⁷ Maenchen-Helfens konklusjon er dermed berettiget, men for sin leser, fremlegger han ingen slik statistikk.

Et annet problem som er viktig å ha i bakhodet, er faktumet at graver sjeldent kan dateres nøyaktig. Maenchen-Helfen understreker at usikkerhetene tilknyttet paleoantropologiens bidrag til studiet av hunerne ikke må overses, men at noe av usikkerheten kan reduseres ved hjelp fra de litterære kildene.³²⁸ I denne sammenheng trekker han frem fire beskrivelser fra de litterære kildene om hunernes utseende. Den første og eldste er av Ammianus og gjengis i Jerome og Claudians tekster. Den andre er av Sidonius, som i all hovedsak baserte sine beskrivelser på egne observasjoner av huniske kropper. Den tredje er fra Jordanes, som etter all sannsynlighet så hunere med egne øyne i den østromerske hæren. Jordanes' portrettbeskrivelse av Attila, går via Cassiodorus, og tilbake til Priskos, som Maenchen-Helfen omtaler som sin fjerde kilde.³²⁹ I hans øyne er portrettbeskrivelsen av Attila utvilsomt Priskos' ord, noe senere historikere ikke nødvendigvis er enig i. Dette fører til at Maenchen-Helfen utelukkende omtaler beskrivelser av Attila som noe Priskos formidler, men i virkeligheten er dette ord hentet fra Jordanes og Cassiodorus. Før Maenchen-Helfen plasserer de huniske trekkene beskrevet i disse fire kildene inn i en rasekategori, forsøker han å skille klinten fra hveten. Han skriver at det er viktig å ikke glemme at Ammianus og Jordanes besatt et intenst hat for hunere, og uansett hvordan de så ut, var de nødt til å fremstille dem som umenneskelige monstre.³³⁰ Maenchen-Helfen påpeker også at Ammianus misforsto den huniske skikken; å skjære seg i ansiktet. Ammianus trodde dette var for å hindre hårvekst, men egentlig var dette en skikk for å vise sorg ved dødsfall.³³¹ Ammianus' beskrivelse av hunere som skjegggløse er dessuten også ifølge Maenchen-Helfen i strid med Priskos beskrivelse (da egentlig Jordanes/Cassiodorus som muligens brukte Priskos som kilde), og her mener Maenchen-Helfen at Priskos' beskrivelse er mer pålitelig. Ammianus belaget seg hovedsaklig på gotiske informanter, mens Priskos møtte både Attila, hans sønner, onkler og embetsmenn personlig. Siden Priskos etter sin portrettbeskrivelse av Attila (hentet fra Jordanes,

³²⁷ Monica Giannecchini og Jacopo Moggi-Cecchi, «Stature in Archeological Samples from Central Italy: Methodological Issues and Diachronic Changes», *American Journal of Physical Anthropology* 135, nr. 3 (2008): 291, <https://doi.org/10.1002/ajpa.20742>.

³²⁸ Maenchen-Helfen, *The World of the Huns*, 360.

³²⁹ Maenchen-Helfen, 360–61.

³³⁰ Maenchen-Helfen, 363.

³³¹ Maenchen-Helfen, 361.

se side 14), legger til “showing the evidences of his origin”, kan vi ifølge Maenchen-Helfen anta at det Priskos sier er representativt for huniske rasekarakteristikker.³³² Maenchen-Helfen argumenterer altså for at Priskos er en mer pålitelig kilde til hunernes utseende enn Ammianus fordi han møtte dem personlig, men dette forutsetter at portrettbeskrivelsen faktisk er Priskos’ ord, noe vi ikke kan vite med sikkerhet. Når Maenchen-Helfen samtidig minner sin leser på at Jordanes hatet hunerne, oppleves akkurat dette argumentet som stående på en litt utrygg grunn. På den annen side bærer ikke Jordanes portrettbeskrivelse av Attila et åpenbart preg av hat, så i utgangspunktet er det rimelig å betrakte det som en oppriktig beskrivelse, uavhengig hvem som stod bak ordene.

De mest relevante beskrivelsene er de som sier noe om ansiktstrekk og hodeform, som faktisk lar seg gjenkjenne på hodeskaller. Jordanes forteller at hodene deres var “runde og formløse”, og øynene “små og dype”. Sidonius, med en lignende, men noe mer utfyllende beskrivelse sier:

*“Their sight is there in two hollows beneath the forehead; while the eyes are not visible, the light that enters the dome of the skull can hardly reach the receding eyeballs”*³³³

I Sidonius’ beskrivelse av måten barns skaller ble deformert, inngår det også at nesene var flate. I portrettbeskrivelsen, beskrives også Attilas nese som “flat” (*semo nasu*).³³⁴ Samlet sett konkluderer Maenchen-Helfen med at den flate og lite fremhevet ansiktsprofilen, sammen med små øyne og dype øyehuler, peker mot mongoloide trekk. Hvor sterke og prominente disse trekkene var på generell basis, er dog noe han understreker ikke er mulig å si basert på de få ordene fra kildene. Ifølge Maenchen-Helfen er det usannsynlig at hunerne var like mongoloide som for eksempel dagens tungusere, eller yakutser.³³⁵ Han forklarer at mange hunere var “half-breeds” og viser til eksempler på at det ble inngått en rekke giftemål mellom hunere, gotere, alanere og germanere. Maenchen-Helfen forteller videre at paleoantropologiske funn bekrefter at hunerne hadde blandede rasetrekk, og siterer en paleoantropolog som i 1939 skrev at han ikke visste om en eneste hodeskalle funnet i ungarn som forbi enhver tvil kan klassifiseres

³³² Maenchen-Helfen, 361.

³³³ Maenchen-Helfen, 363.

³³⁴ Maenchen-Helfen, 363.

³³⁵ Maenchen-Helfen, 364.

som hunisk. Dette forteller han fortsatt holder sant.³³⁶ Problemene Maenchen-Helfen møter på i den paleoantropologiske tilnærmingen ser altså ikke ut til å stoppe. Videre i sitt kapittel skisserer han uenigheter mellom ulike sovjetiske forskergrupper, som i diskusjon av enkelte funn, ikke en gang er enig om hvilke av de tre store rasene skallenes trekk tilhører.³³⁷ Skikken med å kunstig forme barns hodeskaller har heller ikke gjort saken noe enklere, og når vi etterhvert får vite av Maenchen-Helfen at xiongnu også hadde blandingsstrekk,³³⁸ begynner det hele å se dystert ut. Dette stopper dog ikke Maenchen-Helfen fra å forsøke. Selv om denne tilnærmingen er full av problemer, og kan sies å ha et nokså smalt fundament, klarer Maenchen-Helfen fortsatt å etablere noen få holdepunkter. Han har allerede stadfestet fra de litterære beskrivelsene at hunerne antagelig bar mongoloide trekk. De mest omdiskuterte skallene til side, så finnes det en god del mongoloide skaller som kan dateres til den huniske perioden.³³⁹ Selv om mange xiongnu-skaller også har blandingsstrekk, har de aller fleste funn prominente mongoloide trekk, ofte av baikal-typen.³⁴⁰ Dessuten stammet xiongnu fra Indre Mongolia, hvilket gjør det åpenbart at de i utgangspunktet var av den mongoloide rasen.³⁴¹ Det store spørsmålet er om de mongoloide fra gravene i Ungarn har noe som helst å gjøre med de mongoloide fra xiongnu, og om paleoantropologiske funn er i stand til å rekonstruere en migrasjonsrute mellom Mongolia og Europa. Den sovjetiske arkeologen A. N. Bernshtam mente i 1926 at han hadde svaret. Basert på utgraving av en katakombe som han oppdaget langs kenkolelven nær Talas (by i dagens Kirgisistan), foreslo han at xiongnu i det siste århundret fvt. flyttet seg til østlige Sentral-Asia og spredte seg derfra videre vestover.³⁴² I utgravingen av katakomben, oppdaget Bernshtam to mongoloide skjeletter med deformerte hodeskaller og to europaide skjeletter i inngangen. Bernshtam tolkning av disse funnene var at de to mongoloide var av tyrkisk-talende xiongnu, og de europaide var slaver fra lokalbefolkningen. Frem til 1940-tallet, var det få som tvilte på at de europeiske hunerne stammet fra xiongnu, og Bernsthams funn ble av mange ansett som “the missing link” mellom xiongnu i Mongolia og hunere i Ungarn.³⁴³ Etter en periode med stor oppslutning rundt Bernshtams tolkning både i Sovjetunionen og i vesten, forklarer

³³⁶ Maenchen-Helfen, 364.

³³⁷ Maenchen-Helfen, 366.

³³⁸ Maenchen-Helfen, 369.

³³⁹ Maenchen-Helfen, 366.

³⁴⁰ Maenchen-Helfen, 369.

³⁴¹ Maenchen-Helfen, 367.

³⁴² Maenchen-Helfen, 367.

³⁴³ Maenchen-Helfen, 367–68.

Maenchen-Helfen hvordan den etterhvert ble forlatt. Maenchen-Helfen viser til nyere undersøkelser av skjelettene som avslører at det ikke er noen målbar forskjell på Bernshtams “slaver” og “herrer”. Det ene paret var ikke mer mongoloid enn det andre. Alle fire skjeletter var europaide med mongoloide blandingstrekk. Det ble også senere påvist at “slavene” i inngangen til katakomben egentlig tilhørte en separat grav. Selv om Bernshtams tolkning kan tilbakevises, løser ikke dette problemet med hans funn. Maenchen-Helfen stiller spørsmålet: hvor kom de mongoloide blandingstrekkene fra?³⁴⁴

Maenchen-Helfen går deretter over til å ramse opp en rekke funn av xiongnu-skaller (for det meste i nordøstlige del av Mongolia) og konkluderer med at de hovedsaklig var mongoloide av baikal-typen.³⁴⁵ Etter denne raske gjennomgangen opphører hans diskusjon om en mulig xiongnu-forbindelse og hele spørsmålet blir stående og henge litt i lufta. Ved siden av rasekategoriseringen av xiongnu, trekker han ingen videre konklusjoner. Maenchen-Helfens nokså lange utredelse og gjennomgang i sitt rasekapittel munner egentlig bare ut i to ting: Hunerne hadde mongoloide trekk, og xiongnu bestod hovedsaklig av mongoloide av baikal-typen. Spørsmålet om en eventuell migrasjonsrute, om de mongoloide i xiongnu og i de ungarske gravene har noe med hverandre å gjøre, eller hvor de mongoloide blandingstrekkene i kenkol-funnene kom fra, forblir ubesvart.

Det er vanskelig å tyde hva Maenchen-Helfen egentlig tenkte om disse spørsmålene. Maenchen-Helfen plasserer i utgangspunktet stor tiltro til paleoantropologien, men han er minst like opptatt av disiplinens begrensninger og utfordringer. Fra måten han går gjennom og diskuterer funnene, virker det som at han henter til at på tross av de store usikkerhetene, finnes det noe paleoantropologisk hold i Guignes teori om hunernes tidlige historie. På den annen side kan de beskjedne konklusjonene fra paleoantropologien som Maenchen-Helfen legger frem, tolkes som hans måte å erklære sin skepsis til forbindelsen. Det som imidlertid er interessant å se, er hvordan Maenchen-Helfen bruker og vurderer ulike primærkilde-beskrivelser av hunernes utseende både innenfor paleoantropologiske rammer for å diskutere hunernes opphav, men også for å diskutere selve paleoantropologien som tilnærming til opphavsspørsmålet.

³⁴⁴ Maenchen-Helfen, 368.

³⁴⁵ Maenchen-Helfen, 369.

Peter Heather, *The Fall of the Roman Empire: A New History of Rome and the Barbarians* (2007)

Nesten fire tiår etter Maenchen-Helfen, er Peter Heather også innom hunernes mystiske opphav i sin bok. Han gir en kort, men innholdsrik gjennomgang av ulike teorier, tilnærminger og primærkildenes begrensede informasjon. Igjen dreier hoveddiskusjonen seg om hvorvidt hunerne kan ha stammet fra xiongnu, noe Heather er tydelig skeptisk til. I tillegg til gapet i kildene på nesten 300 år, trekker Heather frem et par forskjeller på xiongnu og hunere som han mener reiser viktig innsigelser mot en mulig forbindelse: For det første praktiserte hunerne en helt annen form for politisk organisering. I motsetning til xiongnu, hadde hunerne et mangfold av ulike konger, og ingen dominant figur da de først ankom Europa. For det andre skal xiongnu, ifølge de gjenværende etnografiske beskrivelsene, tradisjonelt ha flettet håret sitt i lange hestehaler, noe hunere ikke gjorde.³⁴⁶ Heather peker også på noen likheter, som f.eks at de brukte lignende våpen og kobbergryter. Gitt dette, erkjenner han at det kan ha vært en eller annen sammenheng, men argumenterer samtidig for at selv om det går an å peke på noen likheter, holder det ikke å si at xiongnu begynte å flykte vestover i år 93 og fortsatte helt til de traff Europa. Videre påpeker Heather at på lik linje med de fleste nomadiske imperiene, var xiongnu en konføderasjon, bestående av en mindre xiongnu-kjerne, og mange andre underlagte grupper. Hunernes forfedre kan derfor ha vært en del av konføderasjonen uten å ha vært "ekte xiongnu".³⁴⁷ Deretter gjentar Heather det store gapet i kildene våre og skriver:

“Even if we do make some connection between fourth-century Huns and first-century Hsiung-Nu, therefore, an awful lot of water had passed under an awful lot of bridges during 300 years worth of lost history”³⁴⁸

Heather beskriver også lingvisters nytteløse forsøk på å si noe om hunernes språklige opphav. Vanligvis kan lingvister studere fortidsmenneskers skriftspråk og si noe om deres lingvistiske tilknytning, men siden hunerne ikke var lesekyndig, er hunernes personnavn det eneste lingvister har hatt å jobbe med. Dette forklarer Heather dessverre også er en blindvei, fordi hunerne stort

³⁴⁶ Heather, *The Fall of the Roman Empire*, 149.

³⁴⁷ Heather, 149.

³⁴⁸ Heather, 149.

sett ser ut til å ha brukt germanske navn. Om hunerne selv valgte å ta i bruk germanske navn, eller om navnene deres ble germanisert av de romerske forfatterne, er vanskelig å si. Uansett årsak, er utvalget av huniske personnavn ifølge Heather for smått til å trekke overbevisende konklusjoner.³⁴⁹ Heathers konklusjon er altså at dersom det faktisk finnes en kobling mellom xiongnu og de europeiske hunerne, er det fortsatt 300 år med historie og 3.500 kilometer med forflytning vi ikke vet noen ting om, så en eventuell kobling er dømt til å være spekulativ. For Heather, forblir hunernes opphav et mysterium.

Om rase, sier ikke Heather et eneste ord. Begrepsapparatet som Maenchen-Helfen tok i bruk for å diskutere xiongnu-forbindelsen, er ikke lenger aktuell. Dette har antagelig sammenheng med den ny-etnografiske forståelsen som vokste frem og etablerte seg på 70- og 80-tallet som Halsall ga et godt innblikk i. Selv om Heather ikke tar i bruk rasebegreper, kan det tolkes ut fra hans formuleringer om “ekte” xiongnu og hunere, at han er mest interessert i en mulig genetisk forbindelse. Som vi ser, underholder han tanken om eventuelle kulturelle forbindelser, men konteksten han tar dette opp i og måten han konkluderer på, peker igjen mot at det er hunernes genetiske forfedre Heathers opphavsspørsmål dreier seg om. Det er vanskelig å stadfeste nøyaktig hva slags etnisitetsforståelse Heather legger til grunn, men antagelig er det ganske nærliggende slik Halsall skisserte (se side 77). Det ser ut til at for Heather, var en huner først og fremst huner fordi vedkommende ble født som huner. For å da kunne si at hunerne stammet fra xiongnu, kreves det at de nedstammet fra xiongnu genetisk.

Hyun Jin Kim, *The Huns* (2016)

All usikkerhet og skepsis som har vært gjennomgående hos samtlige av forfatterne hittil, opphører brått når vi beveger oss til Hyun Jin Kims bok om hunerne. De aller fleste forskere har etter 1940-tallet konkludert med at xiongnu-forbindelsen er umulig å påvise med sikkerhet. Kim derimot mener at det er liten tvil. Han setter et såpass bastant likhetstegn mellom de europeiske hunerne og xiongnu at boka hans like gjerne kunne hett “The Xiongnu”. Noe av det første Kim erkjenner i sin bok er at det som gjør det vanskelig å skrive om hunernes historie er den tilsynelatende evigvarende debatten om hvem de egentlig var, hvor de kom fra og hvilke andre historiske grupper de burde identifiseres med. Kim mener nye litterære og arkeologiske

³⁴⁹ Heather, 148.

bevismateriale fra de siste seks tiårene har gjort det mye enklere å svare på spørsmålet om hunernes opphav og tilknytninger, både etnisk og politisk.³⁵⁰

En instrumentalistisk vri på opphavsspørsmålet

Kim legger frem en rask og forenklet gjennomgang av utviklingen i hvordan historikere har angrepet problemstillingen rundt hunernes opphav. Her trekker han selvsagt frem Guignes teori som Kim omtaler som en “spektakulær formodning, basert på intuisjon”.³⁵¹ De som har uttrykt skepsis til en mulig forbindelse mellom Indre Mongolias xiongnu og Europas hunere, har ofte argumentert for at dersom det finnes en tilknytning, er det i så fall kun snakk om et kulturelt slektskap, og ikke et blodsband.³⁵² Kim mener denne type argumentasjon hviler på en feilaktig antagelse om at hunerne og xiongnu bestod av en spesifikk rase eller bestemt etnisk gruppe, og at nøkkelen til å forstå den virkelige sammenhengen mellom dem er å anerkjenne det faktum at overføringen av kulturell og politisk arv betyr mye mer enn en potensiell genetisk kobling.³⁵³ Kims budskap er at både xiongnu og hunere må betraktes som heterogene politiske kategorier, ikke homogene etniske grupper. I Kims øyne var altså hverken hunere eller xiongnu “et folk” som sådan. De var politiske kategorier bestående av mange forskjellige folkeslag. Dersom man allikevel skulle kalle hunerne for et eget folk eller en etnisitet, vil det da være viktig å betrakte det politiske fellesskapet som samlende for denne gruppen, og for bruke Guy Halsalls termer: Den viktigste etnisitetsbestemmende faktoren.

Disse ideene endrer på sett og vis spillereglene for opphavsspørsmålet. Bare i lys av de paleoantropologiske funnene om “blandingsraser” hos både hunere og xiongnu, og Priskos’ beretning om at skytere var en blanding av mange forskjellige folkeslag (se side 12), kan man argumentere for at denne innfallsvinkelen er den mest logiske måten i tilnærme seg spørsmålet på. I stedet for å spørre hvor hunerne kom fra, kan man heller stille spørsmålet: “hvor kom det som gjorde hunere til hunere fra?”, hvilket er det Kim i praksis gjør. Med andre ord er det et litt annet opphavsspørsmål Kim er interessert i å svare på. Tidligere historikere var i bunn og grunn opptatt av hvilket folk i fortiden man ville nådd, dersom man kunne spore hunernes

³⁵⁰ Kim, *The Huns*, 5.

³⁵¹ Kim, 5.

³⁵² Kim, 6.

³⁵³ Kim, 6.

foreldregenerasjoner bakover i tid. Tatt i betraktning at befolkningssammensetningen til både hunerne og xiongnu bestod av et mangfold av forskjellige etniske grupper, mener Kim at hele ideen om å spore deres genetiske tilknytninger er absurd.³⁵⁴

Hunerne fra Indre Asia

Selv om forbindelsen til xiongnu spesifikt har vært debattert i en årrekke, har de aller fleste vært enig i at hunerne antagelig kom fra Indre Asia et sted. Antikkens Skytia overlapper i stor grad med dagens Indre Asia, og Ammianus' formulering "forbi Azovhavet" peker i samme retning. Etter 1940-tallet er dette dog noe historikere ikke har vektlagt i særlig grad på grunn av usikkerheten tilknyttet opphavsspørsmålet. Kim derimot, uten et snev av tvil, introduserer Indre Asia som hunernes hjemland og hevder at for å kunne forstå "de ekte hunerne", vil det først være nødvendig å diskutere denne regionen. Kim beskriver antikkens Indre Asia som et hjem til et mangfold av etniske grupper, med ulike levemåter og hvor identitet var noe dynamisk og flytende. Mange indre asiater hadde nemlig flere identiteter, og selv ikke språk var nødvendigvis bestemmende for ens etnisk identitet.³⁵⁵ En pastoralist boende i dagens Uzbekistand i det 5. århundret for eksempel, kan primært ha snakket et tyrkisk språk sammen med andre pastoralister, men like flytende konversert på sogdiansk (et østiransk språk) da han besøkte de nærliggende byene for å bytte til seg nødvendige varer.³⁵⁶ Dersom en slik pastoralist bestemte seg for å flytte inn til byen, eller en fastboende handelsmann fra byen til steppene, ville ingen av dem blitt ansett som fremmed i sitt nye hjem. Faktisk ville de begge fortsatt å tilhøre det samme politiske fellesskapet.³⁵⁷ Her ser vi tydelig tegn til en omfavning av de instrumentalistiske ideene om etnisitet Halsall fremla på vegne av sosialantropologien. Videre påpeker Kim at det er viktig å ikke se for seg at nomader fra de eurasiske steppene levde i et politisk vakuum uten territoriell eller politisk kontroll. Snarere tvert imot opererte nomader her under streng politisk organisering. De fleste nomadiske stater og steppekonføderasjoner i eurasiske historie bestod både av pastoralister og fastboende, og Kim mener at hunerne fra det Indre Asia ikke var et unntak fra denne regelen.³⁵⁸ Gitt kjennetegnene fra Indre Asia, mener Kim det er sannsynlig at da hunerne først ankom Europa var de et multi-etnisk og multi-lingvistisk

³⁵⁴ Kim, 7.

³⁵⁵ Kim, 2.

³⁵⁶ Kim, 3.

³⁵⁷ Kim, 3.

³⁵⁸ Kim, 4.

folk, bestående av en blanding av en rekke forskjellig tyrkisk- og iransktalende etnisiteter. I stedet for å se på hunerne som en spesifikk etnisk gruppe eller rase, burde man heller anse de som en kompleks politisk enhet, bestående av et bredt spekter av etnisiteter, rasekategorier og religiøse underkategorier med et tilhørende mangfold av skikker og levemåter. Når man snakker om hunere har vi ifølge Kim å gjøre med en stat av imperiale dimensjoner med en indre asiatisk vri, ikke en enkel og primitiv etnisk stamme.³⁵⁹ I sin diskusjon av hunernes opphav og xiongnu-forbindelsen er Kim derfor nesten utelukkende opptatt av det politiske og kulturelle. Siden opphavsspørsmålet nå handler om politisk og kulturell arv, la oss ta en kikk på hvilke konkrete tilknytninger Kim mener hunerne hadde med xiongnu.

Navn, språk og kobbergryter

Det første Kim tar opp er likheter i navn. Dette har vært foreslått flere ganger før, men Kim henviser til ny forskning fra 2005 som han mener gjør oss sikrere enn noen gang på at navnet “huner” pleide å betegne det gamle xiongnu. Et av de første indikasjonene som ble oppdaget på dette, var et brev skrevet av en sogdiansk handelsmann ved navn Nanaivande datert til år 313. Brevet ble sendt fra Gansu-regionen i nordvestlige Kina og fortalte om nederlaget byen Luoyang led mot det sørlige xiongnu i år 311. Kim hevder at Nanaivande i sitt brev omtaler xiongnu som “hunere” uten snev av tvetydighet.³⁶⁰ Nyligere oppdaget indikasjoner er funnet i oversettelser av gamle buddhistiske sutraer, oversatt av buddhistmunken Zhu Fahu fra den vest-kinesiske byen Dunhuang i år 280 og 308. Han også identifiserer “huna” (som er betegnelsen på hunere i indiske kilder) med xiongnu. Dermed er det ifølge Kim helt tydelig at xiongnu-konføderasjonen og de europeiske hunerne hadde nøyaktig det samme navnet.³⁶¹ Grunnen til at Kim mener dette er relevant, er fordi det faktumet at de europeiske hunerne valgte å ta i bruk navnet på det imperiale xiongnu som sitt eget statsnavn, indikerer at de selv anså forbindelsen til de gamle steppene og indre asiatisk tradisjon for imperial makt som signifikant.³⁶²

Når det kommer til personnavn, mente Heather at lingvister ikke var i stand til å etablere noen språklige forbindelser fordi de huniske navnene ofte var “germanisert” og fordi utvalget av navn

³⁵⁹ Kim, 4.

³⁶⁰ Kim, 6.

³⁶¹ Kim, 6.

³⁶² Kim, 9.

er for smått til å si noe konklusivt.³⁶³ Kim derimot, argumenterer for at huniske navn på konger og prinser gjør det sannsynlig at hunernes hovedspråk hadde opphav i oghurisk (en gren i den tyrkiske språkfamilien) slik denne listen viser:³⁶⁴

1. Mundzuk (Attilas far, fra det tyrkiske ordet “Munčuq” som betyr perle, eller juvel)
2. Oktar (Attilas onkel, fra ordet “Öktär” som betyr modig, eller mektig)
3. Oebarsius (en annen onkel på Attilas farsside, fra ordet “Aibârs” som betyr noe som “måne-panter”)
4. Karaton (hunisk konge før Ruga, fra ordet “Qaraton” som betyr svart-kappe)
5. Basik (en fra hunisk kongelig slekt på tidlig 400-tallet, fra ordet “Bâsiğ” som betyr guvernør)
6. Kursik (også av hunisk kongelig slekt, fra ordet “Kürsiğ” som betyr modig eller adelig)

I tillegg hadde alle tre av Attilas sønner (som vi kjenner til), og flere av konene hans tyrkiske navn. Kim mener det er sannsynlig at dette skyldes konsentrasjonen av tyrkiske folkegrupper i områdene der hunerne holdt til før deres ekspansjon inn i Europa, som i seg selv også sannsynliggjør at et tyrkisk-lignende språk var dominant blant hunere.³⁶⁵ Dette betyr dog ikke at hunernes etniske komposisjon bestod utelukkende av tyrkere før de ankom Europa. Det var også et viktig iransk element, som nok en gang bringer oss til det viktige poenget om hunernes heterogene og mangfoldige samfunn. I denne sammenheng trekker Kim frem et poeng som også Heather var innom: På grunn av kulturblanding og kulturpåvirkning innad i det huniske riket, har det i arkeologien ofte vært vanskelig å skille hunere, alanere, og etterhvert germanske gotere fra hverandre.³⁶⁶ Eksempelvis hadde hunere og de iransk-talende alenerne svært lignende materiell kultur og begge grupper praktiserte kunstig forming av hodeskaller. Videre, som Heather poengterte, begynte hunerne etterhvert å kle seg som sine germanske undersåtter. Den store forskjellen mellom Heather og Kim, er at Heather ser for seg at det fortsatt finnes “real Huns”, “lying there is disguise”,³⁶⁷ mens Kim bruker dette poenget til å understreke at hunere ikke bare var ett enkelt folk.

³⁶³ Heather, *The Fall of the Roman Empire*, 148.

³⁶⁴ Kim, *The Huns*, 7.

³⁶⁵ Kim, 8.

³⁶⁶ Kim, 8.

³⁶⁷ Heather, *The Fall of the Roman Empire*, 332.

Kim påpeker også at xiongnu bestod av en betydelig andel tyrkisk-talende folk, og henter dermed til en mulig språklig forbindelse. På grunn av mangfoldet av språkgrupper blant både hunere og xiongnu, er dette dog noe han understreker ikke nødvendigvis er av stor betydning.³⁶⁸ Årsaken til mangfoldet av språkgrupper derimot, nemlig at både hunerne og xiongnu inkorporerte erobrede folkegrupper, desertører og avhoppere inn i sitt rike, er noe Kim trekker frem som en likhet. For å videre illustrere det huniske samfunnets heterogenitet, trekker Kim frem et utdrag fra Priskos der han forteller om de forskjellige språkene som ble snakket i Attilas hoff.³⁶⁹ Dette er foreløpig den eneste gangen Kim henviser til en romersk primærkilde, og illustrerer hvordan de litterære romerske primærkildene i Kims historieskrivning ikke spiller en like sentral rolle som hos tidligere historikere. Priskos trekkes kun frem i denne sammenhengen som tilleggsinformasjon for å bekrefte det overordnede poenget om hunernes heterogene samfunn.

Kim hevder også at de huniske kobbergrytene, som er et av de sikreste tegnene på hunisk tilstedeværelse i arkeologien, stammer fra xiongnu-gryter fra Ordos-regione i Indre Mongolia. Dette betegner Kim som en indikator på at det fantes “sterke kulturelle forbindelser” mellom de europeiske hunerne og de gamle terretoriene regjert av xiongnu.³⁷⁰ Kim mener også at disse grytene hadde en religiøs funksjon og ble brukt på lignende måter både i en tidlig xiongnu- og senere hunisk kontekst. Det eneste argumentet Kim legger frem for at disse grytene antagelig hadde den samme religiøse funksjonen er at de begge er funnet langs elvebredder.³⁷¹ Dette er et nokså tynt argument. Elvebredder er kanskje det mest naturlige stedet å oppbevare gryter av helt åpenbare grunner, så uten en forklaring fra Kim på hva grytenes religiøse funksjon kan ha vært, kan plasseringen like gjerne forklares av at elvebredder befinner seg nære vann. Dessuten er det på generell basis urimelig å forvente at like gjenstander fra ulike geografiske områder ble brukt til samme formål. Eksempelvis er det funnet romerske bronsekjeler i Norge som ble brukt som gravurner.³⁷² Her kreves det en omfattende utbrodering fra Kims side for at hans argumenter skal virke overbevisende.

³⁶⁸ Kim, *The Huns*, 7.

³⁶⁹ Kim, 8.

³⁷⁰ Kim, 6.

³⁷¹ Kim, 6.

³⁷² Bergljot Solberg, *Jernalderen i Norge: ca. 500 f.Kr.-1030 e.Kr.*, 2. utgave (Oslo: Cappelen akademisk forl, 2003), 76.

To hundre år med tapt historie

Kim forsøker å ta et oppgjør med det han kaller “the so called 200 year interlude”, altså det store gapet i kildene som ble problematisert tidligere i dette kapittelet. Her er det litt interessant å se er hvordan Kim velger å runde 284 år ned til 200, der Heather, som var skeptisk til forbindelsen, rundet opp til 300. Kim mener imidlertid at “gapet” ikke engang er på 200 år, og at ny forskning på kinesiske kilder viser at år 93 slettes ikke er siste gang vi hører om (nordlige) xiongnu, slik Heather hevdet. Kim peker på *The Weilue*, en kinesisk kilde fra midten av 200-tallet, som han påstår gir en klar indikasjon på at xiongnu fortsatte å eksistere som en politisk enhet i Altai-regionen, vest i Mongolia.³⁷³ Bare dette reduserer gapet med over 100 år. Kim sier dog ingenting om hva denne “klare indikasjonen” faktisk er. Uten kjennskap til det kinesiske språk, blir man derfor nødt til å bare stole på det Kim forteller. Videre ramser Kim opp flere kinesiske kilder som han mener indikerer tilholdssteder og forflytninger av gjenværende bestanddeler til det gamle xiongnu, som leder vei ganske tett opp til ytterkantene av Europa.³⁷⁴ Disse indikasjonene handler stort sett om xiongnu-lignende måter å organisere seg politisk på hos de nye institusjonene som dukket opp mellom Indre Mongolia og Europa fra år 100. Kim konkluderer på følgende vis:

“(...) the literary evidence now strongly supports the political (maybe even ethnic) identification of the European and Central Asian Huns with the Xiongnu of Mongolia”³⁷⁵

Med andre ord argumenterer Kim for at de politiske institusjonene som oppsto med lignende modell som den av xiongnu, mellom Indre Mongolia og Europa fra år 100, er spor av xiongnus forflytning. På denne måten manøvrerer Kim seg rundt problemet med det gjenværende gapet på ca 130 år i kildene. Tidligere var vi innom noen av forskjellene på xiongnu og hunerne som Peter Heather mente reiste innsigelser mot en mulig forbindelse. Ett av de var hunernes politiske organisering. På dette punktet er Heather og Kim mildt sagt uenig. Der Heather argumenterer for at hunernes politiske organisering skilte seg markant fra xiongnus (da de først ankom Europa), mener Kim at dette er et av de sikreste likhetstrekkene. Her kan det være verdt å nevne at Heather har blitt kritisert for å anta at Ammianus’ beskrivelse av hunernes politiske organisering

³⁷³ Kim, *The Huns*, 38.

³⁷⁴ Kim, 39–43.

³⁷⁵ Kim, 39.

var korrekt.³⁷⁶ I denne sammenheng vender Kim nok en gang blikket mot Indre Asia og de politiske systemene som fantes der mellom det 2. og 4. århundret og peker på likheter mellom de, hunere og det gamle xiongnu.³⁷⁷ De likhetstrekkene Kim trekker frem er nokså generelle og går blant annet ut på at de alle hadde en politisk kjerne med nøkkelfigurer, selv om de ikke nødvendigvis var samlet under ett enkelt dynasti. Når Kim ved en senere anledning trekker frem Priskos som kilde til hunernes politiske organisering i Europa spesifikt, fremgår det noen litt mer konkrete paralleller til det gamle xiongnu, som vi nå skal se på.

Logades: Attilas utpekte menn

Fra Priskos' beretninger får vi flere opplysninger som kan fortelle oss noe om hunernes politiske organisering. Et viktig fellestrekk med xiongnu som Kim trekker frem er at de begge utpekte høyt rangerte medlemmer av kongelig slekt til å innta viktige militære roller.³⁷⁸ Kim peker også på også mindre detaljer, som for eksempel at Priskos nevner at den huniske adelsmannen Edeco jobbet på skift som Attilas livvakt, noe Kim mener speiler en vanlig praksis fra Indre Asia.³⁷⁹ Videre er Kim opptatt av de overlappende sivile og militære rollene Attilas "utpekte menn" (*logades*) hadde, det politiske hierarki, og enkelte politiske titler, som ifølge Kim var arv fra Indre Asia og xiongnu. Kim trekker blant annet frem Priskos' beretning om middagsselskapet som han mener avslører noe om hunernes politiske kultur. Her benytter Kim sjansen til å gi Priskos ros for å legge merke til hunernes innviklede politisk organisering. Kim forklarer at den "karakteristiske indre asiatiske bordplasseringen" viser at det fantes et distinkt og regulert hierarki blant Attilas *logades*. Onegesius og Berik, begge *logades*, var plassert på hver sin side av Attila, men Onegesius, som utrangerte Berik, satt til høyre, noe som var ansett som mer ærefullt. Denne detaljen mener Kim er svært signifikant og at den for ofte har blitt oversett. Dette fordi xiongnu bedømte høyre, som signaliserer øst med ansiktet mot nord, til å ha forrang over vestens venstre. Det å anse det østlige (høyre) til å være mer ærefullt enn det vestlige (venstre) er for såvidt noe som også var vanlig blant mange andre steppesamfunns politiske kultur. Khazarene og volga-bulgarene for eksempel, plasserte alltid rikets viktigste prinser til høyre for herskeren (khaganen).³⁸⁰ Videre kommer Kim med en litt snodig uttalelse om *logades*, altså Attilas utpekte

³⁷⁶ Se f.eks. Halsall (2007) s. 172, fotnote 21.

³⁷⁷ Kim, *The Huns*, 40–42.

³⁷⁸ Kim, 82–83.

³⁷⁹ Kim, 83.

³⁸⁰ Kim, 83.

menn, som ikke ser ut til å ha særlig sammenheng med hverken det han skriver før eller etter. Han skriver:

“That the logades were not randomly selected men, but are actually identical with the ranked officials of a traditional steppe empire such as the Xiongnu, is confirmed by the later Byzantine use of the same term to describe graded officials within the Avar Empire that succeeded the Huns.”³⁸¹

Det dette høres ut som, er at Kim mener at det faktum at byzantinere brukte begrepet “logades” for å omtale graderte tjenestemenn blant avarene bekrefter både at de ikke var tilfeldig utvalgt, og at *logades* tilsvarte rangsystemet til (tradisjonelle stepperiker, slik som) xiongnu tjenestemenn. Hva slags mentale krumspring Kim har utført for å nå denne konklusjonen er vanskelig å spekulere i, men det ser ut til at tanken hans er at siden termen *logades* ble videreført til avarene, viser dette at politiske termer, og da kanskje også politisk organisering for øvrig, er noe som kan gå i arv fra ett rike til et annet. Dersom dette er en korrekt tolkning av Kims uttalelse, gjenstår det fortsatt et par problemer. For det første var det ifølge Kim byzantinere som kalte dem *logades*, ikke avarene selv. For det andre legger ikke Kim frem noen indikasjoner på at det fantes en sammenheng mellom hva tjenestemenn ble kalt, og hvordan de ble utpekt. Denne litt uforståelige uttalelsen til side, peker Kim også på noen huniske embetstitler som minner om xiongnu. Emmedzur, en slektning av Attila, hadde tittelen “ämäcur” som Kim oversetter til “horse lord”. Dette mener Kim “almost exactly matches the title given to major governors of the Xiongnu Empire, Lord of ten thousand horsemen”.³⁸² At både xiongnu og hunerne, begge karakterisert av hesteridende krigere, skulle bruke både ordet “lord” og “hest” i en og samme tittel, er for Kim tydeligvis signifikant. Videre i sitt kapittel fortsetter Kim å spekulere i måter hunerne organiserte seg politisk, samt ulike roller og funksjoner som han mener sannsynligvis lignet på xiongnu.³⁸³ Mye av dette fremstår som elementære karaktertrekk hos (steppe)riker generelt, så det at Kim er i stand til å peke på noe overlapp mellom xiongnu og hunerne er ikke spesielt overraskende. Antagelig har dette noe å gjøre med det andre poenget Kim er opptatt av å formidle parallelt med xiongnu-forbindelsen, nemlig at hunerne utgjorde en imperial stat, og ikke

³⁸¹ Kim, 83.

³⁸² Kim, 84.

³⁸³ Kim, 84–87.

en stamme. Dette er et poeng som stadig dukker opp hos Kim, og noe han gjentar på slutten av sitt kapittel om Europas hunere.³⁸⁴

Hyun Jin Kim oppsummert

Selv om Kim utfører noen tvilsomme tankesprang, og ikke alle av hans argumenter er like overbevisende, er han fortsatt et viktig eksempel på hvordan det er mulig å angripe opphavsspørsmålet på en helt annen måte. Vi ser tydelig at Kims innfallsvinkel har utgangspunkt i et instrumentalistisk syn på etnisitet, som tillater han å trekke litt andre type slutninger angående hunernes opphav. Det å betrakte hunerne som en politisk kategori, fremfor et spesifikt folk, kan også ha følger for hvordan man tilnærmer seg andre problemstillinger. Eksempelvis forsøker Kim å være forsiktig med å beskrive det huniske riket som et “nomadisk rike”. Dette fordi hunerne hentet ut mye ressurser fra jordbruk utført av erobrede folk, som for eksempel goterne i Ukraina.³⁸⁵ Dette minner egentlig om Gibbons fremstilling da han skrev at hunerne utnyttet privilegiene som seierherrer i krig, og fikk sine undersåtter til å drive jordbruk for seg. Forskjellen er at Gibbon, som anså hunere som et spesifikt folkeslag, skiller på det huniske folket og de som var underlagt hunisk herredømme, mens Kim mener “hunere” i utgangspunktet ikke er et eget folk, men en betegnelse på det politiske fellesskapet.

Dersom man tar ideen om at hunere var en politisk kategori og ikke et folk videre, nesten til det ekstreme, kan man komme i fare for å frarøve hunernes etniske identitet fullstendig. Man kan for eksempel begynne å argumentere for at de infanteri-kontigentene fra andre folkegrupper som ble nevnt i kapittel 3 (se side 61), var like fullverdige hunere som “de originale hunerne” som først tredde inn i Europa. Dette ville skapt en helt ny dimensjon til diskusjonen om hunernes nomadiske livs- og krigerstil. Dersom hunere kunne være hvem som helst, så lenge de er underlagt hunisk politikk på ett eller annet vis, ville alle diskusjoner og konklusjoner om hunere stå og falle på hvem som kan sies å ha vært en del av det huniske politiske fellesskapet. I noen sammenhenger kan det være nyttig å betrakte hunerne som en politisk kategori, slik Kim viser i sin diskusjon av deres politiske og kulturelle forbindelser. Det å utelukkende betrakte hunere som en politisk kategori derimot, kan i andre sammenhenger bli problematisk. Både hunere selv og de

³⁸⁴ Kim, 88.

³⁸⁵ Kim, 84.

romerske forfatterne skilte stort sett mellom hunere og underlagte grupper av en grunn. Alt tyder på at de begge anså den huniske identiteten til å være noe distinkt og forskjellig fra andre barbar-/folkegrupper, som gjør det rimelig å omtale hunerne som et eget folk. Dette på tross av at den hunisk-etniske identiteten kan ha vært både dynamisk, flytende og bestått av variasjoner av flere etnisitetsbestemmende faktorer. Hvilken måte det er mest hensiktsmessig å gå frem og omtale hunerne på, vil avhenge av hva man snakker om, og hva man ønsker å belyse. I historien er det plass til flere tilnærminger som i utgangspunktet ikke trenger å være i veien for hverandre. Selv om historikere kan være uenig i hvilken fremgangsmåte som er mest hensiktsmessig, vil mangfoldet av tilnærminger i seg selv bidra til en bredere forståelse av hvem hunerne var. Etnisk identitet er tross alt noe som er flerdimensjonalt, og følgelig burde diskusjonen om hunernes etniske identitet og opphav også være det.

Den genetiske forbindelsen

Etter å ha lest Kim, kan man sitte igjen med inntrykket av at det ikke lenger er aktuelt å diskutere en mulig genetisk forbindelse mellom xiongnu og hunere. Likevel har forskere hverken mistet interessen eller viljen til å avdekke hunernes genetiske opphav. Selv om Kim gjentatte ganger understreker at det ikke er noe poeng i å forsøke å identifisere en genetisk kobling, underholder han likevel tanken her og der. Eksempelvis skriver han:

“Naturally the fact that the Huns and Xiongnu had the same ethnic or rather political name and shared very similar religious and cultural practices does not prove conclusively that the Huns and Xiongnu were genetically related, though it does make the case quite likely.”³⁸⁶

Seks år etter utgivelsen av Kims bok, altså i 2022, hevder en forskergruppe at de har klart å påvise en sterk genetisk forbindelse mellom xiongnu- og huniske levninger. Gjennom blant annet DNA-sekvensering og karbondatering konkluderer Maróti mfl. at dagens Mongolia sannsynligvis er opprinnelsesstedet til både hunere og avarer, og at de begge kan spores tilbake til tidlige xiongnu.³⁸⁷ I deres artikkel påpekes det at funnene er kompatibelt med både historisk,

³⁸⁶ Kim, 6.

³⁸⁷ Zoltán Maróti mfl., «The Genetic Origin of Huns, Avars, and Conquering Hungarians», *Current Biology* 32, nr. 13 (juli 2022): 2858, <https://doi.org/10.1016/j.cub.2022.04.093>; Maróti mfl., 2867.

arkeologisk, antropologisk og lingvistisk bevismateriale. De fant også innblanding av genetisk materiale fra andre folkegrupper, men i det store og det hele er konklusjonen at deres data samsvarer med flere historikers påstand om at de europeiske hunerne nedstammet fra xiongnu.³⁸⁸ I konklusjonen finner vi til og med en referanse til Hyun Jin Kim som en av de historikerne Maróti mfl. hevder at deres data samsvarer med. Det ville vært interessant å se om Kim fortsatt mener det er like meningsløst å forsøke å identifisere en genetisk kobling etter publiseringen av denne studien. Med dette studiets resultater og Kims tidvise tynne koblinger i bakhodet, kan det være fristende å snu sitatet fra Kim på hodet og heller konkludere på følgende vis: Det at hunere og xiongnu hadde en genetisk forbindelse beviser selvsagt ikke at de også var tilknyttet kulturelt og politisk, men det gjør saken sannsynlig.

³⁸⁸ Maróti mfl., «The Genetic Origin of Huns, Avars, and Conquering Hungarians», 2866.

Konklusjoner:

I denne litteraturgjennomgangen har primærkildenes rolle og betydning, og hvordan dette har utviklet seg i historieskrivingen om hunerne blitt illustrert. Vi har også sett hvordan historikere har diskutert spesifikke problemstillinger, hvilket grunnlag de har hatt for sine påstander og hva slags konklusjoner de har nådd. Som vi har sett har dette utviklet seg på flere måter og illustrerer både bredden og kompleksiteten i forskningen. Basert på de observasjonene som er blitt gjort under denne prosessen, er det mulig å trekke noen overordnede konklusjoner.

I begge temakapitelene har vi sett hvordan de romerske kildene har gått fra å stå svært sentralt og diktere fremstillingene, til å havne mer og mer i bakgrunnen av argumentasjonen til fordel for betraktninger med opphav i annet kildemateriale. I denne sammenheng har særlig antropologien bidratt mye. Både Lindner og Halsall, som begge representerer nye tilnærminger i hvert temakapittel, omtaler den norske sosialantropologen Fredrik Barth og hans observasjoner som en milepæl i forståelsen av henholdsvis nomadisme og etnisitet. Dette vil ikke si at primærkildene har blitt ubetydelig, men deres rolle i historieskrivningen har endret seg. Slik det ble kommentert i kapittel 2, er det kanskje ikke så rart at vi har sett denne utviklingen. Med tanke på at kunnskap innen felt som antropologi og økologi har blitt styrket i senere år, og primærkildene har forblitt de samme, har dette tillatt historikere å jobbe ut fra et større mangfold av innfallsvinkler. Betraktninger fra andre disipliner har gradvis blitt bakt inn i forståelsen av primærkildene og det kan sies at litteraturen har tatt både en antropologisk og en økologisk vending. Noe av det som er interessant, er hvordan nye betraktninger og tilnærminger ikke nødvendigvis trenger å føre til nye konklusjoner. I denne oppgavens temakapitler, har vi sett hvordan nye tilnærminger faktisk har ført til en gjenoppliving av gamle slutninger. Cameron Barnes og Hyun Jin Kim er like på denne måten. De får begge tradisjonelle narrativ og fremstillinger, med visse modifikasjoner, til å passe moderne rammeverk. Avhengig av hvor overbevisende man bedømmer deres argumentasjon, kan man til og med si at de har styrket konvensjonelle fremstillinger på spesifikke områder: Kim med koblingen til xiongnu, og Barnes med 400-tallets hunere som et nomadisk folk. Videre har vi sett hvordan måten kunnskap forenes på tvers av disipliner, litteraturens vitenskapeliggjøring av problemstillingene og et større fokus på etnisk identitet kan sees i sammenheng med generelle historiografiske utviklingstrekk og paradigmer.

Antropologiens bidrag til studiet og forståelsen av hunerne har vært svært viktig, men det har samtidig ført med seg noen utfordringer. Den moderne forståelsen av etnisk identitet kan sies å ha ført til en unik innsikt i folkegrupper verden over, men for at dette skal kunne være nyttig i historiske studier av folkegrupper som hunerne, kreves det at kildene faktisk sier noe om hva hunerne selv anså som definerende for den huniske identiteten. I denne sammenheng kommer kildene til kort og det er mye vi fortsatt ikke vet om hunerne. Vi har som sagt ingen litterære kilder fra hunerne selv. Peter Heather oppsummerte egentlig denne formen for primærkildeproblematikk veldig godt i sitt utsagn om hunernes tilknytning til xiongnu (se side 89): På grunn av primærkildenes begrensninger, er konklusjoner angående eventuelle kulturelle forbindelser dømt til å være noe spekulative.

Vi har i denne gjennomgangen også identifisert andre utfordringer i studiet av hunerne tilknyttet de litterære kildenes begrensninger. Historikere har alltid vært opptatt av primærkildenes pålitelighet, men måten dette har blitt diskutert på har utviklet seg på flere måter. Etter Maenchen-Helfen kan det virke som at historikere har blitt mindre opptatt av hva som er korrekt og hva som er usann informasjon. Kildenes pålitelighet diskuteres fortsatt, men mye av diskusjonen tar plass innenfor nye rammer der historikere er mer opptatt av ulike måter å tolke primærkildene på. Dette har også ført til nye utfordringer. Eksempelvis har vi sett hvordan tolkninger på bakgrunn av moderne antropologisk kunnskap om nomader kan føre til fullstendig motstridende konklusjoner. Videre har vi sett at historikeres tendens til å forkaste beretninger på grunn av språklig likhet til tidligere verk, har møtt mye motstand i ettertid og blitt mindre populært. I dag blir verbal imitasjon stort sett ikke ansett som et tegn i seg selv på historisk unøyaktighet, selv om de finnes enkelte unntak. Dette kan for øvrig kobles til en generell tendens i historiefaget, der vi i nyere litteratur kan se at formen og sjangeren til kildene er like viktig som den faktiske informasjonen kildene formidler. Mens Gibbon, Thompson og Maenchen-Helfen i stor grad så til primærkildene for faktaopplysninger, har senere historikere vært minst like opptatt av hva primærkildenes språk, sjanger, virkemidler osv. forteller om tiden den ble skrevet i. Dette er særlig tydelig hos Halsall, som blant annet studerer Ammianus' beretninger som levninger av romernes etnografiske stereotypier. Vi har også ved flere tilfeller sett at historikere ikke alltid er like oppriktige om hva primærkildene faktisk forteller. Enkelte historikeres tendens

til å servere parafraseringer som er skreddersydd til poenget de prøver å illustrere, er både synd og skuffende. Dette gjør det umulig for deres lesere å selv bedømme om primærkildene faktisk støtter deres forestillinger. Dette står som en påminnelse om viktigheten av kildekritikk, og om å ikke godta historikers tolkninger og fremstillinger uten videre.

På tross av at betraktninger fra andre disipliner har bidratt i studiet av hunerne og ført til en mer fullstendig forståelse av dem, ser vi fortsatt en tendens til at svært omfattende konklusjoner blir trukket på bakgrunn av nokså smale fundamenter. Årsaken til dette bunner i de grunnleggende begrensningene til de antikke primærkildene. Dermed kan man argumentere for at Thompson var inne på noe svært viktig, som fortsatt er aktuelt i dag, da han i 1948 skrev at vi må nøye oss, slik noen romere gjorde, med at det er visse ting ved hunerne vi ikke kan vite med sikkerhet.

Alt i alt kan man si at selv om mange av litteraturens nye vendinger til slutt har ført tilbake til tradisjonelle utgangspunkt, har den på veien dannet et mer fullstendig bilde av hunerne. Like viktig, har det ført til en bredere forståelse av hva vi ikke vet om dem. Særlig antropologien har både ført til ny kunnskap, men også gjort det mer kjent hva som er ukjent. Til slutt vil det nok en gang være verdt å påpeke denne gjennomgangens egne begrensninger. Vi har her kun sett på et begrenset utvalg av forfattere og et utvalg av temaer. Det er flere problemstillinger som ville vært både nyttig og interessant å undersøke nærmere, men som vi kun har hatt mulighet til å berøre så vidt. Eksempelvis kunne vi sett nærmere på hvor stor betydning hunerne hadde for Romerrikets fall, hvor bemerkelsesverdig de egentlig var som krigere, Attilas rolle, og hvorvidt “det huniske riket” faktisk kan omtales som et rike i det hele tatt. Dette er problemstillinger som fremdeles diskuteres den dag i dag. Antagelig vil primærkildeproblematikk og tolkningstrøbbel sørge for at diskusjonen fortsetter i lang tid fremover. De som velger å dykke ned i litteraturen om hunerne vil fort oppdage at det finnes like mange spørsmål som svar, og at svarene sjeldent er entydige. Til syvende og sist vil spørsmål om hunerne falle på hva man velger å vektlegge og hvilke argumenter hver enkelt mener er mest overbevisende. Den grunnleggende primærkildeproblematikken, og det som ligger bak historikers konklusjoner og forestillinger, vil det imidlertid alltid være viktig å ha i mente.

Litteratur

- Andresen, Astri, Sissel Rosland, Teemu Ryymin, og Svein Atle Skålevåg. *Å gripe fortida: Innføring i historisk forståing og metode*. 2. utg. Oslo: Samlaget, 2015.
- Barnes, Cameron. «Rehorsing the Huns». *War & Society* 34, nr. 1 (februar 2015): 1–22. <https://doi.org/10.1179/0729247314Z.00000000044>.
- Blockley, R. C. «Dexippus and Priscus and the Thucydidean Account of the Siege of Plataea». *Phoenix* 26, nr. 1 (1972): 18–27. <https://doi.org/10.2307/1087206>.
- Giannecchini, Monica, og Jacopo Moggi-Cecchi. «Stature in Archeological Samples from Central Italy: Methodological Issues and Diachronic Changes». *American Journal of Physical Anthropology* 135, nr. 3 (2008): 284–92. <https://doi.org/10.1002/ajpa.20742>.
- Gibbon, Edward. «The Project Gutenberg eBook of History Of The Decline And Fall Of The Roman Empire, by Edward Gibbon». Åpnet 19. september 2022. <https://www.gutenberg.org/files/25717/25717-h/25717-h.htm>.
- Given, John. *The fragmentary history of Priscus: Attila, the Huns and the Roman Empire, AD 430-476*. Christian Roman Empire series, vol. 11. Merchantville, NJ: Evolution Publishing, 2014.
- Halsall, Guy. *Barbarian Migrations and the Roman West, 376-568*. Cambridge Medieval Textbooks. Cambridge: University Press, 2007.
- Harmatta, János. «The Golden Bow of the Huns». Redigert av GY Moravcsik. *Acta archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 1 (1951): 107–51.
- Heather, Peter J. *The Fall of the Roman Empire: A New History of Rome and the Barbarians*. First issued as an Oxford University Press paperback. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Hunt, Lynn. *Writing History in the Global Era*. 1. publ. as a Norton paperback. New York: Norton & Company, 2015.
- Iggers, Georg G. *Historiography in the Twentieth Century: From Scientific Objectivity to the Postmodern Challenge*. Hanover, NH: Wesleyan University Press, published by University Press of New England, 1997.
- Kelly, Gavin. *Ammianus Marcellinus: the allusive historian*. Cambridge classical studies. Cambridge, UK ; New York: Cambridge University Press, 2008.
- Kim, Hyun Jin. *The Huns*. Peoples of the Ancient World. London: Routledge/Taylor & Francis Group, 2016.

- Lindner, Rudi Paul. «Nomadism, Horses and Huns». *Past & Present* 92, nr. 1 (1981): 3–19.
<https://doi.org/10.1093/past/92.1.3>.
- Maenchen-Helfen, J. Otto. *The World of the Huns: Studies in Their History and Culture*. Berkeley, Calif: University of California Press, 1973.
- Maróti, Zoltán, Endre Neparáczki, Oszkár Schütz, Kitti Maár, Gergely I.B. Varga, Bence Kovács, Tibor Kalmár, mfl. «The Genetic Origin of Huns, Avars, and Conquering Hungarians». *Current Biology* 32, nr. 13 (juli 2022): 2858-2870.e7.
<https://doi.org/10.1016/j.cub.2022.04.093>.
- Pohl, Walter. «Migrations, Ethnic Groups, and State Building». I *The Cambridge Companion to the Age of Attila*, redigert av Michael Maas, 247–63. Cambridge Companions to the Ancient World. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
<https://doi.org/10.1017/CCO9781139128964.019>.
- Sinor, Denis. «Horse and pasture in Inner Asian history». *Oriens Extremus* 19, nr. 1/2 (1972): 171–83.
- Solberg, Bergljot. *Jernalderen i Norge: ca. 500 f.Kr.-1030 e.Kr.* 2. utgave. Oslo: Cappelen akademisk forl, 2003.
- Spufford, Peter. *Money and Its Use in Medieval Europe*. 1. utg. Cambridge University Press, 1988. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511583544>.
- Thompson, E. A. *The Huns (Rev. Ed. of: A History of Attila and the Huns, 1948)*. The Peoples of Europe. Oxford: Blackwell, 1996.
- Ward-Perkins, Bryan. *The Fall of Rome: And the End of Civilization*. Oxford New York: Oxford University Press, 2006.

Primærkilder

- Jordanes. *Getica: The Gothic History of Jordanes in English Version*. Oversatt av Charles Christopher Mierow. Princeton, Univ. Press, 1915.
<http://archive.org/details/gothichistoryofj00jorduoft>.
- Ammianus Marcellinus. *Res Gestae: Ammianus Marcellinus, History, Volume III: Books 27-31. Excerpta Valesiana*. Oversatt av John C. Rolfe. Revised and Reprinted. The Loeb classical Library 331. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1939.
<https://www.loebclassics.com/view/LCL331/1939/volume.xml>.
- Priskos. *The fragmentary history of Priscus: Attila, the Huns and the Roman Empire, AD 430-476*. Oversatt av John Given. Christian Roman Empire series, vol. 11. Merchantville, NJ: Evolution Publishing, 2014.